ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
МИЛЛИ КИТАПХАНӘСЕ

НАЦИОНАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

ТАТАРСТАН 2020

ИСТӘЛЕКЛЕ ҺӘМ ОНЫТЫЛМАС ДАТАЛАР КАЛЕНДАРЕ

КАЛЕНДАРЬ ЗНАМЕНАТЕЛЬНЫХ И ПАМЯТНЫХ ДАТ

Татарстан Республикасы Милли китапханәсе
Национальная библиотека Республики Татарстан

ТАТАРСТАН

ИСТӘЛЕКЛЕ ҺӘМ ОНЫТЫЛМАС ДАТАЛАР КАЛЕНДАРЕ 2020

КАЛЕНДАРЬ ЗНАМЕНАТЕЛЬНЫХ И ПАМЯТНЫХ ДАТ 2020

Казан – Казань
«Милли китап» нәшрияты
Издательство «Милли китап»
2019

УДК 006.95
ББК 92.5
Т 23

ТАССРның 100 еллыгына һәм Татарстан Республикасы Милли китапханәсенең 155 еллыгына багышлана

100-летию ТАССР и 155-летию Национальной библиотеки Республики Татарстан посвящается

Төзүчесе: ***Г. Ш.Җомаголова***
Составитель: ***Г. Ш. Зимаголова***

Җаваплы мөхәррире: ***Р. И. Вәлиев***
Отв. редактор: ***Р. И. Валеев***

Мөхәррирләр: ***И. Г.Һадиев***
А. Р. Габделхакова
Редакторы: ***И. Г. Хадиев***
А. Р. Абдулхакова

Т 23 Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре = Календарь знаменательных и памятных дат. 2020 /Татарстан Респ. Милли к-ханәсе; төз. Г. Ш.Җомаголова; җав. мөх-ре Р. И. Вәлиев; мөх-рләр И. Г.Һадиев, А. Р. Габделхакова. – Казан: Милли китап, 2019. – 200 б.

УДК 006.95
ББК 92.5

© Татарстан Республикасы Милли китапханәсе = Национальная библиотека Республики Татарстан, 2019;
© «Милли китап» нәшрияты = Издательство «Милли китап», 2019.

ТӨЗҮЧЕДӘН

Календарьга кертелгән истәлекле даталар Татарстанның иҗтимагый, сәяси, хуҗалык, мәдәни тормышындагы тарихи вакыйгаларны һәм фактларны, шулай ук күренекле шәхесләрнең – язучыларның, фән, мәгариф, мәдәният һәм сәнгать эшлеклеләренең – юбилейларын чагылдыра.

Басма ике бүлектән тора. I нче бүлектә хронологик тәртиптә татар һәм рус телләрендә 2020 нчы елда узачак юбилей даталары һәм вакыйгалары исемлеге бирелә. Оешмалар өчен 25, 50, 70, 75, 100 (алга таба һәр 25 ел саен) еллыкларны, күренекле шәхесләр өчен 50, 60, 70, 75, 80 (алга таба һәр 10 ел саен) еллыкларны юбилей даталары дип санау кабул ителгән. Инкыйлабка кадәрге чорга караган истәлекле даталар яңа календарь стилендә китерелә. Дәвамлы (бер ай һәм аннан да озаккарак сузылган) вакыйгаларга багышланган даталар конкрет даталар исемлегеннән соң ай азагында бирелә. Төгәл көннәре билгеле булмаган вакыйгалар бүлек ахырында урнаштырылган. Советлар Союзы Герое исеменә лаек булган якташларыбызның юбилей даталары шулай ук аерым күрсәтелә.

I нче бүлектә йолдызчык (*) белән билгеләнгән аеруча әһәмиятле истәлекле даталарга II нче бүлектә татар һәм рус телләрендә белешмә текстлар, библиографик әдәбият исемлекләре бирелә. Исемлекләрдә, күбесенчә, яңарак басмалар,

соңгы елларда дөнья күргән җыентыклардан һәм вакытлы матбугаттан мәкаләләр тәкъдим ителә. Әлеге библиографик мәгълүмат ике өлешкә бүленә. Беренче өлештә авторның татар, рус һәм башка телләрдәге әсәрләре басылып чыгу еллары буенча хронологик тәртиптә күрсәтелә. Икенче өлештә юбилярның тормыш һәм иҗат юлы турында материал – библиографик күрсәткечләрнең, китапларның, газета һәм журналлардагы, җыентыклардагы мәкаләләрнең тасвирламалары – китерелә.

Барлык библиографик материаллар Татарстан Республикасы Милли китапханәсенең татар әдәбияты һәм туган якны өйрәнү бүлеге белешмә-библиографик аппаратына нигезләнеп әзерләнде.

Басмада кереш сүз, белешмә китаплар исемлеге дә бар. Календарьдан файдалану уңайлырак булсын өчен аның ахырында «Исемнәр күрсәткече» белән «Учреждениеләр, оешмалар, басмалар һәм әсәрләр атамалары күрсәткече» урнаштырыла.

Ел саен чыга торган бу календарь китапханәчеләргә, музей, радио һәм телевидение, матбугат хезмәткәрләренә, укытучыларга, туган якны өйрәнүчеләргә ярдәмлек буларак тәкъдим ителә.

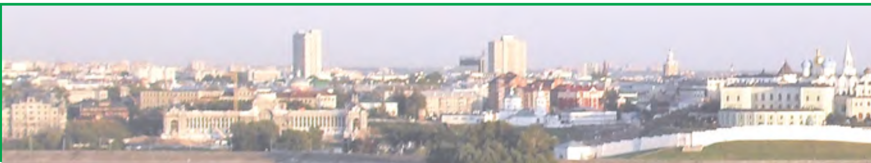

ОТ СОСТАВИТЕЛЯ

Календарь отражает наиболее значительные памятные даты из истории республики, её политической, экономической, научной и культурной жизни, а также юбилейные даты известных писателей, деятелей науки, образования, культуры и искусства Татарстана.

Издание состоит из двух разделов. В I разделе параллельно на татарском и русском языках приводится хронологический перечень юбилейных дат и событий на 2020 год. Юбилейными датами принято считать: для организаций – 25, 50, 70, 75, 100 и далее каждые 25 лет; для персоналий – 50, 60, 70, 75, 80 и далее каждые 10 лет. Факты, относящиеся к дореволюционной истории, датируются по новому календарному стилю. Даты, посвящённые длительным событиям (происходившим месяц и более), приводятся после основного перечня дат, в конце месяца. События, точные даты которых не установлены, указаны в конце раздела. Отдельно выделен перечень юбилейных дат Героев Советского Союза – наших земляков.

Во II разделе календаря представлены наиболее знаменательные даты года (обозначены в I разделе звездочкой *). Каждая дата сопровождается справочным текстом на татарском и русском языках и рекомендательным списком литературы, включающим книги, статьи из сборников и периодических изданий в основном за последние годы.

Библиографические списки рубрик, посвящённых персоналиям, состоят из двух частей. В первой части отражены произведения автора на татарском и русском языках в хронологии их издания; во второй – представлены материалы о жизни и творчестве юбиляра: библиографические указатели, научные и справочные издания, публикации в периодической печати.

Библиографическая часть календаря подготовлена на базе справочно-библиографического аппарата отдела татарской и краеведческой литературы Национальной библиотеки РТ.

Календарь снабжен предисловием, списком справочников, указателем имен и указателем названий учреждений, организаций, изданий и произведений.

Календарь выходит ежегодно. Адресован работникам библиотек, музеев, средств массовой информации, преподавателям.

ИСТӘЛЕКЛЕ ДАТАЛАР ҺӘМ ВАКЫЙГАЛАР

ПАМЯТНЫЕ ДАТЫ И СОБЫТИЯ

ГЫЙНВАР/ЯНВАРЬ

*1 гыйнвар/января

Язучы, әдәбият белгече, библиограф Исмәгыйль Габдулла улы Рәмиевнең тууына 125 ел (1895–1969)

– 125 лет со дня рождения писателя, литературоведа, библиографа Исмагила Абдулловича Рамеева (1895–1969)

1 гыйнвар/января

График һәм нәкышьче, 1931 елда Парижда китап сәнгате Халыкара күргәзмәсендә катнашкан Шакир Нигъмәт улы Мөхәммәтҗановның тууына 120 ел (1900–1971)

– 120 лет со дня рождения графика и живописца, участника Международной выставки художественной книги в Париже в 1931 году Шакира Нигматовича Мухамеджанова (1900–1971)

1 гыйнвар/января

Татарстанда Лаеш балалар йорты оештырылуга 100 ел (1920)

– 100 лет со дня организации Лаишевского детского дома в Татарстане (1920)

1 гыйнвар/января

Әдәбият галиме, тәнкыйтьче, филология фәннәре докторы, профессор, Татарстан Республикасының атказанган фән эшлеклесе Фәрит Миргалим улы Хатиповка 90 яшь (1930)

– 90 лет литературоведу, литературному критику, доктору филологических наук, профессору, заслуженному деятелю науки Республики Татарстан Фариту Миргалимовичу Хатипову (1930)

1 гыйнвар/января

Актёр, режиссёр Шамил Барый улы Галиуллинның тууына 75 ел (1945–2008)

– 75 лет со дня рождения актёра, режиссёра Шамиля Бареевича Галиуллина (1945–2008)

1 гыйнвар/января

Шагыйрә Нурия Халит кызы Измайлова (Мирзаянова)га 70 яшь (1950)

– 70 лет поэтессе Нурии Халитовне Измайловой (Мирзаяновой) (1950)

2 гыйнвар/января

Дәүләт эшлеклесе, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре Илгиз Кәлимулла улы Хәйруллинга 80 яшь (1940)

– 80 лет государственному деятелю, заслуженному работнику культуры ТАССР Ильгизу Калимулловичу Хайруллину (1940)

2 гыйнвар/января

График Рөстәм Назыйм улы Курмашинга 60 яшь (1960)

– 60 лет графику Рустэму Назимовичу Курмашину (1960)

4 гыйнвар/января

Композитор, фольклорчы, ТАССРның, РСФСРның атказанган сәнгать эшлеклесе, ТАССРның халык артисты, Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Җәүдәт Харис улы Фәйзинең тууына 110 ел (1910–1973)

– 110 лет со дня рождения композитора, фольклориста, заслуженного деятеля искусств ТАССР, РСФСР, народного артиста ТАССР, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г. Тукая Джаудата Харисовича Файзи (1910–1973). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре= Календарь знаменательных и памятных дат. 2010. – Казань: Милли китап, 2009. – С. 70–73)

4 гыйнвар/января

Актёр, режиссёр, драматург, Татарстан Республикасының халык артисты Фәнәвил Әһми улы Галиевнең тууына 60 ел (1960–2012)

– 60 лет со дня рождения актёра, режиссёра, драматурга, народного артиста Республики Татарстан Фанавиля Ахмиевича Галиева (1960–2012)

6 гыйнвар/января

Рәссам-декоратор, Татарстанның атказанган мәдәният хезмәткәре Сергей Моисеевич Чемодуровка (Минзәлә театры) 80 яшь (1940)

– 80 лет художнику-декоратору, заслуженному работнику культуры РТ Сергею Моисеевичу Чемодурову (Мензелинский театр) (1940)

7 гыйнвар/января

Рәссам Александр Васильевич Черныйга 70 яшь (1950)

– 70 лет живописцу Александру Васильевичу Черному (1950)

9 гыйнвар/января

Философ, философия фәннәре докторы, профессор, Татарстан Фәннәр академиясенең шәрәфле әгъзасы, ТАССР, РСФСРның атказанган фән эшлеклесе Яхъя Габдулла улы Абдуллинның тууына 100 ел (1920–2006)

– 100 лет со дня рождения философа, доктора философских наук, профессора, почётного члена Академии наук РТ, заслуженного деятеля науки ТАССР, РСФСР Яхьи Габдулловича Абдуллина (1920–2006)

9 гыйнвар/января

Язучы, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре Диләрә Гази кызы Зөбәерованың тууына 90 ел (1930–2000)

– 90 лет со дня рождения писательницы, заслуженного работника культуры ТАССР Диляры Газиевны Зубаировой (1930–2000)

10 гыйнвар/января

Татарстанның халык язучысы, ТАССРның, РСФСРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстанның Г. Тукай исе-

мендәге Дәүләт премиясе лауреаты Нәкый Сиражетдин улы Исәнбәтнең (Закировның) тууына 120 ел (1900 /иске стиль 29.12.1899–1992)

– 120 лет со дня рождения народного писателя Татарстана, заслуженного деятеля искусств ТАССР, РСФСР, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г. Тукая Наки Сиразетдиновича Исанбета (Закирова) (1900 /по ст. стилю 29.12.1899–1992)

10 гыйнвар/января

Җырчы, Татарстан Республикасының халык, Россия Федерациясенең атказанган артисты, Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Салават Зәки улы Фәтхетдиновка 60 яшь (1960)

– 60 лет певцу, народному артисту Республики Татарстан, заслуженному артисту Российской Федерации, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г. Тукая Салавату Закиевичу Фатхутдинову (1960)

11 гыйнвар/января

70 ел элек Баулы, Лаеш, Шөгер район үзәкләре шәһәр тибындагы посёлоклар итеп үзгәртелә (1950)

– 70 лет назад районные центры Бавлы, Лаишево, Шугурово преобразованы в посёлки городского типа (1950)

14 гыйнвар/января

Күренекле онколог-хирург, медицина фәннәре докторы, профессор, ТАССР һәм РСФСРның атказанган фән эшлеклесе Мойше Зельманович Сигалның тууына 100 ел (1920–1990)

– 100 лет со дня рождения выдающегося онколога-хирурга, доктора медицинских наук, профессора, заслуженного деятеля науки ТАССР и РСФСР Мойше Зельмановича Сигала (1920–1990)

15 гыйнвар/января

Химия заводлары хуҗасы, сәнәгатьче, меценат Пётр Капитонович Ушковның тууына 180 ел (1840–1898)

– 180 лет со дня рождения владельца химических заводов, промышленника, мецената Петра Капитоновича Ушкова (1840–1898)

15 гыйнвар/января

Күренекле татар-башкорт шагыйре Шәехзадә Мөхәммәтзакир улы Бабичның тууына 125 ел (1895–1919)

– 125 лет со дня рождения видного татаро-башкирского поэта Шаехзаде Мухаммадзакировича Бабича (1895–1919)

15 гыйнвар/января

Язучы һәм тәрҗемәче Мәхмүд Гыйсаметдин улы Максуд (Максудов) ның тууына 120 ел (1900–1962)

– 120 лет со дня рождения писателя и переводчика Махмуда Гисамутдиновича Максуда (Максудова) (1900–1962). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2000. – Казань: Милли китап, 1999. – С. 18–20)

15 гыйнвар/января

Актёр, ТАССРның халык артисты Иван Александрович Кузнецовның тууына 100 ел (1920–1992)

– 100 лет со дня рождения актёра, народного артиста ТАССР Ивана Александровича Кузнецова (1920–1992)

17 гыйнвар/января

Язучы, ТАССРның, Россия Федерациясенең атказанган мәдәният хезмәткәре Барлас Хәмит улы Камаловның тууына 90 ел (1930–2004)

– 90 лет со дня рождения писателя, заслуженного работника культуры ТАССР, Российской Федерации Барласа Хамитовича Камалова (1930–2004)

18 гыйнвар/января

Мәдәният эшлеклесе, Татарстанның, Россиянең, Кырым Автономияле Республикасының атказанган мәдәни-

ят хезмәткәре Илдус Габдрахман улы Тархановка 70 яшь (1950)

– 70 лет деятелю культуры, заслуженному работнику культуры Татарстана, России, Крымской Автономной Республики Ильдусу Габдрахмановичу Тарханову (1950)

19 гыйнвар/января

Гигиена белгече, медицина фәннәре докторы, ТАССР һәм РСФСРның атказанган фән эшлеклесе Валериан Владимирович Милославскийның тууына 140 ел (1880–1961)

– 140 лет со дня рождения гигиениста, доктора медицинских наук, заслуженного деятеля науки ТАССР и РСФСР Валериана Владимировича Милославского (1880–1961)

***22** гыйнвар/января

«Татарстан яшьләре» газетасы чыга башлауга 100 ел (1920)

– 100 лет со дня выхода первого номера газеты «Татарстан яшьләре» (1920)

24 гыйнвар/января

Татарстан Республикасының Милли китапханәсе ачылуга 155 ел (1865)

– 155 лет со дня открытия Национальной библиотеки Республики Татарстан (1865) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2015. – Казань: Милли китап, 2014. – С. 69–73)

24 гыйнвар/января

Невропатолог, генетика белгече, медицина фәннәре докторы Нияз Үзбәк улы Әхмәревкә 75 яшь (1945). Ул матур әдәбият өлкәсендә дә актив эш алып бара, Г. Тукайның шигырьләрен рус теленә тәрҗемә итә

– 75 лет невропатологу, генетику, доктору медицинских наук Ниязу Узбековичу Ахмерову (1945). Он также занимается литературной деятельностью, переводит стихи Г. Тукая на русский язык

25 гыйнвар/января

Гамәли бизәлеш сәнгате рәссамы, Татарстан Республикасы Мәдәният министрлыгының Б. Урманче исемендәге премиясе лауреаты Ирина Аполлоновна Васильевага 60 яшь (1960)

– 60 лет художнице декоративно-прикладного искусства, лауреату премии им. Б. Урманче Министерства культуры Республики Татарстан Ирине Аполлоновне Васильевой (1960)

29 гыйнвар/января

70 ел элек Казанда татар әдәбияты классигы Шәриф Камал музее ачылды (1950)

– 70 лет со дня открытия в Казани Музея-квартиры классика татарской литературы Шарифа Камала (1950)

31 гыйнвар/января

Шагыйрь Эдуард Госман улы Мостафинның тууына 75 ел (1945–1997)

– 75 лет со дня рождения поэта Эдуарда Усмановича Мустафина (1945–1997)

гыйнвар/январь

Арча районы Кушлавыч авылында Г. Тукай музее ачылуга 60 ел (1960)

– 60 лет со дня открытия Музея Г. Тукая в деревне Кошлауч Арского района (1960)

ФЕВРАЛЬ

1 февраль/февраля

Композитор, пианист, педагог, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе Рафаэль Нури улы Биляловның тууына 80 ел (1940–1999)

– 80 лет со дня рождения композитора, пианиста, педагога, заслуженного деятеля искусств ТАССР Рафаэля Нуриевича Белялова (1940–1999)

1 февраль/февраля

Нәкышьче Валентин Михайлович Быковскийга 70 яшь (1950)

– 70 лет живописцу Валентину Михайловичу Быковскому (1950)

2 февраль/февраля

Язучы, кинорежиссёр, драматург, Татарстан Язучылар берлегенең Г. Державин исемендәге әдәби премиясе лауреаты Салават Илдар улы Юзеевка 60 яшь (1960)

– 60 лет писателю, кинорежиссёру, драматургу, лауреату литературной премии им. Г. Державина Союза писателей Татарстана Салавату Ильдаровичу Юзееву (1960)

3 февраль/февраля

Шагыйрь Тәүфикъ Салих улы Камалиев (Камалетдинов) ның тууына 80 ел (1940–1980)

– 80 лет со дня рождения поэта Тауфика Салиховича Камалиева (Камалетдинова) (1940–1980)

5 февраль/февраля

Сәясәтче, җәмәгать эшлеклесе, публицист Фуад (Мәхмүтфуад) Фәссах улы Туктаровның тууына 140 ел (1880–1938)

– 140 лет со дня рождения политического и общественного деятеля, публициста Фуада (Махмуд-Фуада) Фассаховича Туктарова (1880–1938)

5 февраль/февраля

Әдәбият галиме һәм тәнкыйтьче, ТАССРның атказанган фән эшлеклесе Хәсән Фәхретдин улы Хәйринең (Хәйруллинның) тууына 110 ел (1910–1994)

– 110 лет со дня рождения литературоведа и литературного критика, заслуженного деятеля науки ТАССР Хасана Фахрутдиновича Хайри (Хайруллина) (1910–1994). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2010. – Казань: Милли китап, 2009. – С. 74–76)

5 февраль/февраля

Актриса, Татарстанның халык артисты Ания Гарифулла кызы Фәттахова (Шәрифуллина) ның (Минзәлә театры) тууына 80 ел (1940–2000)

– 80 лет со дня рождения актрисы, народной артистки РТ Ании Гарифулловны Фаттаховой (Шарифуллиной) (Мензелинский театр) (1940–2000)

7 февраль/февраля

Тарихчы, җәмәгать эшлеклесе, Бөтентатар иҗтимагый үзәген оештыручыларның берсе һәм аның беренче рәисе Марат Габдерәсүл улы Мөлековның тууына 90 ел (1930–1997)

– 90 лет со дня рождения историка, общественного деятеля, одного из организаторов и первого президента Всетатарского общественного центра Марата Абдрасуловича Мулюкова (1930–1997)

7 февраль/февраля

Гамәли бизәлеш сәнгате рәссамы, дизайнер, архитектор Александр Викторович Сергеевка 60 яшь (1960)

– 60 лет художнику декоративно-прикладного искусства, дизайнеру, архитектору Александру Викторовичу Сергееву (1960)

8 февраль/февраля

Актёр, ТАССРның һәм РСФСРның халык артисты Фёдор Васильевич Григорьевның тууына 130 ел (1890–1954)

– 130 лет со дня рождения актёра, народного артиста ТАССР и РСФСР Фёдора Васильевича Григорьева (1890–1954)

8 февраль/февраля

Шагыйрь Мәхмүт Миңнәхмәт улы Газизовның туууына 80 ел (1940–2013)

– 80 лет со дня рождения поэта Махмута Минахметовича Газизова (1940–2013)

8 февраль/февраля

Рәссам Сергей Николаевич Рябининга 50 яшь (1970)

– 50 лет живописцу Сергею Николаевичу Рябинину (1970)

10 февраль/февраля

Казан эпидемиология һәм микробиология институты оештырылуга 120 ел (1900)

– 120 лет со дня основания Казанского института эпидемиологии и микробиологии (1900)

10 февраль/февраля

Скрипкачы, педагог, РСФСРның атказанган артисты, Халыкара конкурс лауреаты Халидә Сәмигулла кызы Әхтәмованың туууына 90 ел (1930–2005)

– 90 лет со дня рождения скрипачки, педагога, заслуженной артистки РСФСР, лауреата Международного конкурса Халиды Самигулловны Ахтямовой (1930–2005)

10 февраль/февраля

Актриса, ТАССРның атказанган артисты Рабига Нигъмәтҗан кызы Шакированың туууына (Минзәлә театры) 110 ел (1910–1996)

– 110 лет со дня рождения актрисы, заслуженной артистки ТАССР Рабиги Нигматзяновны Шакировой (Мензелинский театр) (1910–1996)

11 февраль/февраля

Актёр, режиссёр, педагог, ТАССРның халык, РСФСРның атказанган артисты Александр Дмитриевич Гусевның туууына 120 ел (1900–1983)

– 120 лет со дня рождения актёра, режиссёра, педагога, народного артиста ТАССР, заслуженного артиста РСФСР Александра Дмитриевича Гусева (1900–1983)

11 февраль/февраля

Шагыйрь Пётр Борисович Прихожанның тууына 80 ел (1940–2010)

– 80 лет со дня рождения поэта Петра Борисовича Прихожана (1940–2010)

12 февраль/февраля

Советлар Союзы Маршалы Василий Иванович Чуйковның тууына 120 ел (1900–1982). Ул 1919 елда Көнчыгыш фронтта 5 нче армиянең 28 нче дивизиясе 40 нчы укчы полкын җитәкләп, безнең төбәкне акгвардиячеләрдән азат итүдә катнаша

– 120 лет со дня рождения маршала Советского Союза Василия Ивановича Чуйкова (1900–1982). В 1919 году он командовал 40-ым стрелковым полком 28-ой дивизии 5-ой армии на Восточном фронте, принимавшем участие в освобождении нашего края от белогвардейцев

13 февраль/февраля

Балет артисты һәм педагог, ТАССРның халык артисты Сания Хәсән кызы Хантимеровага 75 яшь (1945)

– 75 лет артистке балета, педагогу, народной артистке ТАССР Сании Хасановне Хантимеровой (1945)

14 февраль/февраля

Сәүдәгәр, язучы, Алабуга шәһәрендә туган Дмитрий Иванович Стахеевның тууына 180 ел (1840–1918)

– 180 лет со дня рождения купца, писателя, уроженца Елабуги Дмитрия Ивановича Стахеева (1840–1918). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2015. – Казань: Милли китап, 2014. – С. 74–77)

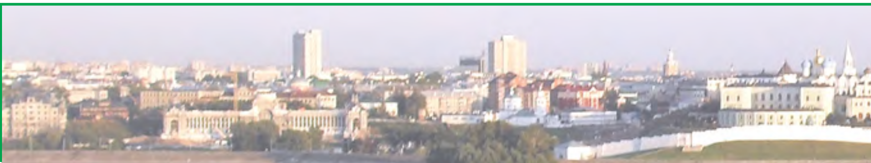

15 февраль/февраля

Балалар язучысы, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре Газиз Нәбиулла улы Нәбиуллинның тууына 100 ел (1920–1986)

– 100 лет со дня рождения детского писателя, заслуженного работника культуры ТАССР Газиза Набиулловича Набиуллина (1920–1986)

15 февраль/февраля

Җырчы, ТАССРның һәм РСФСРның халык артисты, Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Илһам Гыйльметдин улы Шакировның тууына 85 ел (1935–2019)

– 85 лет со дня рождения певца, народного артиста ТАССР, РСФСР, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г. Тукая Ильгама Гильмутдиновича Шакирова (1935–2018). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2015. – Казань: Милли китап, 2014. – С. 78–81)

17 февраль/февраля

Гистолог, медицина докторы, РСФСРның атказанган фән эшлеклесе Александр Николаевич Миславскийның тууына 140 ел (1880–1958)

– 140 лет со дня рождения гистолога, доктора медицины, заслуженного деятеля науки РСФСР Александра Николаевича Миславского (1880–1958)

19 февраль/февраля

Балетмейстер-сәхнәгә куючы, хореограф, Россия Федерациясенең атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстан Республикасының халык артисты, Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Георгий Анатольевич Ковтунга 70 яшь (1950). 1989 елдан М.Җәлил исемендәге Татар академия дәүләт опера һәм балет театры белән хезмәттәшлек итә

– 70 лет балетмейстеру-постановщику, хореографу, заслуженному деятелю искусств Российской Федерации, народному артисту Республики Татарстан, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г. Тукая Георгию Анатольевичу Ковтуну (1950). С 1989 года сотрудничает с Татарским академическим государственным театром оперы и балета им. М. Джалиля

21 февраль/февраля

Шагыйрь Мөхәммәт Ибраһим улы Әхмәтгалиевнең тууына 100 ел (1920–1943)

– 100 лет со дня рождения поэта Мухаммата Ибрагимовича Ахметгалиева (1920–1943)

22 февраль/февраля

Актёр, Татарстан Республикасының һәм РСФСРның халык артисты, Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Әзһәр Шәфыйк улы Шакировка 80 яшь (1940)

– 80 лет актёру, народному артисту Республики Татарстан и РСФСР, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г. Тукая Азгару Шафиковичу Шакирову (1940)

24 февраль/февраля

Шагыйрь, драматург, публицист Сәгыйть Лотфулла улы Рәмиевнең тууына 140 ел (1880–1926)

– 140 лет со дня рождения поэта, драматурга, публициста Сагита Лутфулловича Рамиева (1880–1926). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2000. – Казань: Милли китап, 1999. – С. 33–36)

24 февраль/февраля

Актриса, ТАССРның халык артисты Людмила Васильевна Маклакованың тууына 90 ел (1930–2002)

– 90 лет со дня рождения актрисы, народной артистки ТАССР Людмилы Васильевны Маклаковой (1930–2002)

25 февраль/февраля

Композитор, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, М.Җәлил исемендәге Республика премиясе лауреаты Риф Хөббулла улы Гатауллинга 70 яшь (1950)

– 70 лет композитору, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Рифу Хоббуловичу Гатауллину (1950)

27 февраль/февраля

Рәссам Фәрит Габделхак улы Шәрәфиевкә 60 яшь (1960)

– 60 лет живописцу Фариту Габдулхаковичу Шарафиеву (1960)

29 февраль/февраля

Рәссам, монументаль бизәлеш сәнгате рәссамы, график, педагог, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстан Республикасының халык рәссамы Виктор Кронидович Фёдоровның тууына 80 ел (1940–2001)

– 80 лет со дня рождения художника-монументалиста, живописца, графика, педагога, заслуженного деятеля искусств ТАССР, народного художника Республики Татарстан Виктора Кронидовича Фёдорова (1940–2001)

МАРТ

1 март/марта

Казанда бертуган Кәримовлар типографиясе ачылуга 120 ел (1900)

– 120 лет со дня открытия типографии братьев Каримовых (1900) (См.: Каримуллин А. Г. Татарская книга начала XX века. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1974. – С. 24–44)

1 март/марта

Партия эшлеклесе, сәнәгать җитештерүен оештыручы, Татарстан Республикасының һәм Россия Федерациясенең ат-

казанган химигы Наил Хәбиб улы Йосыповның тууына 90 ел (1930–2010)

– 90 лет со дня рождения партийного работника, организатора промышленного производства, заслуженного химика РТ, РФ Наиля Хабибовича Юсупова (1930–2010)

1 март/марта

Рәссам, график, каллиграф Мәхмүт Хөсәен улы Исмәгыйлевкә 70 яшь (1950)

– 70 лет живописцу, графику, каллиграфу Махмуту Хусаеновичу Исмагилову (1950)

1 март/марта

Язучы, журналист, Татарстанның атказанган мәдәният хезмәткәре Тәлгать Самат улы Нәҗмиевнең тууына 70 ел (1950–2014)

– 70 лет со дня рождения писателя, журналиста, заслуженного работника культуры Татарстана Талгата Саматовича Назмиева (1950–2014)

1 март/марта

Язучы, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Рашат Мияссәр улы Низамиевкә 70 яшь (1950)

– 70 лет писателю, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Рашату Мияссаровичу Низамиеву (1950)

3 март/марта

Актриса, Татарстан Республикасының халык артисты, Россия Федерациясенең атказанган артисты Рузия Һидиятулла кызы Мотыйгуллинага 70 яшь (1950)

– 70 лет актрисе, народной артистке Республики Татарстан, заслуженной артистке Российской Федерации Рузие Идиятулловне Мутыгуллиной (Закировой) (1950)

5 март/марта

Архитектор, реставратор, ТАССРның атказанган архитекторы Рәфыйк Вәгыйз улы Билаловка 70 яшь (1950)

– 70 лет архитектору, реставратору, заслуженному архитектору ТАССР Рафику Вагизовичу Билялову (1950)

5 март/марта

Рәссам, монументаль бизәлеш сәнгате рәссамы Илнур Ильбрус улы Сираҗиевкә 50 яшь (1970)

– 50 лет живописцу, художнику-монументалисту Ильнуру Ильбрусовичу Сиразиеву (1970)

7 март/марта

Скульптор, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе Александр Кузьмич Кисловка 70 яшь (1950)

– 70 лет скульптору, заслуженному деятелю искусств ТАССР Александру Кузьмичу Кислову (1950)

9 март/марта

Актёр, режиссёр Гали Әхсән улы Ильясовның тууына 120 ел (1900–1970)

– 120 лет со дня рождения актёра, режиссёра Гали Ахсановича Ильясова (1900–1970)

9 март/марта

График, нәкышьче, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе Николай Михайлович Сокольскийның тууына 120 ел (1900–1970)

– 120 лет со дня рождения графика, живописца, заслуженного деятеля искусств ТАССР Николая Михайловича Сокольского (1900–1970)

10 март/марта

Рәссам Юрий Александрович Ананьевның тууына 100 ел (1920–2005)

– 100 лет со дня рождения художника Юрия Александровича Ананьева (1920–2005)

10 март/марта

Рәссам Рәхимҗан Кәбир улы Аббазовка 60 яшь (1960)

– 60 лет живописцу Рахимзяну Кабировичу Аббасову (1960)

12 март/марта

Шагыйрь Евгений Абрамович Боратынскийның тууына 220 ел (1800–1844)

– 220 лет со дня рождения поэта Евгения Абрамовича Боратынского (1800–1844)

12 март/марта

Казанда А. М. Горькийның әдәби-мемориаль музее ачылуга 80 ел (1940)

– 80 лет со дня открытия Литературно-мемориального музея А. М. Горького в Казани (1940) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2015. – Казань: Милли китап, 2014. – С. 82–85)

12 март/марта

М.Җәлил исемендәге Татар дәүләт опера һәм балет театрында беренче татар балеты – Ф. Яруллинның «Шүрәле» балеты куелуга 75 ел (1945). Либретто авторы – Ә. Фәйзи. Сәхнәгә куючылар – РСФСРның атказанган артисты Л. А. Жуков һәм Г. Х. Таһиров, дирижёры – ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе И. В.Әүхәдиев, рәссамы – П. Т. Сперанский

– 75 лет со дня премьеры первого татарского балета «Шурале» Ф. Яруллина в Татарском государственном театре оперы и балета им. М. Джалиля (1945). Автор либретто – А. Файзи. Балетмейстеры – заслуженный артист РСФСР Л. А. Жуков и Г. Х. Тагиров, дирижёр – заслуженный деятель искусств ТАССР И. В. Аухадиев, художник – П. Т. Сперанский

***13** март/марта

Тел галиме, Петербург Фәннәр академиясенең мөхбир-әгъзасы, Казан лингвистика мәктәбенә нигез салучы Иван Александрович Бодуэн де Куртенэның тууына 175 ел (1845–1929)

– 175 лет со дня рождения учёного-филолога, члена-корреспондента Петербургской АН, основателя Казанской лингвистической школы Ивана Александровича Бодуэна де Куртенэ (1845–1929)

***15** март/марта

Театр эшлеклесе, 1985–2012 елларда Г. Камал исемендәге Татар дәүләт академия театры директоры булган, Татарстан Республикасының һәм Россия Федерациясенең атказанган мәдәният хезмәткәре Шамил Зиннур улы Закировның тууына 75 ел (1945–2012)

– 75 лет со дня рождения театрального деятеля, работавшего директором Татарского государственного академического театра им. Г. Камала в 1985–2012 годах, заслуженного работника культуры Республики Татарстан и Российской Федерации Шамиля Зиннуровича Закирова (1945–2012)

16 март/марта

Язучы Таһир Госман улы Госман-Сулмаш (Госманов)ның тууына 120 ел (1900–1983)

– 120 лет со дня рождения писателя Тагира Гусмановича Гусмана-Сулмаша (Гусманова) (1900–1983)

18 март/марта

Җырчы, пианистка, ТАССРның атказанган артисты Шәфыйка Йосыф кызы Котдусованың тууына 110 ел (1910–1956)

– 110 лет со дня рождения певицы, пианистки, заслуженной артистки ТАССР Шафики Юсуповны Куддусовой (1910–1956). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2010. – Казань: Милли китап, 2009. – С. 84–86)

18 март/марта

Язучы, публицист Касыйм Мингалим улы Фәсәховның тууына 90 ел (1930–2004)

– 90 лет со дня рождения писателя, публициста Касыма Мингалимовича Фасахова (1930–2004)

19 март/марта

График, рәссам Альберт Хаҗинур улы Шиһабиевка 50 яшь (1970)

– 50 лет графику, живописцу Альберту Хазинуровичу Шиабиеву (1970)

24 март/марта

Язучы Хәсән Сарьян (Сарьян Салихҗан улы Хәсәнов) ның тууына 90 ел (1930–1978)

– 90 лет со дня рождения писателя Хасана Сарьяна (Сарьяна Салихзяновича Хасанова) (1930–1978). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2005. – Казань: Милли китап, 2004. – С. 26–29)

24 март/марта

Урманчылык белгече, ТАССРның һәм РСФСРның атказанган урманчысы Нургали Миңнехан улы Миңнехановның тууына 90 ел (1930–2001)

– 90 лет со дня рождения лесовода, заслуженного лесовода ТАССР, РСФСР Нургалея Миннихановича Минниханова (1930–2001)

24 март/марта

Сәнгать белгече, сәнгать фәннәре кандидаты, Россия сәнгать академиясенең мактаулы әгъзасы Галина Петровна Тулузаковага 60 яшь (1960)

– 60 лет искусствоведу, кандидату искусствоведения, почётному члену Российской академии художеств Галине Петровне Тулузаковой (1960)

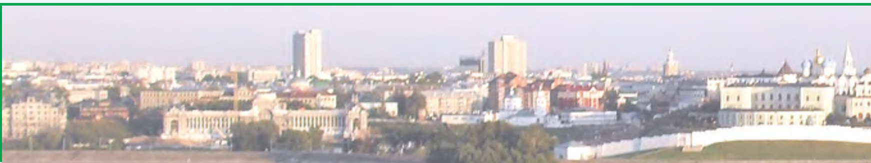

28 март/марта

Шагыйрә, язучы, журналист Фирүзә Ислам кызы Җамалетдиновага 60 яшь (1960)

– 60 лет поэтессе, писательнице, журналисту Фирузе Исламовне Замалетдиновой (1960)

29 март/марта

Буа шикәр заводы эшли башлауга 60 ел (1960)

– 60 лет со дня пуска Буинского сахарного завода (1960)

***30** март/марта

Мәгърифәтче-педагог, нашир, язучы, журналист, җәмәгать эшлеклесе Фатих Гыйльман улы Кәриминең тууына 150 ел (1870–1937)

– 150 лет со дня рождения педагога-просветителя, издателя, писателя, журналиста, общественного деятеля Фатиха Гильмановича Карими (1870–1937) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 1995. – Казань: Милли китап, 1994. – С. 34–38)

март

Казанда татар сәнгать эшлеклеләренең беренче конференциясе үткәрелүгә 100 ел (1920)

– 100 лет со дня проведения первой конференции деятелей татарского искусства (1920)

март

90 ел элек Октябрь Норлатында, Татарстанда беренчеләрдән булып, машина-трактор станциясе (МТС) оештырыла (1930)

– 90 лет со дня создания первой в Татарстане машинно-тракторной станции (МТС) в с. Нурлаты Октябрьские (1930)

АПРЕЛЬ

2 апрель/апреля

Актёр, ТАССРның халык артисты Рамазан Миңлехан улы Ихсановның тууына 90 ел (1930–1982)

– 90 лет со дня рождения актёра, народного артиста ТАССР Рамазана Миннихановича Ихсанова (1930–1982)

3 апрель/апреля

Җәмәгать эшлеклесе, журналист, «Чаян» журналына нигез салучыларның берсе Мәхмүт Кәшфелһади улы Бөдәйлинең тууына 125 ел (1895–1975)

– 125 лет со дня рождения общественного деятеля, журналиста, одного из организаторов и первого редактора журнала «Чаян» Махмута Кашфельгадиевича Будайли (1895–1975)

3 апрель/апреля

Язучы Әнәс Касыйм улы Галиевнең тууына 100 ел (1920–1996)

– 100 лет со дня рождения писателя Анаса Касимовича Галиева (1920–1996)

3 апрель/апреля

График Валерий Раульевич Ивановның тууына 70 ел (1950–2004)

– 70 лет со дня рождения графика Валерия Раульевича Иванова (1950–2004)

4 апрель/апреля

Педагог, тарих китаплары авторы Миргаяз Иманаевның тууына 150 ел (1870–1927)

– 150 лет со дня рождения педагога, автора книг по истории Миргаяза Иманаева (1870–1927)

***5** апрель/апреля

Татарстан Республикасының Милли музее ачылуга 125 ел (1895)

– 125 лет со дня открытия Национального музея Республики Татарстан (1895)

8 апрель/апреля

Артист, Татарстан Республикасының халык артисты Рәшит Мәрдехан улы Мәрдехановның (Минзәлә театры) тууына 90 ел (1930–1996)

– 90 лет со дня рождения актёра, народного артиста Республики Татарстан Рашита Мардыхановича Мардыханова (Мензелинский театр) (1930–1996)

9 апрель/апреля

Галим, тарих фәннәре докторы, профессор, Татарстан Республикасының атказанган фән эшлеклесе Рифкать Рәшит улы Йосыповка 70 яшь (1950)

– 70 лет учёному, доктору исторических наук, профессору, заслуженному деятелю науки Республики Татарстан Ривкату Рашидовичу Юсупову (1950)

12 апрель/апреля

Язучы Заһирә Бакир кызы Гомәрованың тууына 90 ел (1930–2002)

– 90 лет со дня рождения писательницы Загиры Бакировны Гумеровой (1930–2002)

13 апрель/апреля

СССР Фәннәр академиясенең Казан филиалын ачу турындагы СССР Хөкүмәте карары чыгуга 75 ел (1945)

– 75 лет со дня создания Казанского филиала Академии наук СССР (1945)

13 апрель/апреля

Идел-Кама дәүләт табигать биосфера тыюлыгы оештырылуга 60 ел (1960)

– 60 лет со дня создания Волжско-Камского государственного природного биосферного заповедника (1960)

14 апрель/апреля

Шагыйрь Әбрар Сәгыйди (Мөхәммәтәбрар Мөхәммәтзакир улы Сәгыйтев) нең тууына 125 ел (1895–1939)

– 125 лет со дня рождения поэта Абрара Сагиди (Мухамметабрара Мухамметзакировича Сагитова) (1895–1939)

14 апрель/апреля

Язучы, әдәбият галиме һәм тәнкыйтьче, профессор Гомәр Толымбай (Габделхак Җәләлетдин улы Шаһиәхмәтов)ның тууына 120 ел (1900–1938)

– 120 лет со дня рождения писателя, литературоведа и критика, профессора Гумера Тулумбайского (Габдулхака Джалелетдиновича Шагиахметова) (1900–1938). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2000. – Казань: Милли китап, 1999. – С. 37–39)

14 апрель/апреля

Тәрҗемәче, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре Таһир Мирзагаллләм улы Нурмөхәммәтовның тууына 90 ел (1930–1999)

– 90 лет со дня рождения переводчика, заслуженного работника культуры ТАССР Тагира Мирзагаллямовича Нурмухаметова (1930–1999)

14 апрель/апреля

Шагыйрь, җәмәгать эшлеклесе Ирек Нәгыйм улы Сабировка 70 яшь (1950)

– 70 лет поэту, общественному деятелю Иреку Нагимовичу Сабирову (1950)

20 апрель/апреля

Рәссам Фәйзрахман Гафур улы Камаловка 60 яшь (1960)

– 60 лет живописцу Файзрахману Гафуровичу Камалову (1960)

21 апрель/апреля

Җырчы, Башкортстан Республикасының һәм Татарстан Республикасының халык, Россия Федерациясенең атказанган артисты Идрис Мөдәррис улы Газиевкә 60 яшь (1960)

– 60 лет певцу, народному артисту Республики Башкортостан и Республики Татарстан, заслуженному артисту Российской Федерации Идрису Мударисовичу Газиеву (1960)

22 апрель/апреля

Казан дәүләт медицина академиясе оештырылуга 100 ел (1920) (элекке исеме – Казан дәүләт врачлар белемен күтәрү институты)

– 100 лет со дня основания Казанской государственной медицинской академии (1920) (бывший Казанский государственный институт усовершенствования врачей)

23 апрель/апреля

Әдәбият тәнкыйтьчесе Илдус Габделгани улы Ахунҗановның тууына 90 ел (1930–1990)

– 90 лет со дня рождения литературного критика Ильдуса Габделганиевича Ахунзянова (1930–1990)

24 апрель/апреля

ТАССРның атказанган артисты Фердинанд Юныс улы Фарсинның тууына 90 ел (1930–2012)

– 90 лет со дня рождения заслуженного артиста ТАССР Фердинанда Юнусовича Фарсина (1930–2012)

25 апрель/апреля

Казанда Ә. Б. Терегулов исемендәге 1 нче шәһәр клиник (Шамов) хастаханәсе ачылуга 110 ел (1910)

– 110 лет со дня открытия в Казани городской клинической больницы № 1 (Шамовской) им. А. Б. Терегулова (1910)

25 апрель/апреля

Артист Гыйльметдин Газиз улы Газизовның тууына 110 ел (1910–1943)

– 110 лет со дня рождения актёра Гильметдина Газизовича Газизова (1910–1943)

25 апрель/апреля

Рәссам-проектлаучы, график, Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Илья Николаевич Артамоновка 60 яшь (1960)

– 60 лет художнику-проектировщику, графику, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г. Тукая Илье Николаевичу Артамонову (1960)

26 апрель/апреля

Актёр, ТАССРның халык, РСФСРның атказанган артисты Дмитрий Рафаилович Любинның тууына 140 ел (1880–1951)

– 140 лет со дня рождения актёра, народного артиста ТАССР, заслуженного артиста РСФСР Дмитрия Рафаиловича Любина (1880–1951)

26 апрель/апреля

75 ел элек рейхстагка Җиңү байрагы эленде (1945). Байракны беренчеләрдән булып элүче – татар егете Гази Казыйхан улы Заһитов

– 75 лет назад водружено Знамя Победы на куполе рейхстага (1945). Одним из первых водрузил знамя татарин Гази Казыханович Загитов

27 апрель/апреля

Актриса, ТАССР, РСФСР, СССРның халык артисты Елена Ефимовна Жилинаның тууына 130 ел (1890–1963)

– 130 лет со дня рождения актрисы, народной артистки ТАССР, РСФСР, СССР Елены Ефимовны Жилиной (1890–1963)

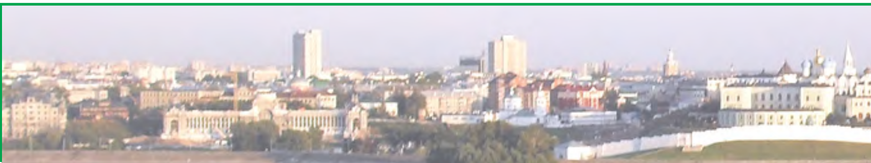

27 апрель/апреля

Актёр, язучы, тәрҗемәче, Татарстан Республикасының халык артисты Хәлим Бәдри улы Җәләлевкә 80 яшь (1940)

– 80 лет актёру, народному артисту Республики Татарстан Халиму Бадриевичу Залялову (1940)

28 апрель/апреля

«Татнефть» акционерлык җәмгыяте оештырылуга 70 ел (1950)

– 70 лет со дня организации акционерного общества «Татнефть» (1950). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2000. – Казань: Милли китап, 1999. – С. 40–43)

30 апрель/апреля

Актриса, ТАССРның атказанган артисты Нәфыйга Мөхәммәтгали кызы Арапованың тууына 120 ел (1900–1943)

– 120 лет со дня рождения актрисы, заслуженной артистки ТАССР Нафиги Мухаммедгалимовны Араповой (1900–1943)

МАЙ

1 май/мая

Язучы һәм публицист, Идел-Кама флотилиясе Генштабы комиссары Лариса Михайловна Рейснерның тууына 125 ел (1895–1926)

– 125 лет со дня рождения писателя и публициста, комиссара Генштаба Волжско-Камской флотилии Ларисы Михайловны Рейснер (1895–1926)

1 май/мая

Шагыйрә, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Резеда Тәфкалүн кызы Вәлиевага 90 яшь (1930)

– 90 лет поэтессе, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Резеде Тавгалюновне Валеевой (1930)

1 май/мая

Опера җырчысы, педагог, ТАССРның атказанган артисты Фәгыйлә Тимергали кызы Тимеровага 90 яшь (1930)

– 90 лет оперной певице, педагогу, заслуженной артистке ТАССР Фагиле Тимергалиевне Тимеровой (1930)

1 май/мая

Шагыйрь, җәмәгать эшлеклесе, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстан Республикасының атказанган артисты Мансур Әхмәт улы Шиһаповка 80 яшь (1940)

– 80 лет поэту, общественному деятелю, заслуженному работнику культуры ТАССР, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, заслуженному артисту Республики Татарстан Мансуру Ахметовичу Шигапову (1940)

1 май/мая

Россиянең, Татарстанның дәүләт һәм сәясәт эшлеклесе, ветеринария фәннәре докторы, Россия Федерациясе Дәүләт Думасы депутаты, Россия Федерациясенең Дәүләт премиясе лауреаты Фатих Сәүбән улы Сибагатуллинга 70 яшь (1950)

– 70 лет государственному и политическому деятелю России и Татарстана, доктору ветеринарных наук, депутату Государственной Думы РФ, лауреату Государственной премии Российской Федерации Фатыху Саубановичу Сибагатуллину (1950)

6 май/мая

Сынчы, рәссам, Татарстан Республикасының атказанган архитекторы, Татарстан Республикасының фән һәм техника өлкәсендә Дәүләт премиясе лауреаты Алмас Әхтәм улы Идрисовка 70 яшь (1950)

– 70 лет архитектору, художнику, заслуженному архитектору Республики Татарстан, лауреату Государственной пре-

мии Республики Татарстан в области науки и техники Алмасу Ахтямовичу Идрисову (1950)

8 май/мая

Физиолог, медицина докторы, Казан физиология фәнни мәктәбенә нигез салучы Николай Осипович Ковалевскийның тууына 180 ел (1840–1891)

– 180 лет со дня рождения физиолога, доктора медицины, основателя казанской физиологической школы Николая Осиповича Ковалевского (1840–1891)

10 май/мая

Музыка белгече, педагог, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Мәхмүт Нигъмәтҗан улы Нигъмәтҗановка 90 яшь (1930)

– 90 лет музыковеду, педагогу, заслуженному деятелю искусств ТАССР, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г. Тукая Махмуту Нигмедзяновичу Нигмедзянову (1930). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2005. – Казань: Милли китап, 2004. – С. 37–40)

11 май/мая

Сынчы Александр Александрович Ручeнинга 60 яшь (1960)

– 60 лет скульптору Александру Александровичу Ручениiну (1960)

12 май/мая

Рәссам, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре Гайнулла Агалтдин улы Агалтдиновка 75 яшь (1945)

–75 лет живописцу, заслуженному работнику культуры Республики Татарстан Гайнулле Агалтдиновичу Агалтдинову (1945)

13 май/мая

Казан дәүләт архитектура-төзелеш университеты ачылуга 90 ел. Тарихы 1930 елда Казан коммуналь-төзелеш институтыннан башлана. 1939 елдан – Казан коммуналь төзелеш инженерлары институты, 1941дә ябыла. 1946 елда Казан җәмәгать-көнкүреш төзелеше инженерлары институты буларак ачыла, 1952дән – Казан нефть сәнәгате төзүче-инженерлары институты, 1957дән – Казан төзүче-инженерлар институты, 1995тән – хәзерге исемдә

– 90 лет со дня открытия Казанского государственного архитектурно-строительного университета. Ведёт историю с 1930 года от Казанского института коммунального строительства, с 1939 года – Казанский институт инженеров коммунального строительства, в 1941 году закрыт, в 1946 году открыт как Казанский институт инженеров гражданского строительства, с 1952 года – Казанский институт инженеров-строителей нефтяной промышленности, с 1957 года – Казанский инженерно-строительный институт, с 1995 года – современное название.

13 май/мая

Хор дирижеры, педагог, Татарстан Республикасы Дәүләт камера хоры сәнгать җитәкчесе һәм дирижеры, Татарстан Республикасы атказанган сәнгать эшлеклесе Миләүшә Әмир кызы Мөдәрисова (Тәминдарова)га 60 яшь (1960)

– 60 лет хоровому дирижеру, педагогу, художественному руководителю и дирижеру Государственного камерного хора Республики Татарстан, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Миляуше Амировне Мударисовой (Таминдаровой) (1960)

15 май/мая

Сатирик-юмористик, рәсемле «Ялт-Йолт» журналы чыга башлауга 110 ел (1910). 1918 елның июненә кадәр чыга

– 110 лет со дня выхода первого номера сатирического, юмористического иллюстрированного журнала «Ялт-Йолт» («Сверкание») (1910). Издавался по июнь 1918 года

***15** май/мая

Физик, физика-математика фәннәре докторы, профессор, ТАССРның атказанган фән эшлеклесе Нургаяз Салих улы Гарифҗановның тууына 100 ел (1920–1970)

– 100 лет со дня рождения физика, доктора физико-математических наук, профессора, заслуженного деятеля науки ТАССР Нургаяза Салиховича Гарифьянова (1920–1970)

15 май/мая

Язучы, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре Мәгъсүм Хәмит улы Хуҗинның тууына 90 ел (1930–2008)

– 90 лет со дня рождения писателя, заслуженного работника культуры ТАССР Магсума Хамитовича Хузина (1930–2008)

17 май/мая

Рәссам, педагог Станислав Петрович Слесарскийга 75 яшь (1945)

– 75 лет живописцу, педагогу Станиславу Петровичу Слесарскому (1945)

19 май/мая

Актриса, Татарстан Республикасының атказанган артисты Хәлимә Шакир кызы Искәндәровага 80 яшь (1940)

– 80 лет актрисе, заслуженной артистке Республики Татарстан Халиме Шакировне Искандеровой (1940)

19 май/мая

Язучы, журналист Евгений Андреевич Турханга 70 яшь (1950)

– 70 лет писателю, журналисту Евгению Андреевичу Турхану (1950)

20 май/мая

130 ел элек Казанда даими цирк бинасының ачылу тантанасы була (1890). Бина милли рус циркын оештыручылар – бертуган Никитиннар тарафыннан төзелә

– 130 лет со дня торжественного открытия первого стационарного цирка в Казани, построенного основателями национального русского цирка – братьями Никитиными (1890)

22 май/мая

Актёр, Татарстан Республикасының халык артисты Сергей Васильевич Мосейкога 60 яшь (1960)

– 60 лет актёру, народному артисту Республики Татарстан Сергею Васильевичу Мосейко (1960)

25 май/мая

Хуҗалык эшлеклесе, генерал-лейтенант, Казан дары заводы директоры Всеволод Всеволодович Лукницкийның тууына 175 ел (1845–1917)

– 175 лет со дня рождения хозяйственного деятеля, генерал-лейтенанта, начальника Казанского порохового завода Всеволода Всеволодовича Лукницкого (1845–1917)

26 май/мая

Актёр, ТАССРның халык артисты Рәшит Мирза улы Шамкаевка 80 яшь (1940)

– 80 лет актёру, народному артисту ТАССР Рашиду Мирзаевичу Шамкаеву (1940)

29 май/мая

Драматург, актёр Әмир Аман улы Камалиев (Аманулла) ның тууына 60 ел (1960–2019)

– 60 лет со дня рождения драматурга, актёра Амира Амановича Камалиева (Амануллы) (1960–2019)

30 май/мая

Шагыйрь, Татарстанның атказанган мәдәният хезмәткәре Рәниф Шәриф улы Шәриповка 70 яшь (1950)

– 70 лет поэту, заслуженному работнику культуры Татарстана Ранифу Шариповичу Шарипову (1950)

30 май/мая

Җырчы, Татарстан һәм Башкортстан Республикаларының халык артисты Хәния Фәрхислам кызы Фәрхинең (Биктаһировaның) тууына 60 ел (1960–2017)

– 60 лет со дня рождения певицы, народной артистки Республики Татарстан и Республики Башкортостан Хании Фархисламовны Фархи (Биктагировой) (1960–2017)

30 май/мая

Язучы Аяз Гарәфетдин улы Хәсәневкә 60 яшь (1960)

– 60 лет писателю Аязу Гарафутдиновичу Хасанову (1960)

ИЮНЬ

1 июнь/июня

Шагыйрь, прозаик Нәби (Нәбиулла) Хәсән улы Дәүли (Дәүләтшин)нең тууына 110 ел (1910–1989)

– 110 лет со дня рождения поэта, прозаика Наби (Набиуллы) Хасановича Даули (Давлетшина) (1910–1989). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2010. – Казань: Милли китап, 2009. – С. 103–106)

3 июнь/июня

Актриса, Татарстан Республикасының халык артисты Резеда Ринат кызы Төхфәтуллинага 50 яшь (1970)

– 50 лет актрисе, народной артистке Республики Татарстан Резеде Ринатовне Тухватуллиной (1970)

***4** июнь/4 июня

Татарстан Республикасының халык шагыйрәсе, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе,

Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Лена Галимҗан кызы Шагыйрьҗан (Шакирҗанова)ның тууына 75 ел (1945–2017)

– 75 лет со дня рождения народной поэтессы Республики Татарстан, заслуженного деятеля искусств Республики Татарстан, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г. Тукая Лены Галимзяновны Шакирзяновой (1945–2017)

6 июнь/6 июня

Актёр, педагог, режиссёр, Татарстан Республикасының халык, Россия Федерациясенең атказанган артисты Илдар Зиннур улы Хәйруллинга 70 яшь (1950)

– 70 лет актёру, педагогу, режиссёру, народному артисту Республики Татарстан, заслуженному артисту Российской Федерации Ильдару Зиннуровичу Хайруллину (1950)

7 июнь/июня

Балет артисты, ТАССРның атказанган артисты Бари (Габделбари) Шәрифҗан улы Әхтәмевнең тууына 110 ел (1910–1999)

– 110 лет со дня рождения артиста балета, заслуженного артиста ТАССР Бари (Габдулбари) Шарифзяновича Ахтямова (1910–1999)

7 июнь/июня

Рәссам, каллиграф, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре Фирдәүс Гыйльметдин улы Гыйрфановның тууына 80 ел (1940–2017)

– 80 лет со дня рождения художника, каллиграфа, заслуженного работника культуры Республики Татарстан Фирдауса Гильмутдиновича Гирфанова (1940–2017)

9 июнь/июня

Драматург Шамил Шаһгали улы Шаһгали (Миңлегалиев) нең тууына 100 ел (1920–1987)

– 100 лет со дня рождения драматурга Шамиля Шагалиевича Шагали (Миннегалиева) (1920–1987)

9 июнь/июня

Актриса, Татарстан Рспубликасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстан Рспубликасының халык артисты Луара Галимҗан кызы Шакирҗановага 70 яшь (1950)

– 70 лет актрисе, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, народному артисту Республики Татарстан Луаре Галимзяновне Шакирзяновой (1950)

10 июнь/июня

Рәссам-педагог Надежда Николаевна Ливанова (Ивановская-Ливанова)ның тууына 140 ел (1880–1963)

– 140 лет со дня рождения художника-педагога Надежды Николаевны Ливановой (Ивановской-Ливановой) (1880–1963)

11 июнь/июня

Шагыйрь Әнәс Кари улы Кари (Кариев)ның тууына 100 ел (1920–1954)

– 100 лет со дня рождения поэта Анаса Кариевича Кари (Кариева) (1920–1954)

11 июнь/июня

Шагыйрә, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре Мәрзия Низам кызы Фәйзуллина (Тәрҗеманова)га 90 яшь (1930)

– 90 лет поэтессе, заслуженному работнику культуры ТАССР Марзии Низамовне Файзуллиной (Тарзимановой) (1930)

12 июнь/июня

Сынчы-монументалист Гадел Альфрет улы Әбдерәшитовка 50 яшь (1970)

– 50 лет скульптору-монументалисту Аделю Альфретовичу Абдрашитову (1970)

13 июнь/июня

Монументаль бизәү сәнгате рәссамы, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Сергей Михайлович Бубенновның тууына 90 ел (1930–2005)

– 90 лет со дня рождения художника-монументалиста, заслуженного деятеля искусств Республики Татарстан Сергея Михайловича Бубеннова (1930–2005)

16 июнь/июня

Язучы, тәнкыйтьче, җәмәгать эшлеклесе Гомәр Билал улы Гали (Галиев) нең тууына 120 ел (1900–1954)

– 120 лет со дня рождения писателя, литературного критика и общественного деятеля Гумера Биляловича Гали (Галиева) (1900–1954). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2000. – Казань: Милли китап, 1999. – С. 52–54)

17 июнь/июня

Советлар Союзы Герое Пётр Михайлович Гавриловның тууына 120 ел (1900–1979)

– 120 лет со дня рождения Героя Советского Союза Петра Михайловича Гаврилова (1900–1979). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2000. – Казань: Милли китап, 1999. – С. 59–62)

18 июнь/июня

Казанда «Татарстан» кунакханәсенең файдалануга тапшырылуына 50 ел (1970)

– 50 лет со дня сдачи в эксплуатацию высотной гостиницы «Татарстан» в Казани (1970)

19 июнь/июня

Актёр, Татарстан Республикасының халык артисты, М.Җәлил исемендәге Республика һәм Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт премияләре лауреаты Илдус Хәниф улы Әхмәтҗановка 70 яшь (1950)

– 70 лет актёру, народному артисту Республики Татарстан, лауреату Республиканской премии им. М. Джалиля и Государственной премии Татарстана им. Г. Тукая Ильдусу Ханифовичу Ахметзянову (1950)

19 июнь/июня

График Фәрит Алексеевич Вахитовка 70 яшь (1950)

– 70 лет графику Фариту Алексеевичу Вахитову (1950)

20 июнь/июня

Шагыйрь Габдулла Гали улы Галиевнең тууына 100 ел (1920–1941)

– 100 лет со дня рождения поэта Габдуллы Галиевича Галиева (1920–1941)

20 июнь/июня

Музыка белгече, педагог, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Георгий Михайлович Канторның тууына 90 ел (1930–2013)

– 90 лет со дня рождения музыковеда, педагога, заслуженного деятеля искусств Республики Татарстан Георгия Михайловича Кантора (1930–2013)

24 июнь/июня

Н.Җиһановның «Түләк» операсы премьерасына 75 ел (1945). Либретто авторы Н. Исәнбәт. Режиссёры В. М. Бебутов, дирижёры Җ. Г. Садриҗиһанов, рәссамы П. Т. Сперанский, хор җитәкчесе И. В. Грекулов

– 75 лет со дня премьеры оперы «Тюляк» Н. Жиганова (1945). Либретто Н. Исанбета. Режиссёр В. Н. Бебутов, дирижёр Дж. Г. Садрижиганов, художник П. Т. Сперанский, хормейстер И. В. Грекулов

***25** июнь/июня

Татарстан Автономияле Совет Социалистик Республикасы төзелүгә 100 ел (1920)

– 100 лет со дня образования Татарской Автономной Советской Социалистической Республики (1920)

25 июнь/июня

Әдәбият галиме, академик, җәмәгать һәм дәүләт эшлеклесе, ТРның атказанган фән эшлеклесе Мансур Хәсән улы Хәсәновның тууына 90 ел (1930–2010)

– 90 лет со дня рождения учёного-литературоведа, академика, общественного и государственного деятеля, заслуженного деятеля науки РТ Мансура Хасановича Хасанова (1930–2010). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2000. – Казань: Милли китап, 1999. – С. 55–58)

26 июнь/июня

Актриса, ТАССРның халык артисты Һаҗәр Закир кызы Шәкүрованың тууына 80 ел (1940–2019)

– 80 лет со дня рождения актрисы, народной артистки ТАССР Хаджар Закировны Шакуровой (1940–2019)

26 июнь/июня

Шагыйрь, Татарстан Язучылар берлегенең Г. Державин исемендәге әдәби премиясе һәм «Ладога» Бөтенроссия әдәби премиясе лауреаты, «Аргамак» журналының баш мөхәррире Николай Петрович Алешковка 75 яшь (1945)

– 75 лет поэту, лауреату литературной премии Союза писателей Татарстана им. Г. Державина и Всероссийской литературной премии «Ладога», главному редактору журнала «Аргамак» Николаю Петровичу Алешкову (1945)

27 июнь/июня

Монументаль бизәлеш сәнгате рәссамы Дмитрий Рәшид улы Мусинга 50 яшь (1970)

– 50 лет художнику-монументалисту Дмитрию Рашидовичу Мусину (1970)

28 июнь/июня

Композитор, педагог, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Д. Шостакович исемендәге премия лауреаты Борис Николаевич Трубинга 90 яшь (1930)

– 90 лет композитору, педагогу, заслуженному деятелю искусств ТАССР, лауреату премии им. Д. Шостаковича Борису Николаевичу Трубину (1930)

28 июнь/июня

Балет артисты һәм балетмейстер, Татарстанның халык артисты Фердинант Минһаҗ улы Гыймадиевка 75 яшь (1945)

– 75 лет артисту балета и балетмейстеру, народному артисту Татарстана Фердинанту Мингазовичу Гимадееву (1945)

29 июнь/июня

Төзелеш материаллары гыйлеме белгече, техник фәннәр докторы, профессор Валерий Николаевич Куприяновка 80 яшь (1940)

– 80 лет учёному в области строительных материалов, доктору технических наук, профессору Валерию Николаевичу Куприянову (1940)

30 июнь/июня

Актриса, Татарстан Республикасының халык артисты Зөләйха Рәфыйк кызы Хәкимҗановага 70 яшь (1950)

– 70 лет актрисе, народной артистке Республики Татарстан Зулейхе Рафиковне Хакимзяновой (1950)

30 июнь/июня

Артист, Татарстан Респубикасының атказанган артисты, Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Радик Зөфәр улы Бариевка 50 яшь (1970)

– 50 лет актёру, заслуженному артисту Республики Татарстан, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г. Тукая Радику Зуфаровичу Бариеву (1970)

ИЮЛЬ

1 июль/июля

Язучы, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Камил Әдһәм улы Кәримовка 70 яшь (1950)

– 70 лет писателю, заслуженному работнику культуры Республики Татарстан, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г. Тукая Камилю Адгамовичу Каримову (1950)

4 июль/июля

Җырчы, ТАССРның атказанган артисты Зифа Җәмил кызы Басыйрованың тууына 110 ел (1910–1979)

– 110 лет со дня рождения певицы, заслуженной артистки ТАССР Зифы Зямиловны Басыровой (1910–1979). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2000. – Казань: Милли китап, 1999. – С. 63–65)

4 июль/июля

Язучы, журналист Заһид Борис улы Мәхмүдигә (Мәхмүдовка) 60 яшь (1960)

– 60 лет писателю, журналисту Загиду Борисовичу Махмуди (Махмудову) (1960)

5 июль/июля

Композитор, җырчы, мәдәният эшлеклесе, педагог, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Россия Федерациясенең атказанган мәдәният хезмәткәре Мәсгуть Габдрахман улы Имашевка 90 яшь (1930)

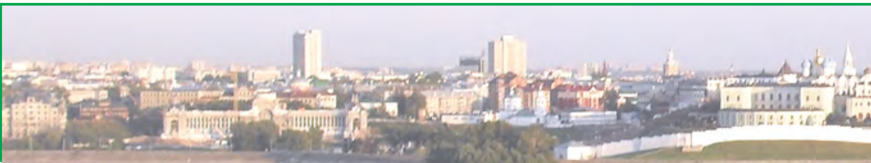

– 90 лет композитору, певцу, деятелю культуры, педагогу, заслуженному деятелю искусств ТАССР, заслуженному работнику культуры Российской Федерации Масгуту Габдрахмановичу Имашеву (1930)

5 июль/июля

График, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстан Республикасының халык рәссамы, Татарстан Республикасы Мәдәният министрлыгының Б. И. Урманче исемендәге, Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт премияләре лауреаты Ирина Константиновна Колмогорцеваның тууына 90 ел (1930–2015)

– 90 лет со дня рождения графика, заслуженного деятеля искусств ТАССР, народного художника Республики Татарстан, лауреата премии им. Б. И. Урманче Министерства культуры Республики Татарстан, Государственной премии Татарстана им. Г. Тукая Ирины Константиновны Колмогорцевой (1930–2015)

7 июль/июля

Композитор, ТАССРның һәм РСФСРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстан Республикасының халык артисты, Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Әнвәр Закир улы Бакировның тууына 100 ел (1920–2001)

– 100 лет со дня рождения композитора, заслуженного деятеля искусств ТАССР и РСФСР, народного артиста Республики Татарстан, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г. Тукая Энвера Закировича Бакирова (1920–2001). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2010. – Казань: Милли китап, 2009. – С. 112–114)

*8 июль/июля

Язучы, ТАССРның атказанган фән һәм техника эшлеклесе Җәвад Әфтах улы Тәрҗемановның тууына 100 ел (1920–1995)

– 100 лет со дня рождения писателя, заслуженного деятеля науки и техники ТАССР Джавада Афтаховича Тарджеманова (1920–1995)

10 июль/июля

Рәссам, график Тамара Ивановна Самойловага 80 яшь (1940)

– 80 лет живописцу, графику Тамаре Ивановне Самойловой (1940)

10 июль/июля

Рәссам-проектлаучы Светлана Павловна Фәттахованың тууына 60 ел (1960–2010)

– 60 лет со дня рождения художницы-проектировщицы Светланы Павловны Фаттаховой (1960–2010)

11 июль/июля

Театр рәссамы, ТАССРның халык рәссамы, РСФСРның атказанган сәнгать эшлеклесе Владимир Степанович Никитинның тууына 120 ел (1900–1974)

– 120 лет со дня рождения театрального художника, народного художника ТАССР, заслуженного деятеля искусств РСФСР Владимира Степановича Никитина (1900–1974). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2000. – Казань: Милли китап, 1999. – С. 70–72)

15 июль/июля

Драматург Мөхәммәт Шәриф улы Әблиевнең тууына 120 ел (1900–1941)

– 120 лет со дня рождения драматурга Мухаммета Шарифовича Аблеева (1900–1941)

15 июль/июля

Жырчы, Татарстанның халык артисты, М.Җәлил исемендәге Республика премиясе лауреаты Римма Мөбарәк кызы Ибраһимовага 70 яшь (1950)

– 70 лет певице, народной артистке Татарстана, лауреату Республиканской премии им. М. Джалиля Римме Мубараковне Ибрагимовой (1950)

18 июль/июля

Сынчы, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Альфрет Хәйрулла улы Әбдерәшитовның тууына 80 ел (1940–2011)

– 80 лет со дня рождения скульптора, заслуженного деятеля искусств Республики Татарстан Альфрета Хайрулловича Абдрашитова (1940–2011)

20 июль/июля

Архитектор, инженер Степан Владимирович Бечко-Друзинның тууына 160 ел (1860–?)

– 160 лет со дня рождения архитектора, инженера Степана Владимировича Бечко-Друзина (1860–?)

22 июль/июля

Механика өлкәсендә галим, физика-математика фәннәре докторы, профессор, ТАССРның һәм РСФСРның атказанган фән һәм техника эшлеклесе Хәмид Мозаффар улы Мөштәринең тууына 120 ел (1900–1981)

– 120 лет со дня рождения учёного в области механики, доктора физико-математических наук, профессора, заслуженного деятеля науки и техники ТАССР и РСФСР Хамида Музаффаровича Муштари (1900–1981). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2010. – Казань: Милли китап, 2009. – С. 115–118)

24 июль/июля

Гамәли бизәлеш сәнгате рәссамы Александр Ефимович Симбиринның тууына 70 ел (1950–1996)

– 70 лет со дня рождения художника декоративно-прикладного искусства Александра Ефимовича Симбирина (1950–1996)

27 июль/июля

Сынчы, Татарстан Республикасының халык рәссамы, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Мәхмүт Маталит улы Гасыймовка 75 яшь (1945)

– 75 лет скульптору, народному художнику Республики Татарстан, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Махмуту Маталитовичу Гасимову (1945)

28 июль/июля

Сәнгать белгече, шагыйрә, тәрҗемәче, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Розалина Гомәр кызы Шаһиевага 75 яшь (1945)

– 75 лет искусствоведу, поэтессе, переводчику, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г. Тукая Розалине Гумеровне Шагеевой (1945)

29 июль/июля

Педагог-методист, язучы һәм тәрҗемәче Гали Рәфикый (Гали Лотферахман улы Рәфыйков) ның тууына 130 ел (1890–1944)

– 130 лет со дня рождения педагога-методиста, писателя, переводчика Гали Рафики (Гали Лотферахмановича Рафикова) (1890–1944)

29 июль/июля

Шагыйрь Михаил Викторович Тузовка 75 яшь (1945)

– 75 лет поэту Михаилу Викторовичу Тузову (1945)

29 июль/июля

Тел галиме, филология фәннәре докторы, профессор Фәрит Сабирҗан улы Хәкимҗановка 75 яшь (1945)

– 75 лет языковеду, доктору филологических наук, профессору Фариту Сабирзяновичу Хакимзянову (1945)

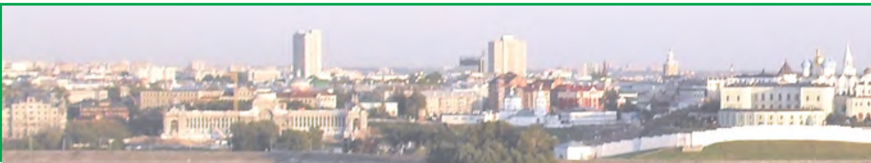

АВГУСТ

1 август/августа

Татар һәм башкорт әдәбиятлары классик язучысы – шагыйрь, прозаик, публицист һәм драматург, Башкортстан АССРның халык язучысы Мәҗит Гафуриның тууына 140 ел (1880–1934)

– 140 лет со дня рождения классика татарской и башкирской литератур – поэта, прозаика, публициста и драматуга, народного писателя Башкирской АССР Мазита Гафури (1880–1934)

1 август/августа

Тел галиме, ТАССРның һәм РФнең атказанган фән эшлеклесе, Татарстан ФАнең мөхбир-әгъзасы, Россия Гуманитар фәннәр академиясе академигы, ТРның фән һәм техника өлкәсендәге Дәүләт премиясе лауреаты Фуат Әшрәфҗан улы Ганиевнең тууына 90 ел (1930–2016)

– 90 лет со дня рождения языковеда, заслуженного деятеля науки ТАССР и РФ, члена-корреспондента АН Татарстана, академика Российской академии гуманитарных наук, лауреата Государственной премии в области науки и техники РТ Фуата Ашрафзяновича Ганиева (1930–2016). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2005. – Казань: Милли китап, 2004. – С. 53–55)

3 август/августа

Хор дирижёры, ТАССРның һәм РСФСРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Россия Федерациясенең халык артисты Лима Гали кызы Кустабаевага 75 яшь (1945)

– 75 лет хоровому дирижёру, заслуженному деятелю искусств ТАССР, РСФСР, народной артистке Российской Федерации Лиме Галиевне Кустабаевой (1945)

4 август/августа

Язучы Г. – Халикъ Садри (Габделхаликъ Гариф улы Садретдинов) ның тууына 130 ел (1890–1955)

– 130 лет со дня рождения писателя Г. – Халика Садри (Габдулхалика Гарифовича Садретдинова) (1890–1955)

5 август/августа

Актриса, Татарстан Республикасының халык артисты Наилә Нургазиз кызы Ибраһимовага 75 яшь (1945)

– 75 лет актрисе, народной артистке Республики Татарстан Наиле Нургазизовне Ибрагимовой (1945)

5 август/августа

Рәссам Альберт Ильяс улы Тимершинга 50 яшь (1970)

– 50 лет живописцу Альберту Ильясовичу Тимиршину (1970)

7 август/августа

Актёр, ТАССРның халык, Россия Федерациясенең атказанган артисты Феликс Михайлович Пантюшинга 75 яшь (1945)

– 75 лет актёру, народному артисту ТАССР, заслуженному артисту Российской Федерации Феликсу Михайловичу Пантюшину (1945)

9 август/августа

Рәссам-проектлаучы Вячеслав Андреевич Выборновка 75 яшь (1945)

– 75 лет художнику-проектировщику, живописцу Вячеславу Андреевичу Выборнову (1945)

9 август/августа

Архитектор, график, Татарстан Республикасының атказанган архитекторы, архитектура кандидаты, Халыкара мәдәният һәм сәнгать академиясе академигы Равил Сәйяр улы Айдаровка 70 яшь (1950)

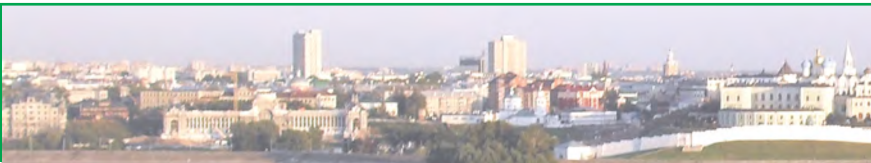

– 70 лет архитектору, графику, заслуженному архитектору Республики Татарстан, кандидату архитектуры, академику Международной академии культуры и искусства Равилю Сайяровичу Айдарову (1950)

10 август/августа

Алабуга, Арча, Әлмәт, Бөгелмә, Буа, Лениногорск, Мамадыш, Минзәлә, Октябрь, Питрәч, Саба, Сарман, Спас, Тәтеш, Тукай, Чистай районнары оештырылуга 90 ел (1930)

– 90 лет со дня образования Альметьевского, Арского, Бугульминского, Буинского, Елабужского, Лениногорского, Мамадышского, Мензелинского, Октябрьского, Пестречинского, Сабинского, Сармановского, Спасского, Тетюшского, Тукаевского, Чистопольского районов (1930)

11 август/августа

Язучы, драматург, Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Зөлфәт Зөфәр улы Хәкимгә (Хәкимхановка) 60 яшь (1960)

– 60 лет писателю, драматургу, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г. Тукая Зульфату Зуфаровичу Хакиму (Хакимханову) (1960)

12 август/августа

Тарихчы, тарих фәннәре докторы, профессор, Татарстанның Дәүләт премиясе лауреаты Гамирҗан Миргаҗан улы Дәүләтшинга 70 яшь (1950)

– 70 лет историку, доктору исторических наук, профессору, лауреату Государственной премии Татарстана Гамирзяну Миргазяновичу Давлетшину (1950)

14 август/августа

Хакимият-хуҗалык эшлеклесе, шагыйрь, социология фәннәре кандидаты, Татарстан Республикасының атказанган авыл хуҗалыгы хезмәткәре Әнәс Гатуф улы Исхаковның тууына 75 ел (1945–2019)

– 75 лет со дня рождения административно-хозяйственного работника, поэта, кандидата социологических наук, заслуженного работника сельского хозяйства Республики Татарстан Анаса Гатуфовича Исхакова (1945–2019)

15 август/августа

Рәссам Ильяс Шәйхулла улы Фәйзуллинга 70 яшь (1950)

– 70 лет живописцу Ильясу Шайхулловичу Файзуллину (1950)

16 август/августа

Актёр, режиссёр, ТАССРның халык артисты Мөхит Әхрар улы Кичүбаевның тууына 110 ел (1910–1979)

– 110 лет со дня рождения актёра, режиссёра, народного артиста ТАССР Мухита Ахраровича Кичубаева (1910–1979)

19 август/августа

Рәссам, архитектор, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе Алексей Андреевич Спориусның тууына 90 ел (1930–1999)

– 90 лет со дня рождения живописца-акварелиста, архитектора, заслуженного деятеля искусств ТАССР Алексея Андреевича Спориуса (1930–1999)

19 август/августа

Пианист, органчы, педагог, Татарстанның халык артисты, Россия Федерациясенең һәм Татарстанның атказанган сәнгать эшлеклесе, Казан дәүләт консерваториясе ректоры Рубин Кәбир улы Абдуллинга 70 яшь (1950)

– 70 лет пианисту, органисту, педагогу, народному артисту Татарстана, заслуженному деятелю искусств РФ и РТ, ректору Казанской государственной консерватории Рубину Кабировичу Абдуллину (1950)

22 август/августа

Язучы Малик (Габделмалик) Әхмәдулла улы Хәмитовның тууына 90 ел (1930–1983)

– 90 лет со дня рождения писателя Малика (Габдулмалика) Ахмадулловича Хамитова (1930–1983)

23 август/августа

Язучы Марат Рафил улы Кәбировка 50 яшь (1970)

– 50 лет писателю Марату Рафиловичу Кабирову (1970)

24 август/августа

Актёр, режиссёр, педагог, ТАССРның атказанган артисты Әсгать Гариф улы Мәҗитнең (Мәҗитовның) тууына 120 ел (1900–1946)

– 120 лет со дня рождения актёра, режиссёра, педагога, заслуженного артиста ТАССР Асгата Гарифовича Мазита (Мазитова) (1900–1946)

25 август/августа

Драматург, җәмәгать эшлеклесе, ТАССР, РСФСР, Башкортстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, РСФСРның К. С. Станиславский, Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт бүләкләре лауреаты Туфан Габдулла улы Миңнуллинның тууына 85 ел (1935–2013)

– 85 лет со дня рождения драматурга, общественного деятеля, заслуженного деятеля искусств ТАССР, РСФСР, Республики Башкортостан, лауреата Государственных премий Татарстана им. Г. Тукая, РСФСР им. К. С. Станиславского Туфана Абдулловича Миннуллина (1935–2013). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2005. – Казань: Милли китап, 2004. – С. 60–64)

25 август/августа

Балет артисты, педагог, ТАССРның халык артисты Галина Сергеевна Калашникованың тууына 80 ел (1940–1988)

– 80 лет со дня рождения балерины, педагога, народной артистки ТАССР Галины Сергеевны Калашниковой (1940–1988)

27 август/августа

Т. Миңнуллин исемендәге Түбән Кама дәүләт татар драма театрының директоры һәм баш режиссёры, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе һәм халык артисты Рөстәм Вәлиәхмәт улы Галиевкә 60 яшь (1960)

– 60 лет директору и главному режиссёру Нижнекамского государственного татарского драматического театра им. Т. Миннуллина, заслуженному деятелю искусств и народному артисту Республики Татарстан Рустему Валиахметовичу Галиеву (1960)

28 август/августа

Казан сәүдәгәре һәм җәмәгать эшлеклесе Пётр Григорьевич Каменевның тууына 280 ел (1740–1776)

– 280 лет со дня рождения казанского купца 1-й гильдии, общественного деятеля Петра Григорьевича Каменева (1740–1776)

28 август/августа

График, гамәли бизәлеш сәнгате рәссамы, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Алсу Адлер кызы Тимергалинага 60 яшь (1960)

– 60 лет графику, живописцу, художнику декоративно-прикладного искусства, заслуженному деятелю искусств РТ Алсу Адлеровне Тимергалиной (1960)

30 август/августа

Татарстан Республикасының дәүләт суверенитеты турында Декларация кабул ителүгә 30 ел (1990)

– 30 лет со дня принятия Декларации о государственном суверенитете Республики Татарстан (1990)

31 август/августа

Хакимият-хуҗалык эшлеклесе, Татарстанның атказанган энергетигы, «Татэнерго» ААҖ генераль директоры, Татарстанның Дәүләт премиясе лауреаты Илшат Шәех улы Фәрдиевкә 60 яшь (1960)

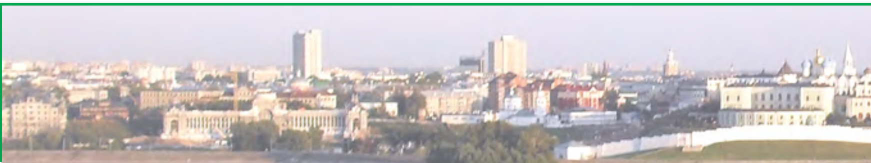

– 60 лет административно-хозяйственному деятелю, заслуженному энергетику Татарстана, генеральному директору ОАО «Татэнерго», лауреату Государственной премии Татарстана Ильшату Шаеховичу Фардиеву (1960)

СЕНТЯБРЬ

1 сентябрь/сентября

Язучы, тарихчы, тарих фәннәре кандидаты Нурулла Гыйматдин улы Гариф (Гарипов)ка 60 яшь (1960)

– 60 лет писателю, историку, кандидату исторических наук Нурулле Гиматдиновичу Гарифу (Гарипову) (1960)

2 сентябрь/сентября

Рәссам-проектлаучы Владислав Андреевич Вязниковның тууына 70 ел (1950–2008)

– 70 лет со дня рождения художника-проектировщика Владислава Андреевича Вязникова (1950–2008)

5 сентябрь/сентября

Шагыйрә һәм тәрҗемәче Фирая Гали кызы Зыятдинованың тууына 75 ел (1945–2006)

– 75 лет со дня рождения поэтессы и переводчицы Фираи Галиевны Зиятдиновой (1945–2006)

6 сентябрь/сентября

Рәссам Вадим Вакыйф улы Харисовка 60 яшь (1960)

– 60 лет живописцу Вадиму Вакифовичу Харисову (1960)

9 сентябрь/сентября

Татарстанның атказанган артисты Кәрим Габидуллинга 75 яшь (1945)

– 75 лет заслуженному артисту Татарстана Кариму Габидуллину (1945)

***9** сентябрь/сентября

Казан сынлы сәнгать училищесы ачылуга 125 ел (1895) – 125 лет со дня открытия Казанского художественного училища (1895)

***10** сентябрь/сентября

Галим-мәгърифәтче, дин эшлеклесе, шагыйрь Мөхәммәтсадыйк Иманколыйның тууына 150 ел (1870–1932)

– 150 лет со дня рождения учёного-просветителя, религиозного деятеля, поэта Мухаммадсадыка Иманкулый (1870–1932)

12 сентябрь/сентября

Вәисиләр хәрәкәтенә нигез салучы һәм аның җитәкчесе Баһаветдин Хәмзә улы Вәисовның (Хәмзиннең) тууына 210 ел (1810–1893)

– 210 лет со дня рождения основателя и руководителя ваисовского движения Багаутдина Хамзовича Ваисова (Хамзина) (1810–1893)

12 сентябрь/сентября

Журналист, архивчы, ТАССРның һәм Россиянең атказанган мәдәният хезмәткәре, тарих фәннәре докторы, Татарстан Республикасының фән һәм техника өлкәсендә Дәүләт премиясе лауреаты Дамир Рәүф улы Шәрәфетдиновның тууына 80 ел (1940–2014)

– 80 лет со дня рождения журналиста, архивиста, доктора исторических наук, заслуженного работника культуры ТАССР и РФ, лауреата Государственной премии РТ в области науки и техники Дамира Рауфовича Шарафутдинова (1940–2014). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2015. – Казань: Милли китап, 2014. – С. 110–113)

12 сентябрь/сентября

Чистай шәһәрендә Борис Пастернакның Мемориаль музее ачылуга 30 ел (1990)

– 30 лет со дня открытия Мемориального музея Бориса Пастернака в городе Чистополе (1990)

13 сентябрь/сентября

220 ел элек Казанда беренче татар типографиясе ачыла (1800)

– 220 лет со дня открытия первой татарской типографии в Казани (1800) (См.: Каримуллин А. Г. У истоков татарской книги: (от начала возникновения до 60-х годов XIX века). – Казань: Татар. кн. изд-во, 1971. – С. 112–136)

13 сентябрь/сентября

Тарихчы, тарих фәннәре докторы, профессор, Татарстан Республикасының атказанган фән эшлеклесе Ринат Әхмәтгали улы Нәбиевкә 70 яшь (1950)

– 70 лет историку, доктору исторических наук, профессору, заслуженному деятелю науки Республики Татарстан Ринату Ахметгалиевичу Набиеву (1950)

14 сентябрь/сентября

График, китап бизәү остасы Юрий Борисович Лысогорскийның тууына 90 ел (1930–1988)

– 90 лет со дня рождения графика Юрия Борисовича Лысогорского (1930–1988)

***15** сентябрь/сентября

Драматург, ТАССРның һәм РСФСРның атказанган сәнгать эшлеклесе Таҗи Кәлимулла улы Гыйззәт (Гыйззәтуллин) нең тууына 125 ел (1895–1955)

– 125 лет со дня рождения драматурга, заслуженного деятеля искусств ТАССР и РСФСР Тази Калимулловича Гиззата (Гиззатуллина) (1895–1955)

17 сентябрь/сентября

120 ел элек Алафузов заводы каршында Халык йорты ачыла (1900)

– 120 лет со дня открытия Народного дома при заводе Алафузовых (1900)

19 сентябрь/сентября

Эпизоотолог, ветеринария фәннәре докторы, профессор, ТАССРның һәм РСФСРның атказанган фән эшлеклесе Хөсәен Гали улы Гыйззәтуллинның тууына 110 ел (1910–1980)

– 110 лет со дня рождения эпизоотолога, доктора ветеринарных наук, профессора, заслуженного деятеля науки ТАССР, РСФСР Хусаина Галеевича Гиззатуллина (1910–1980)

19 сентябрь/сентября

Гамәли бизәлеш сәнгате рәссамы Илдар Ильяс улы Таһировка 60 яшь (1960)

– 60 лет художнику декоративно-прикладного искусства Ильдару Ильясовичу Тагирову (1960)

20 сентябрь/сентября

Композитор, скрипкачы, ТАССРның, РСФСРның атказанган сәнгать эшлеклесе, ТАССРның халык артисты, Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт премияе лауреаты Заһид Вәли улы Хәбибуллинның тууына 110 ел (1910–1983)

– 110 лет со дня рождения композитора, скрипача, заслуженного деятеля искусств ТАССР, РСФСР, народного артиста ТАССР, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г. Тукая Загида Валеевича Хабибуллина (1910–1983). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2010. – Казань: Милли китап, 2009. – С. 129–132)

22 сентябрь/сентября

Тел галиме, тюрколог, СССР ФАнең мөхбир-әгъзасы Николай Иванович Ашмаринның тууына 150 ел (1870–1933)

– 150 лет со дня рождения языковеда-тюрколога, члена-корреспондента АН СССР Николая Ивановича Ашмарина (1870–1933)

22 сентябрь/сентября

Балет артисты, педагог, ТАССРның атказанган артисты Анна Фёдоровна Гацулинаның тууына 110 ел (1910–2004)

– 110 лет со дня рождения артистки балета, педагога, заслуженной артистки ТАССР Анны Фёдоровны Гацулиной (1910–2004). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2010. – Казань: Милли китап, 2009. – С. 133–135)

22–25 сентябрь/сентября

100 ел элек Татарстан профсоюзларының беренче өлкә съезды булган (1920)

– 100 лет назад состоялся первый областной съезд профсоюзов Татарстана (1920)

25 сентябрь/сентября

Композитор, Татарстан Республикасының һәм Россия Федерациясенең атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Шамил Харис улы Тимербулатовның тууына 70 ел (1950–2013)

– 70 лет со дня рождения композитора, заслуженного деятеля искусств Республики Татарстан и Российской Федерации, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г. Тукая Шамиля Харисовича Тимербулатова (1950–2013)

27 сентябрь/сентября

Журналист, публицист, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре Мөнир Габдулла улы Әһлиуллинга 80 яшь (1940)

– 80 лет журналисту, публицисту, заслуженному работнику культуры ТАССР Муниру Габдулловичу Аглиуллину (1940)

27 сентябрь/сентября

Шагыйрь, тәрҗемәче, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре, республиканың Г. Державин исемендәге әдәби премиясе лауреаты Сергей Владимирович Малышевның тууына 70 ел (1950–2007)

– 70 лет со дня рождения поэта, переводчика, заслуженного работника культуры Республики Татарстан, лауреата республиканской литературной премии им. Г. Державина Сергея Владимировича Малышева (1950–2007)

29 сентябрь/сентября

Композитор, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе һәм халык артисты Исмай Гайнетдин улы Шәмсетдиновның тууына 110 ел (1910–1982)

– 110 лет со дня рождения композитора, заслуженного деятеля искусств ТАССР и народного артиста ТАССР Исмая Гайнутдиновича Шамсутдинова (1910–1982). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2010. – Казань: Милли китап, 2009. – С. 136–138)

29 сентябрь/сентября

Журналист, мәдәният эшлеклесе, РСФСРның атказанган мәдәният хезмәткәре Булат Миңнулла улы Гыйззәтуллинның тууына 100 ел (1920–1989)

– 100 лет со дня рождения журналиста, деятеля культуры, заслуженного работника культуры РСФСР Булата Миннулловича Гиззатуллина (1920–1989)

30 сентябрь/сентября

Актриса, ТАССРның халык артисты Люция Габдулла кызы Фарсинаның тууына 90 ел (1930–2005)

– 90 лет со дня рождения актрисы, народной артистки ТАССР Люции Абдулловны Фарсиной (1930–2005)

Чистай совхоз-техникумы ачылуга 100 ел (1920)

– 100 лет со дня создания Чистопольского совхоза-техникума (1920)

ОКТЯБРЬ

1 октябрь/октября

Татарстан авыл хуҗалыгы фәнни-тикшеренү институты оештырылуга 100 ел. 1920 елда Казан авыл хуҗалыгы тәҗрибә станциясе буларак оештырылган, 1932 елдан – Югары Идел селекция үзәге, 1937дән – Казан селекция станциясе, 1957дән – Татарстан авыл хуҗалыгы тәҗрибә станциясе, 1969дан – Татарстан авыл хуҗалыгы фәнни-тикшеренү институты, 1987дән – «Семеновод», 1990нан – «Татарстан кыры» фәнни-җитештерү берләшмәсе, 2000 елдан – хәзерге исемдә

– 100 лет Татарскому научно-исследовательскому институту сельского хозяйства. Организован в 1920 году как Казанская сельскохозяйственная опытная станция, с 1932 года – Верхне-Волжский селекционный центр, с 1937 года – Казанская селекционная станция, с 1957 года – Татарская республиканская сельскохозяйственная опытная станция, с 1969 года – ТатНИИСХ, с 1987 года – «Семеновод», с 1990 года – НПО «Нива Татарстана», с 2000 года – современное название

1 октябрь/октября

Сәламәтлек саклау эшен оештыручы, медицина фәннәре докторы, СССР МФАнең мөхбир-әгъзасы, ТАССРның атказанган табибы Сергей Владимирович Курашовның тууына 110 ел (1910–1965)

– 110 лет со дня рождения деятеля здравоохранения, члена-корреспондента АМН СССР, заслуженного врача ТАССР Сергея Владимировича Курашова (1910–1965)

2 октябрь/октября

Философия фәннәре докторы, Татарстан Фәннәр академиясенең мөхбир-әгъзасы, ТАССРның атказанган мәдәният

хезмәткәре Булат Мәхмүт улы Галиевнең тууына 80 ел (1940–2009)

– 80 лет со дня рождения доктора философских наук, члена-корреспондента Академии наук Татарстана, заслуженного работника культуры ТАССР Булата Махмудовича Галеева (1940–2009)

3 октябрь/октября

Шагыйрь, педагог, галим Габдулла Бигинең (Габдулла Хәсән улы Мостакаевның) тууына 130 ел (1890 –1983 елдан соң)

– 130 лет со дня рождения поэта, педагога, учёного Габдуллы Биги (Габдуллы Хасановича Мустакаева) (1890 –после 1983 года)

7 октябрь/октября

Җырчы, РСФСРның атказанган, Татарстан Республикасының халык артисты Рәхилә Хәйдәр кызы Мифтахованың тууына 80 ел (1940–1999)

– 80 лет со дня рождения певицы, заслуженной артистки РСФСР, народной артистки Республики Татарстан Рахили Хайдаровны Мифтаховой (1940–1999). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2015. – Казань: Милли китап, 2014. – С. 114–116)

7 октябрь/октября

Шагыйрь Данис Талибулла улы Хәйруллинга 75 яшь (1945)

– 75 лет поэту Данису Талибулловичу Хайруллину (1945)

9 октябрь/октября

Җырчы, педагог, профессор, ТАССРның һәм Каракалпак АССРның халык, РСФСРның атказанган артисты Юрий Владимирович Борисенконың тууына 80 ел (1940–2016)

– 80 лет со дня рождения певца, педагога, профессора, народного артиста ТАССР и Каракалпакской АССР, заслужен-

ного артиста РСФСР Юрия Владимировича Борисенко (1940–2016)

9 октябрь/октября

Опера артисты, режиссёр, педагог, ТАССРның халык артисты Владимир Тимофеевич Степановның тууына 90 ел (1930–1998)

– 90 лет со дня рождения артиста оперы, режиссёра, педагога, народного артиста ТАССР Владимира Тимофеевича Степанова (1930–1998)

***10** октябрь/октября

Казан дәүләт консерваториясе ачылуга 75 ел (1945)

– 75 лет со дня открытия Казанской государственной консерватории (1945)

11 октябрь/октября

Актриса, Татарстан Республикасының атказанган артисты Венера Мансур кызы Шакировага 60 яшь (1960)

– 60 лет актрисе, заслуженной артистке Республики Татарстан Венере Мансуровне Шакировой (1960)

11 октябрь/октября

«Шәһри Казан» газетасы чыга башлауга 30 ел (1990)

– 30 лет со дня выхода первого номера газеты «Шәһри Казан» (1990)

13 октябрь/октября

Балалар язучысы, шагыйрь һәм прозаик, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстан Язучылар берлегенең А. Алиш исемендәге әдәби премиясе лауреаты Җәүдәт Харис улы Дәрзамановның тууына 75 ел (1945–2019)

– 75 лет со дня рождения детского писателя, поэта, прозаика, заслуженного деятеля искусств Республики Татарстан, лауреата литературной премии им. А. Алиша Союза писателей Татарстана Заудата Харисовича Дарзаманова (1945–2019)

15 октябрь/октября

Кама Тамагы муниципаль районы Үзәк китапханәсе ачылуга 100 ел (1920)

– 100 лет со дня образования Центральной библиотеки Камско-Устьинского муниципального района (1920)

16 октябрь/октября

Балет артисты, педагог, Татарстан Республикасының халык артисты Луиза Илдус кызы Мөхәммәтгалиевага 60 яшь (1960)

– 60 лет артистке балета, педагогу, народной артистке Республики Татарстан Луизе Ильдусовне Мухаметгалеевой (1960)

*17 октябрь/октября

Тарихчы, тарих фәннәре докторы, Татарстан Фәннәр академиясенең шәрәфле әгъзасы, профессор Әгъдәс Хөсәен улы Борһановның тууына 100 ел (1920–2018)

– 100 лет со дня рождения историка, доктора исторических наук, почётного члена Академии наук РТ, профессора Агдаса Хусаиновича Бурганова (1920–2018)

17 октябрь/октября

Журналист, җәмәгать эшлеклесе Роза Рәхмәтулла кызы Туфитулловага 75 яшь (1945)

– 75 лет журналистке, общественному деятелю Розе Рахматулловне Туфитулловой (1945)

*19 октябрь/октября

Шагыйрә, җәмәгать эшлеклесе Заһидә Хөсәен кызы Бурнашеваның (әдәби псевдонимы – Гыйффәт туташ) тууына 125 ел (1895–1977)

– 125 лет со дня рождения поэтессы, общественного деятеля Захиды Хусаиновны Бурнашевой (литературный псевдоним – Гиффат туташ) (1895–1977)

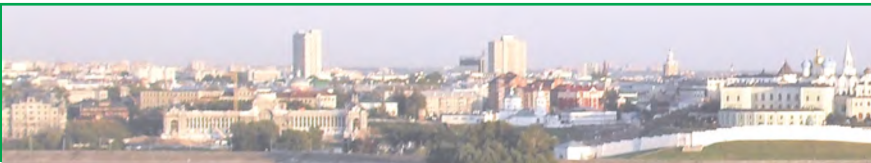

20 октябрь/октября

Язучы һәм публицист Вахит Закир улы Юнысовның тууына 90 ел (1930–2006)

– 90 лет со дня рождения писателя и публициста Вахита Закировича Юнусова (1930–2006)

21 октябрь/октября

Рәссам, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстан Республикасының халык рәссамы Виктор Валентинович Анютинга 70 яшь (1950)

– 70 лет живописцу, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, народному художнику Республики Татарстан Виктору Валентиновичу Анютину (1950)

22 октябрь/октября

Рәссам, график, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстан Республикасының халык рәссамы, Татарстан Республикасының Г. Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Виктор Петрович Аршиновка 75 яшь (1945)

– 75 лет живописцу, графику, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, народному художнику Республики Татарстан, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г. Тукая Виктору Петровичу Аршинову (1945)

22 октябрь/октября

Шагыйрь Мирһади Мирзаян улы Разовка 60 яшь (1960)

– 60 лет поэту Мирхади Мирзаяновичу Разову (1960)

23 октябрь/октября

Рәссам Дания Шамил кызы Шәймәрдановага 70 яшь (1950)

– 70 лет живописцу Дании Шамиловне Шаймардановой (1950)

23 октябрь/октября

График-сатирачы Заһир Зариф улы Хәкимовка 60 яшь (1960)

– 60 лет графику-сатирику Загиру Зарифовичу Хакимову (1960)

24 октябрь/октября

Рәссам Михаил Алексеевич Салминның тууына 100 ел (1920–1999)

– 100 лет со дня рождения живописца Михаила Алексеевича Салмина (1920–1999)

25 октябрь/октября

Язучы, драматург, дәүләт һәм җәмәгать эшлеклесе Афзал Мөхетдин улы Таһировның тууына 130 ел (1890–1938)

– 130 лет со дня рождения писателя, драматурга, государственного и общественного деятеля Афзала Мухитдиновича Тагирова (1890–1938). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2015. – Казань: Милли китап, 2014. – С. 117–120)

25 октябрь/октября

График, компьютер графикасы рәссамы Юлия Александровна Щетинкинага 50 яшь (1970)

– 50 лет графику, художнику компьютерной графики Юлии Александровне Щетинкиной (1970)

26 октябрь/октября

Шагыйрә, музыкант, педагог, сәнгать белеме докторы Елена Викторовна Бурундуковскаяга 60 яшь (1960)

– 60 лет поэтессе, музыканту, педагогу, доктору искусствоведения Елене Викторовне Бурундуковской (1960)

27 октябрь/октября

Актриса, ТАССРның атказанган артисты Роза Мөхәммәт кызы Җиһаншинага (Минзәлә театры) 90 яшь (1930)

– 90 лет актрисе, заслуженной артистке ТАССР Розе Мухамматовне Зиганшиной (Мензелинский театр) (1930)

27 октябрь/октября

Рәссам Ришат Вахит улы Гомәревкә 60 яшь (1960)

– 60 лет живописцу Ришату Вахитовичу Гумерову (1960)

28 октябрь/октября

Әдәбият галиме, филология фәннәре кандидаты Таһир Шәмсегали улы Гыйләҗевкә 60 яшь (1960)

– 60 лет литературоведу, кандидату филологических наук Тагиру Шамсивалиевичу Гилязову (1960)

28 октябрь/октября

Рәссам, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстан Республикасы Мәдәният министрлыгының Б. И. Урманче исемендәге премиясе лауреаты, Россия сәнгать академиясенең хәзерге заман тасвири сәнгать өлкәсендәге премиясе лауреаты Равил Габделбәшир улы Заһидуллинга 60 яшь (1960)

– 60 лет живописцу, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, лауреату премии им. Б. И. Урманче Министерства культуры Республики Татарстан, лауреату премии Российской академии художеств в сфере современного изобразительного искусства Равилю Габделбашировичу Загидуллину (1960)

29 октябрь/октября

Композитор, җырчы һәм музыка эшлеклесе, Башкортстан АССРның халык артисты Газиз Салих улы Әлмөхәммәтевнең тууына 125 ел (1895–1938)

– 125 лет со дня рождения композитора, певца, музыкального деятеля, народного артиста Башкортостана Газиза Салиховича Альмухамедова (1895–1938)

31 октябрь/октября

Химик, химия фәннәре докторы, Татарстан Республикасы Фәннәр академиясенең мөхбир әгъзасы, ТССР һәм РФның атказанган фән эшлеклесе, Татарстан Республикасының фән һәм

техника өлкәсендә Дәүләт премиясе лауреаты Эльвира Салих кызы Батыевага 80 яшь (1940)

– 80 лет химику, доктору химических наук, члену-корреспонденту Академии наук Республики Татарстан, заслуженному деятелю науки ТССР и РФ, лауреату Государственной премии Республики Татарстан в области науки и техники Эльвире Салиховне Батыевой (1940)

НОЯБРЬ

3 ноябрь/ноября

Монументаль сәнгать рәссамы, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Илдар Мәнсәви улы Хановның тууына 80 ел (1940–2013)

– 80 лет со дня рождения художника-монументалиста, заслуженного деятеля искусств Республики Татарстан, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г. Тукая Ильдара Мансавеевича Ханова (1940–2013). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2015. – Казань: Милли китап, 2014. – С. 121–123)

6 ноябрь/ноября

Әдәбият галиме, тәнкыйтьче, филология фәннәре кандидаты Энгель Галимҗан улы Нигъмәтуллинның тууына 90 ел (1930–2001)

– 90 лет со дня рождения литературоведа, литературного критика, кандидата филологических наук Энгеля Галимзяновича Нигматуллина (1930–2001)

6 ноябрь/ноября

Язучы, юрист, хокук фәннәре докторы, профессор Зөфәр Мәгъсүм улы Фәтхетдиновка 80 яшь (1940)

– 80 лет писателю, юристу, доктору юридических наук, профессору Зуфару Максумовичу Фаткудинову (1940)

8 ноябрь/ноября

Казанда округ суды һәм суд палатасы ачылуга 150 ел (1870)

– 150 лет со дня открытия в Казани окружного суда и судебной палаты (1870). Упразднён 10 марта 1918 года

8 ноябрь/ноября

Физик-химик, химия фәннәре докторы, ТАССРның атказанган фән һәм техника эшлеклесе Алексей Яковлевич Богородскийның тууына 150 ел (1870–1943)

– 150 лет со дня рождения физика-химика, доктора химических наук, заслуженного деятеля науки и техники ТАССР Алексея Яковлевича Богородского (1870–1943)

8 ноябрь/ноября

Әдәбият галиме, тәнкыйтьче һәм педагог Хәй (Габделхәй) Хисмәтулла улы Хисмәтуллинның тууына 125 ел (1895–1977)

– 125 лет со дня рождения литературоведа, критика и педагога Хая (Абдулхая) Хисматулловича Хисматуллина (1895–1977)

8 ноябрь/ноября

Язучы, фольклорчы галим, филология фәннәре кандидаты Эдуард Салихҗан улы Касыймовның тууына 90 ел (1930–1986)

– 90 лет со дня рождения писателя, учёного-фольклориста, кандидата филологических наук Эдуарда Салихзяновича Касимова (1930–1986)

9 ноябрь/ноября

Актёр, Татарстан Республикасының халык артисты Роман Владимирович Ерыгинга 60 яшь (1960)

– 60 лет актёру, народному артисту Республики Татарстан Роману Владимировичу Ерыгину (1960)

12 ноябрь/ноября

Журналист, Татарстанның атказанган мәдәният хезмәткәре Исмәгыйль Сәлман улы Шәрәфиевнең тууына 70 ел (1950–2017)

– 70 лет со дня рождения журналиста, заслуженного работника культуры Татарстана Исмагила Сальмановича Шарафиева (1950–2017)

14 ноябрь/ноября

Композитор, курайчы, халык уен кораллары – курай, кубыз, сорнайлар – ясау остасы Ифрат Нигъмәт улы Хисамовның тууына 90 ел (1930–2000)

– 90 лет со дня рождения композитора, кураиста, мастера по изготовлению народных музыкальных инструментов Ифрата Нигматовича Хисамова (1930–2000)

14 ноябрь/ноября

Актёр һәм педагог, ТАССРның атказанган артисты, М. Җәлил исемендәге Республика премиясе лауреаты Шамил Мәсгуть улы Бариевның тууына 70 ел (1950–1994)

– 70 лет со дня рождения актёра и педагога, заслуженного артиста ТАССР, лауреата Республиканской премии им. М. Джалиля Шамиля Масгутовича Бариева (1950–1994)

15 ноябрь/ноября

Композитор Фәтхерахман Әхмәдиевнең тууына 90 ел (1930–1981)

– 90 лет со дня рождения композитора Фатхрахмана Ахмадиева (1930–1981)

18 ноябрь/ноября

Актриса, педагог, ТАССРның халык артисты, Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Наилә Хәким кызы Гәрәевага 80 яшь (1940)

– 80 лет актрисе, педагогу, народной артистке ТАССР, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г. Тукая Наиле Хакимовне Гараевой (1940)

18 ноябрь/ноября

Композитор, педагог, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре Лариса Юрьевна Мавлиева (Чиркова) га 70 яшь (1950)

– 70 лет композитору, педагогу, заслуженному работнику культуры Республики Татарстан Ларисе Юрьевне Мавлиевой (Чирковой) (1950)

27 ноябрь/ноября

Рәссам, монументаль сәнгать рәссамы, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстан Республикасының халык рәссамы, Россия Федерациясенең атказанган рәссамы Владимир Яковлевич Акимовка 70 яшь (1950)

– 70 лет живописцу, художнику-монументалисту, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, народному художнику Республики Татарстан, заслуженному художнику Российской Федерации Владимиру Яковлевичу Акимову (1950)

ДЕКАБРЬ

1 декабрь/декабря

Латыш нәкышьчесе Карл Фёдорович Гуннның тууына 190 ел (1830–1877). Ул 1862–1863 елларда Казан губернасында эшли: үзенең 100гә якын рәсемендә безнең як тормышын, татар авылын сурәтли

– 190 лет со дня рождения латышского художника Карла Фёдоровича Гунна (1830–1877). В 1862–1863 годах работал в Казанской губернии, им создано около 100 работ, отображающих жизнь нашего края. Большое место в его творчестве этого периода занимает татарская деревня

3 декабрь/декабря

Композитор, дирижёр, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе, ТАССРның халык артисты Салих Җамалетдин улы Сәйдәшевнең тууына 120 ел (1900–1954)

– 120 лет со дня рождения композитора, дирижёра, заслуженного деятеля искусств ТАССР, народного артиста ТАССР Салиха Замалетдиновича Сайдашева (1900–1954). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2010. – Казань: Милли китап, 2009. – С. 144–149)

4 декабрь/декабря

Шагыйрә Марианна Сергеевна Вәлишевага 50 яшь (1970)

– 50 лет поэтессе Марианне Сергеевне Валишевой (1970)

5 декабрь/декабря

Актриса, Татарстан Республикасының атказанган артисты Мөнәвәрә Ибениәмин кызы Нигъмәтҗанованың тууына (Минзәлә театры) 90 ел (1930–2016)

– 90 лет со дня рождения актрисы, заслуженной артистки Республики Татарстан Мунавары Ибниаминовны Нигматзяновой (Мензелинский театр) (1930–2016)

5 декабрь/декабря

Язучы, публицист, җәмәгать эшлеклесе, тарих фәннәре кандидаты Фәүзия Әүхәди кызы Бәйрәмовага 70 яшь (1950)

– 70 лет писательнице, публицисту, общественному деятелю, кандидату исторических наук Фаузии Аухадиевне Байрамовой (1950)

5 декабрь/декабря

Педагог, шагыйрь һәм фольклорчы Сәхаветдин Кәшшафетдин улы Миңлекәй (Миңлекәев) нең тууына 125 ел (1895–1954)

– 125 лет со дня рождения педагога, поэта и фольклориста Сахаутдина Кашшафутдиновича Минлекая (Минлекаева) (1895–1954)

9 декабрь/декабря

Шагыйрь, Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Хәсән Фәхри улы Туфанның тууына 120 ел (1900–1981)

– 120 лет со дня рождения поэта, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г. Тукая Хасана Фахриевича Туфана (1900–1981). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2010. – Казань: Милли китап, 2009. – С. 150–155)

10 декабрь/декабря

Сәясәт эшлеклесе, шәркыятьче-тюрколог, тарихчы, публицист, фәлсәфә докторы Әхмәтзәки Әхмәтшаһ улы Вәлидинең тууына 130 ел (1890–1970)

– 130 лет со дня рождения политического деятеля, востоковеда-тюрколога, историка, публициста, доктора философии Ахмет-Заки Ахметшевича Валиди (1890–1970). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2000. – Казань: Милли китап, 1999. – С. 101–104)

10 декабрь/декабря

Тарихчы, тарих фәннәре докторы, профессор, Татарстан Фәннәр академиясенең шәрәфле әгъзасы Абдулхан (Габделхан) Габдерахман улы Әхтәмҗанның тууына 90 ел (1930–2018)

– 90 лет со дня рождения историка, доктора исторических наук, профессора, почётного члена Академии наук РТ Абдулхана Абдурахмановича Ахтамзяна (1930–2018)

12 декабрь/декабря

Археолог, тарихчы һәм этнолог, тарих фәннәре докторы Искәндәр Лерун улы Измайловка 60 яшь (1960)

– 60 лет археологу, историку и этнологу, доктору исторических наук Искандеру Леруновичу Измайлову (1960)

14 декабрь/декабря

Актриса, РСФСРның атказанган артисты Сара Нәбиулла кызы Байкинаның тууына 125 ел (1895–1972)

– 125 лет со дня рождения актрисы, народной артистки РСФСР Сары Набиулловны Байкиной (1895–1972)

14 декабрь/декабря

Актёр, Татарстан Республикасының халык артисты Әнәс Сәгыйдулла улы Галиуллинның тууына 80 ел (1940–2018)

– 80 лет со дня рождения актёра, народного артиста Республики Татарстан Анаса Сагидулловича Галиуллина (1940–2018)

***15** декабрь/декабря

Җырчы, Башкортстан АССРның, ТАССРның халык артисты, РСФСРның атказанган артисты, Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Фәридә Яһүдә кызы Кудашеваның тууына 100 ел (1920–2010)

– 100 лет со дня рождения певицы, народной артистки Башкирской АССР, ТАССР, заслуженной артистки РСФСР, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г. Тукая Фариды Ягудовны Кудашевой (1920–2010)

15 декабрь/декабря

Шагыйрь, Татарстан Республикасының атказанган укытучысы Мөҗәһит Заһит улы Әхмәтҗановка 70 яшь (1950)

– 70 лет поэту, заслуженному учителю Республики Татарстан Музагиту Загитовичу Ахметзянову (1950)

17 декабрь/декабря

Архитектор, архитектура докторы, Татарстан Республикасының атказанган фән эшлеклесе Нияз Хаҗи улы Халитовның тууына 70 ел (1950–2017)

– 70 лет со дня рождения архитектора, доктора архитектуры, заслуженного деятеля науки Республики Татарстан Нияза Хаджиевича Халитова (1950–2017)

19 декабрь/декабря

Җылылык физикасы белгече, техник фәннәр докторы, профессор, ТАССРның һәм РСФСРның атказанган фән һәм техника эшлеклесе, Татарстан Республикасының фән һәм техника өлкәсендә Дәүләт премиясе лауреаты Айтуган Гариф улы Усмановның тууына 100 ел (1920–1996)

– 100 лет со дня рождения теплофизика, доктора технических наук, профессора, заслуженного деятеля науки и техники, лауреата Государственной премии Республики Татарстан в области науки и техники Айтугана Гарифовича Усманова (1920–1996)

19 декабрь/декабря

Актриса, ТАССРның халык артисты Илүсә Әхмәт кызы Бәдриевага (Минзәлә театры) 80 яшь (1940)

– 80 лет актрисе, народной артистке ТАССР Илюсе Ахметовне Бадриевой (Мензелинский театр) (1940)

19 декабрь/декабря

Шагыйрә, тәрҗемәче, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре Роза Хәби кызы Кожевникова (Баубекова) ның тууына 70 ел (1950–2007)

– 70 лет со дня рождения поэтессы, переводчицы, заслуженного работника культуры РТ Розы Хабиевны Кожевниковой (Баубековой) (1950–2007)

19 декабрь/декабря

График-дизайнер, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Россия Федерациясенең атказанган рәссамы Александр Иванович Чебинёвка 70 яшь (1950)

– 70 лет графику-дизайнеру, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, заслуженному художнику Российской Федерации Александру Ивановичу Чебинёву (1950)

20 декабрь/декабря

Театр рәссамы, РСФСРның атказанган сәнгать эшлеклесе,

ТАССРның халык рәссамы Пётр Тихонович Сперанский (Сенников) ның тууына 130 ел (1890–1964)

– 130 лет со дня рождения художника театрально-декорационного искусства, заслуженного деятеля искусств РСФСР, народного художника ТАССР Петра Тихоновича Сперанского (Сенникова) (1890–1964). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2015. – Казань: Милли китап, 2014. – С. 127–130)

22 декабрь/декабря

Язучы, журналист, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре Хөсәен Хәсән улы Вәлиәхмәтовка 70 яшь (1950)

– 70 лет писателю, журналисту, заслуженному работнику культуры Республики Татарстан Хусаину Хасановичу Валиахметову (1950)

24 декабрь/декабря

Эстрада артисты, нәфис сүз остасы, ТАССРның атказанган артисты Фәйзи Сәйяр улы Йосыповның тууына 110 ел (1910–2001)

– 110 лет со дня рождения артиста эстрады, заслуженного артиста ТАССР Файзи Сайяровича Юсупова (1910–2001)

25 декабрь/декабря

Шагыйрь Кыяметдин Исхак улы Юлдашевның тууына 130 ел (1890–1955)

– 130 лет со дня рождения поэта Кияметдина Исхаковича Юлдашева (1890–1955)

25 декабрь/декабря

Артист Ситдыйк Хәнәфи улы Айдаровның тууына 125 ел (1895–1938)

– 125 лет со дня рождения артиста Ситдика Ханафиевича Айдарова (1895–1938)

25 декабрь/декабря

Актёр, ТАССРның халык артисты Ибраһим Насыйр улы Гафуровның тууына 110 ел (1910–1972)

– 110 лет со дня рождения актёра, народного артиста ТАССР Ибрагима Насыровича Гафурова (1910–1972)

26 декабрь/декабря

Бизәүче рәссам, бизәү проектлары авторы, рәссам, график, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе Николай Степанович Артамоновның тууына 90 ел (1930–2014)

– 90 лет со дня рождения художника-декоратора и проектировщика, живописца, графика, заслуженного деятеля искусств ТАССР Николая Степановича Артамонова (1930–2014)

27 декабрь/декабря

График Диләра Ленар кызы Нәүрүзовага 50 яшь (1970)

– 50 лет графику Диляре Ленаровне Наврозовой (1970)

28 декабрь/декабря

Шәркыятьче галим, Петербург ФАнең хакыйкый әгъзасы Осип (Юзеф) Михайлович Ковалевскийның тууына 220 ел (1800–1878). 1833–1855 елларда – Казан университетында монгол теле кафедрасы мөдире, 1855–1860та – университет ректоры

– 220 лет со дня рождения востоковеда, действительного члена Петербургской АН Осипа (Юзефа) Михайловича Ковалевского (1800–1878). В 1833–1855 годах – заведующий кафедрой монгольского языка, в 1855–1860 годах – ректор Казанского университета

декабрь

«Татарстан» журналы чыга башлауга 100 ел (1920). 1991 елда «Татарстан коммунисты» һәм «Коммунист Татарии» журналлары нигезендә яңадан оештырыла

– 100 лет со дня выхода первого номера журнала «Татарстан» (1920). В 1991 году воссоздан на базе журналов «Татарстан коммунисты» и «Коммунист Татарии»

2020 ЕЛНЫҢ КӨННӘРЕ ҺӘМ АЙЛАРЫ БИЛГЕЛЕ БУЛМАГАН ЮБИЛЕЙ ДАТАЛАРЫ

ЮБИЛЕЙНЫЕ ДАТЫ 2020 ГОДА С НЕУСТАНОВЛЕННЫМ ЧИСЛОМ И МЕСЯЦЕМ

Көнчыгыш классик әдәбияты вәкиле, шагыйрь Әбүлкасыйм Фирдәүсинең тууына 1080 ел (якынча 940–1020 яки 1030)

– 1080 лет со дня рождения классика восточной литературы, поэта Абулькасима Фирдоуси (ок. 940–1020 или 1030)

Хисам Кятибнең «Җөмҗөмә солтан» дастаны иҗат ителүгә 650 ел (1370)

– 650 лет со дня создания дастана «Джум-джума султан» Хисама Кятиба (1370)

Шагыйрь, дин эшлеклесе Габдессәлам бине Урайның (тәхәллүсе Габдүш) тууына 320 ел (1700–1767 дән соң)

– 320 лет со дня рождения поэта, религиозного деятеля Габдессаляма ибн Ураи (псевдоним Габдюш) (1700 – после 1767)

310 ел элек Алабуга шәһәре янында бакыр чыгара башлыйлар (1710)

– 310 лет назад начата добыча меди около г. Елабуги (1710)

Мәгърифәтче, 1755–1756 елларда татар-башкорт җирләрендәге милли-азатлык хәрәкәтенең оештыручысы һәм җитәкчесе булган Батыршаның (Габдулла Галиевнең) тууына 310 ел (1710 яки 1715–1762). Батырша восстаниесе күтәрелгәнгә 265 ел (1755–1756)

– 310 лет со дня рождения просветителя, организатора и предводителя национально-освободительного движения 1755–1756 годов Батырши (Габдуллы Галиева) (1710 или

1715–1762). 265 лет восстанию башкир и татар под предводительством Батырши (1755–1756)

300 ел элек Саралы, Шилнә, Туеш, Бөрсет, Мишә, Баржы-Алексеевск һәм Пыжма бакыр эретү заводлары төзелә (1720–1760)

– 300 лет назад были построены Саралинский, Шильнинский, Таишевский, Берсутский, Мёшинский, Варзино-Алексеевский и Пижманский медеплавильные заводы (1720–1760)

250 ел элек Казанда ике мәдрәсә – Ахундов һәм Апанаев мәдрәсәләре ачыла (1770)

– 250 лет со дня открытия в Казани двух медресе – Ахундовского и Апанаевского (1770)

Беренче гильдияле Казан сәүдәгәре Мостафа Нәзир улы Әҗемевнең тууына 240 ел (1780–1865). Ул сабын кайнату заводына һәм Пләтәндә ике фабрикага нигез салган. Татар Ратушасының башлыгы булып сайланган

– 240 лет со дня рождения казанского купца первой гильдии Мустафы Назировича Азимова (1780–1865). Основал мыловаренное производство и две фабрики в Плетенях. Избирался городским головой Татарской ратуши.

240 ел элек Алабуга, Буа, Минзәлә шәһәрләре өяз шәһәрләре итеп билгеләнә (1780)

– 240 лет назад Елабуга, Буинск и Мензелинск получили статус уездных городов (1780)

240 ел элек Казан шәһәрендәге Әмирханов йорты каршында мәдрәсә ачыла (1780)

– 240 лет со дня открытия медресе при доме Амирханова в г. Казани (1780)

Архитектор, архитектура академигы Александр Иванович Пескеның тууына 210 ел (1810–?)

– 210 лет со дня рождения архитектора, академика архитектуры Александра Ивановича Песке (1810–?)

Мәгърифәтче, педагог, фольклорчы, тәрҗемәче Мирсалих Мирсәлим улы Бикчуринның тууына 200 ел (1820–1903)

– 200 лет со дня рождения просветителя, педагога, фольклориста, переводчика Мирсалиха Мирсалимовича Бикчурина (1820–1903)

Казан авыл хуҗалыгы фермасы ачылуга 175 ел (1845)

– 175 лет со дня открытия Казанской сельскохозяйственной фермы (1845)

Җәмәгать эшлеклесе, хәйрияче, Казан шәһәренең шәрәфле гражданкасы Ольга Сергеевна Александрова-Гейнсның тууына 170 ел (1850–1927)

– 170 лет со дня рождения общественного деятеля, мецената, почётной гражданки Казани Ольги Сергеевны Александровой-Гейнс (1850–1927)

Тарихчы, филолог, публицист һәм тәрҗемәче Габделгаләм Фәезхановның тууына 170 ел (1850–1910)

– 170 лет со дня рождения историка, филолога, публициста и переводчика Габдулгалляма Фаизханова (1850–1910)

Мәгърифәтче, әдип, тәрҗемәче, татар язма әдәбиятында драматургия жанрына нигез салучыларның берсе Фатих Хаммат улы Халидинең тууына 170 ел (1850–1923)

– 170 лет со дня рождения писателя-просветителя, переводчика, одного из зачинателей драматургического жанра в татарской литературе Фатиха Хамматовича Халиди (1850–1923) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2000. – Казань: Милли китап, 1999. – С. 112–114)

Архитектор, инженер, реставратор Михаил Нилович Литвиновның тууына 160 ел (1860–1917 елдан соң)

– 160 лет со дня рождения архитектора, инженера, реставратора Михаила Ниловича Литвинова (1860–после 1917 года)

Архитектор, инженер-төзүче Василий Андреевич Трифоновның тууына 160 ел (1860–1922)

– 160 лет со дня рождения архитектора, инженера-строителя Василия Андреевича Трифонова (1860–1922)

Казан житен комбинатына 160 ел. 1860 елда И. И. Алафузов тарафыннан җитен эрләү-туку фабрикасы буларак нигезләнгән

– 160 лет Казанскому льнокомбинату. Основан в 1860 году И. И. Алафузовым как льнопрядильно-ткацкая фабрика

Язучы, публицист, татар әдәбиятында реалистик роман жанрына һәм публицистикага нигез салучыларның берсе Заһир Ярулла улы Бигиевнең тууына 150 ел (1870–1902)

– 150 лет со дня рождения писателя, публициста, одного из создателей жанра реалистического романа и публицистики в татарской литературе Загира Ярулловича Бигиева (1870–1902)

Дәреслекләр авторы, һәвәскәр фотограф, каллиграф Кыям (Кыйвам) карый Камалетдин улы Зөлфокаровның тууына 150 ел (1870–1921)

– 150 лет со дня рождения автора учебников, самодеятельного фотографа, каллиграфа Кияма-кари Камалетдиновича Зульфокарова (1870–1921)

Календарьчы, публицист Минһаҗ Кадермәтинең (Һинди Минһаҗның) тууына 150 ел (1870–1925)

– 150 лет со дня рождения составителя календарей, публициста Мингаза Кадермати (Хинди Мингаза) (1870–1925)

Тарихчы, филолог һәм журналист, җәмәгать эшлеклесе Габделбари Габдулла улы Батталның тууына 140 ел (1880–1969)

– 140 лет со дня рождения историка, филолога и журналиста, общественного деятеля Габдулбари Габдулловича Баттала (1880–1969)

Актриса Фәхрия Ибәтулла кызы Кудашева-Әхмәдова (Арская) ның тууына 140 ел (1880–1956)

– 140 лет со дня рождения Фахрии Ибатулловны Кудашевой-Ахмеровой (Арской) (1880–1956)

Казан университеты каршында физика-математика һәм неврология җәмгыяте оешуга 130 ел (1890)

– 130 лет со дня основания физико-математического и неврологического общества при Казанском университете (1890)

Шагыйрә Заһирә Гали кызы Байчуринаның тууына 130 ел (1890–1977)

– 130 лет со дня рождения поэтессы Загиры Галиевны Байчуриной (1890–1977)

График, рәссам, проектчы-рәссам Александр Николаевич Кашаевның тууына 130 ел (1890–1976)

– 130 лет со дня рождения графика, живописца, художника-проектировщика Александра Николаевича Кашаева (1890–1976)

Актриса Мәрфуга Мортазина-Иманскаяның тууына 130 ел (1890–1928)

– 130 лет со дня рождения актрисы Марфуги Муртазиной-Иманской (1890–1928)

Актриса, татар театрына нигез салучыларның берсе, Хезмәт Батыры, Башкортстан АССРның атказанган артисты Фәхрениса Сәмитованың тууына 130 ел (1890–1939)

– 130 лет со дня рождения актрисы, одной из основательниц татарского театра, Героя Труда, заслуженной артистки Башкирской АССР Фахренисы Самитовой (1890–1939)

Шагыйрь, җәмәгать эшлеклесе Галимҗан Гариф улы Акчуринның тууына 125 ел (1895–1933)

– 125 лет со дня рождения поэта, общественного деятеля Галимзяна Гарифовича Акчурина (1895–1933)

Актёр Хәмид Мөхәммәт улы Колмәмәтнең (Азимовның) тууына 125 ел (1895–1942)

– 125 лет со дня рождения актёра Хамида Мухаметовича Кульмаметова (Азимова) (1895–1992)

Рәссам Степан Сергеевич Федотов (1912 елга кадәр – Сапаров) ның тууына 125 ел (1895–1946)

– 125 лет со дня рождения художника Степана Сергеевича Федотова (до 1912 года – Сапаров) (1895–1946)

Яшел Үзән шәһәрендәге М. Горький исемен йөртүче суднолар төзү заводы эшли башлауга 125 ел (1895)

– 125 лет со дня основания Зеленодольского судостроительного завода им. М. Горького (1895)

Казанда «Аркадия» бакчасы ачылуга 125 ел (1895). Ул Казанның иске өлешендә, Аргы Кабан күле буендагы дачалы урыннарда урнашкан булган

– 125 лет со дня открытия в Казани сада «Аркадия» (1895). Сад располагался в Старой Казани, на дачных местах возле озера Кабан.

Казанда беренче татар комедиясе «Комедия Чистайда» ның сәхнәгә куелуына 125 ел (1895)

– 125 лет со дня выхода в свет первой татарской комедии «Комедия в Чистополе» на сцене Казани (1895)

Скульптор Константин Семёнович Счастневның тууына 120 ел (1900–1954)

– 120 лет со дня рождения скульптора Константина Семёновича Счастнева (1900–1954)

Рәссам Елена Константиновна Частихинаның тууына 120 ел (1900–1982)

– 120 лет со дня рождения художницы Елены Константиновны Частихиной (1900–1982)

Актёр, ТАССРның атказанган артисты Газиз Мөхәммәт улы Гыйматовның тууына 110 ел (1910–1978)

– 110 лет со дня рождения актёра, заслуженного артиста ТАССР Газиза Мухамметовича Гиматова (1910–1978)

Театр рәссамы Мортаза Мостафа улы Абдуллинның тууына 110 ел (1910–1946)

– 110 лет со дня рождения театрального художника Муртазы Мустафьевича Абдуллина (1910–1946)

Шагыйрь Лотфи Вәлимөхәммәт улы Вәлинең (Вәлимөхәммәтовның) тууына 110 ел (1910–1943)

– 110 лет со дня рождения поэта Лутфи Валимухамметовича Вали (Валимухамметова) (1910–1943)

Шагыйрь Сөләйман Мифтах улы Мөлековның тууына 100 ел (1920–1941)

– 100 лет со дня рождения поэта Сулеймана Мифтаховича Мулюкова (1920–1941)

Апас муниципаль районы Үзәк китапханәсе ачылуга 90 ел (1930)

– 90 лет со дня образования Центральной библиотеки Апастовского муниципального района (1930)

Мөслим муниципаль районы Үзәк китапханәсе ачылуга 90 ел (1930)

– 90 лет со дня образования Центральной библиотеки Муслюмовского муниципального района (1930)

Чүпрәле муниципаль районы Үзәк китапханәсе ачылуга 90 ел (1930)

– 90 лет со дня образования Центральной библиотеки Дрожжановского муниципального района (1930)

Казан оптика-механика заводына (КОМЗга) 80 ел. 1940 елда 237 нче завод буларак нигез салына

– 80 лет Казанскому оптико-механическому заводу (КОМЗ). Создан в 1940 году как завод № 237

ТҮБӘНДӘ ИСЕМНӘРЕ КҮРСӘТЕЛГӘН ЯКТАШЛАРЫБЫЗ – СОВЕТЛАР СОЮЗЫ ГЕРОЙЛАРЫНЫҢ 2020 ЕЛДА ЮБИЛЕЙЛАРЫ БУЛА:*

В 2020 ГОДУ ИСПОЛНЯЕТСЯ ГЕРОЯМ СОВЕТСКОГО СОЮЗА – НАШИМ ЗЕМЛЯКАМ:**

Александр Петрович Афанасьевның тууына 100 ел (25.07.1920–1944)

– 100 лет со дня рождения Александра Петровича Афанасьева (25.07.1920–1944)

Мотыйк Әхмәтҗан улы Әхмәдуллинның тууына 110 ел (1910–1974)

– 110 лет со дня рождения Мутыка Ахметзяновича Ахмадуллина (1910–1974)

Фёдор Алексеевич Баталовның тууына 120 ел (11.09.1900–1941)

– 120 лет со дня рождения Фёдора Алексеевича Баталова (11.09.1900–1941)

Габделәхәт Габделгани улы Вәлиевнең тууына 110 ел (март 1910–1944)

– 110 лет со дня рождения Габдельахата Габдельганиевича (Леонида Геонаевича) Валеева (март 1910–1944)

Пётр Михайлович Гавриловның тууына 120 ел (17.06.1900–1979)

– 120 лет со дня рождения Петра Михайловича Гаврилова (17.06.1900–1979)

Гали Закир улы Закировның тууына 110 ел (1910–1944)

– 110 лет со дня рождения Гали Закировича Закирова (1910–1944)

Владимир Александрович Иовлевның тууына 100 ел (13.01.1920–1944)

– 100 лет со дня рождения Владимира Александровича Иовлева (13.01.1920–1944)

Семён Васильевич Коноваловның тууына 100 ел (15.02.1920–1989)

– 100 лет со дня рождения Семёна Васильевича Коновалова (15.02.1920–1989)

Степан Матвеевич Крайновның тууына 100 ел (14.11.1920–2005)

– 100 лет со дня рождения Степана Матвеевича Крайнова (14.11.1920–2005)

Александр Кузьмич Ксенофонтовның тууына 110 ел (1910–1940)

– 110 лет со дня рождения Александра Кузьмича Ксенофонтова (1910–1940)

Герасим Павлович Кудряшёвның тууына 110 ел (14.03.1910–1979)

– 110 лет со дня рождения Герасима Павловича Кудряшёва (14.03.1910–1979)

Сергей Евдокимович Кузьминның тууына 110 ел (14.07.1910–1989)

– 110 лет со дня рождения Сергея Евдокимовича Кузьмина (14.07.1910–1989)

Фёдор Сергеевич Культинның тууына 100 ел (20.05.1920–1983)

– 100 лет со дня рождения Фёдора Сергеевича Культина (20.05.1920–1983)

Василий Николаевич Михайловның тууына 110 ел (03.02.1910–06.07.1943)

– 110 лет со дня рождения Василия Николаевича Михайлова (03.02.1910–06.07.1943)

Михаил Кириллович Москвинның тууына 110 ел (11.01.1910–1969)

– 110 лет со дня рождения Михаила Кирилловича Москвина (11.01.1910–1969)

Григорий Родионович Павловның тууына 100 ел (10.02.1920–05.11.1994)

– 100 лет со дня рождения Григория Родионовича Павлова (10.02.1920–05.11.1994)

Шамил Сәет улы Рәхмәтуллинның тууына 100 ел (07.09.1920–1943)

– 100 лет со дня рождения Шамиля Саидовича Рахматуллина (07.09.1920–1943)

Хафиз Сабир улы Сабировның тууына 110 ел (1910–1940)

– 110 лет со дня рождения Хафиза Сабировича Сабирова (1910–1940)

Самат Сәлах улы Садриевның тууына 100 ел (15.01.1920–1988)

– 100 лет со дня рождения Самата Салаховича Садриева (15.01.1920–1988)

Дмитрий Евгеньевич Строгановның тууына 110 ел (30.08.1910–1948)

– 110 лет со дня рождения Дмитрия Евгеньевича Строганова (30.08.1910–1948)

Михаил Александрович Фединның тууына 100 ел (22.09.1920–1948)

– 100 лет со дня рождения Михаила Александровича Федина (22.09.1920–1948)

Хәлил Зиннәтулла улы Хәйруллинның тууына 100 ел (14.06.1920–1984)

– 100 лет со дня рождения Халила Зиннатулловича Хайруллина (14.06.1920–1984)

Камил (Николай) Якуп улы Якуповның тууына 100 ел (15.03.1920–1999)

– 100 лет со дня рождения Камиля (Николая) Якуповича Якупова (15.03.1920–1999)

***Геройларның тормыш юллары турындагы очеркларны кара:**

Батырлар китабы=Книга Героев. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2000. – 395 б.

Советлар Союзы Геройлары – якташларыбыз. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1990. – 680 б.

Ханин Л. Советлар Союзы Геройлары – Татарстан уллары. – Казан: Татар. китап нәшр., 1966. – 640 б.

****Очерки о жизненном пути Героев см.:**

Герои Советского Союза – наши земляки: сб. докум. очерков и зарисовок в 3-х кн. /сост. З. И. Гильманов, А. К. Айнутдинов. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1982–1985.

Ханин Л. Герои Советского Союза – сыны Татарии. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1963. – 680 с.

Герои Казани = Казан Каһарманнары /авт.-сост.: М. В. Черепанов, Е. В. Панов. – Казань: Татар. кн. изд-во, 2018. – 335 с., с ил.

ТҮБӘНДӘ ИСЕМНӘРЕ КҮРСӘТЕЛГӘН ЯКТАШЛАРЫБЫЗ – ДАН ОРДЕНЫ ТУЛЫ КАВАЛЕРЛАРЫНЫҢ 2020 ЕЛДА ЮБИЛЕЙЛАРЫ БУЛА:*

В 2020 ГОДУ ИСПОЛНЯЕТСЯ КАВАЛЕРАМ ОРДЕНА СЛАВЫ ТРЕХ СТЕПЕНЕЙ – НАШИМ ЗЕМЛЯКАМ:**

Семён Степанович Даниловның тууына 110 ел (1910–1971)

– 110 лет со дня рождения Семёна Степановича Данилова (1910–1971)

Каюм Закир улы Җаббаровның тууына 100 ел (07.03.1920–1996)

– 100 лет со дня рождения Каюма Закировича Забарова (07.03.1920–1996)

Миңнехан Мәсгуть улы Мәсгутовның тууына 125 ел (1895–1945)

– 125 лет со дня рождения Миннехана Масгутовича Масгутова (1895–1945)

Гарәфетдин Сәлахетдин улы Сәлахетдиновның тууына 100 ел (01.02.1920–1975)

– 100 лет со дня рождения Гарафутдина Салахутдиновича Салахутдинова (01.02.1920–1975)

Бадыйк Мөхәммәт улы Салиховның тууына 110 ел (28.02.1910–1956)

– 110 лет со дня рождения Бадыга Мухамметовича Салихова (28.02.1910–1956)

Муллаян Әхмәтҗан улы Усмановның тууына 110 ел (16.08.1910–1977)

– 110 лет со дня рождения Мулаяна Ахмедьяновича Усманова (16.08.1910–1977)

Рөстәм Касыйм улы Халитовның тууына 100 ел (30.10.1920–1981)

– 100 лет со дня рождения Рустема Касимовича Халитова (30.10.1920–1981)

*** Геройларның тормыш юллары турындагы очеркларны кара:**

**** Очерки о жизненном пути Героев см.:**

Кавалеры ордена Славы трех степеней = Дан орденының тулы кавалерлары. – Казань: Книга Памяти, 2005. – 247 с. – На рус. и татар. яз.

ТҮБӘНДӘ ИСЕМНӘРЕ КҮРСӘТЕЛГӘН ЯКТАШЛАРЫБЫЗ – СОЦИАЛИСТИК ХЕЗМӘТ ГЕРОЙЛАРЫНЫҢ 2020 ЕЛДА ЮБИЛЕЙЛАРЫ БУЛА:*

В 2020 ГОДУ ИСПОЛНЯЕТСЯ ГЕРОЯМ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО ТРУДА – НАШИМ ЗЕМЛЯКАМ:**

Рәүф Абдулла улы Әһлиуллинның тууына 90 ел (15.11.1930 – 2006)

– 90 лет со дня рождения Рауфа Абдулловича Аглиуллина (15.11.1930 – 2006)

Сәгыйрь Гыйльман улы Гыйльмановка 90 яшь (15.04.1930)

– 90 лет Сагиру Гильмановичу Гильманову (15.04.1930)

Николай Семёнович Денисовның тууына 110 ел (19.12.1910 – 1997)

– 110 лет со дня рождения Николая Семёновича Денисова (19.12.1910–1997)

Николай Григорьевич Драцкийның тууына 90 ел (01.06.1930 – 1982)

– 90 лет со дня рождения Николая Григорьевича Драцкого (01.06.1930–1982)

Александр Ефремович Ефремовның тууына 110 ел (10.09.1910–1998)

– 110 лет со дня рождения Александра Ефремовича Ефремова (10.09.1910–1998)

Тәүзиха Гәрәй кызы Зарипованың тууына 90 ел (12.01.1930–2018)

– 90 лет со дня рождения Таузихи Гараевны Зариповой (12.01.1930–2018)

Зөфәр Миңтимер улы Имановның тууына 75 ел (01.01.1945–2001)

– 75 лет со дня рождения Зуфара Минтимеровича Иманова (01.01.1945–2001)

Мөдәррис Абдулла улы Исламгалиевкә 75 яшь (25.10.1945)

– 75 лет Мударису Абдулловичу Исламгалееву (25.10.1945)

Мәсгуть Габдрахман улы Миннекәевнең тууына 90 ел (11.04.1930–2018)

– 90 лет со дня рождения Масгута Габдрахмановича Минекаева (11.04.1930–2018)

Алексей Борисович Новолодскийның тууына 90 ел (30.03.1930–1994)

– 90 лет со дня рождения Алексея Борисовича Новолодского (30.03.1930–1994)

Пётр Кузьмич Рожковның тууына 100 ел (07.07.1920–1999)
– 100 лет со дня рождения Петра Кузьмича Рожкова (07.07.1920–1999)

Шәрифулла Сәгъдулла улы Сәгъдуллинның тууына 90 ел (29.07.1930–2001)
– 90 лет со дня рождения Шарифуллы Сагдулловича Сагдуллина (29.07.1930–2001)

Зәкәрия Зөфәр улы Сафинның тууына 90 ел (26.08.1930–1994)
– 90 лет со дня рождения Закарии Зуфаровича Сафина (26.08.1930–1994)

Аграфена Тимофеевна Сергеевага 100 яшь (15.07.1920)
– 100 лет Аграфене Тимофеевне Сергеевой (15.07.1920)

Иван Степанович Силаевка 90 яшь (21.10.1930)
– 90 лет Ивану Степановичу Силаеву (21.10.1930)

Фәрит Тәхәви улы Тәхәвиевнең тууына 90 ел (01.11.1930–1999)
– 90 лет со дня рождения Фарида Тахавиевича Тахавиева (01.11.1930–1999)

Виктор Петрович Филимоновның тууына 80 ел (07.03.1940–2012)
– 80 лет со дня рождения Виктора Петровича Филимонова (07.03.1940–2012)

Галимҗан Мөхәммәтша улы Хаҗиевкә 90 яшь (11.07.1930)
– 90 лет Галимзяну Мухаметшиновичу Хазиеву (11.07.1930)

Шәриф Сәгыйрь улы Хафизовның тууына 100 ел (25.06.1920–1984)

– 100 лет со дня рождения Шарифа Сагирович Хафизова (25.06.1920–1984)

Мария Николаевна Хөснетдинованың тууына 100 ел (10.05.1920–2003)

– 100 лет со дня рождения Марии Николаевны Хуснутдиновой (10.05.1920–2003)

Мәрфуга Шәйхи кызы Шәйхиеваның тууына 100 ел (15.04.1920–2003)

– 100 лет со дня рождения Марфуги Шайхиевны Шайхиевой (15.04.1920–2003)

Әминә Малик кызы Шәфигуллина (Маликова) га 90 яшь (13.09.1930)

– 90 лет Амине Маликовне Шафигуллиной (Маликовой) (13.09.1930)

*** Геройларның тормыш юллары турындагы очеркларны кара:**

****Очерки о жизненном пути Героев см.:**

Герои Социалистического Труда и полные кавалеры ордена Трудовой Славы – наши земляки = Социалистик Хезмәт Геройлары һәм Хезмәт даны орденының тулы кавалерлары – безнең якташларыбыз. – Казань, 2003. – 232 с. – На рус. и татар. яз.

Герои Труда Татарии 1920–1938 гг.: док. очерки. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1974. – 304 с.

Герои Социалистического Труда (1938–1978 гг.): (док. очерки). – Казань: Татар. кн. изд-во, 1980. – 383 с.

Герои Социалистического Труда Татарии: док. очерки. Кн.2. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1984. – 352 с.

ТҮБӘНДӘ ИСЕМНӘРЕ КҮРСӘТЕЛГӘН ЯКТАШЛАРЫБЫЗ – ХЕЗМӘТ ДАНЫ ОРДЕНЫ ТУЛЫ КАВАЛЕРЛАРЫНЫҢ 2020 ЕЛДА ЮБИЛЕЙЛАРЫ БУЛА:*

В 2020 ГОДУ ИСПОЛНЯЕТСЯ ПОЛНЫМ КАВАЛЕРАМ ОРДЕНА ТРУДОВОЙ СЛАВЫ – НАШИМ ЗЕМЛЯКАМ:*

Нәфис Әбелгата улы Афзалетдиновка 80 яшь (05.01.1940) – 80 лет Нафису Абылгатовичу Афзалтдинову (05.01.1940)

Мәсгуть Хәйретдин улы Гыйльфановка 80 яшь (01.04.1940) – 80 лет Масгуту Хайртдиновичу Гильфанову (01.04.1940)

*** Геройларның тормыш юллары турындагы очеркларны кара:**

****Очерки о жизненном пути Героев см.:**

Герои Социалистического Труда и полные кавалеры ордена Трудовой Славы – наши земляки = Социалистик Хезмәт геройлары һәм Хезмәт даны орденының тулы кавалерлары – безнең якташларыбыз. – Казань, 2003. – 232 с. – На рус. и татар. яз.

Герои Труда Татарии 1920–1938 гг.: док. очерки. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1974. – 304 с.

Герои Социалистического Труда (1938–1978 гг.): (док. очерки). – Казань: Татар. кн. изд-во, 1980. – 383 с.

Герои Социалистического Труда Татарии: док. очерки. Кн. 2. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1984. – 352 с.

БЕЛЕШМӘ-БИБЛИОГРАФИК МӘГЪЛҮМАТЛАР

СПРАВОЧНО-БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ СВЕДЕНИЯ

1 гыйнвар/января

Исмәгыйль Рәмиев
Исмагил Рамеев
1895—1969

Тууына 125 ел
125 лет со дня рождения

Язучы, журналист һәм библиограф Исмәгыйль Габдулла улы Рәмиев 1895 елның 1 гыйнварында Уфа губернасының Эстәрлетамак шәһәрендә туа. Туган шәһәрендәге мәдрәсәдә белем алганнан соң, 1911 елда Казанга килеп, «Амур» кунакханәсендә хисапчы булып эшли. 1912–1914 елларда «Сәйяр» драма труппасында суфлёр була һәм труппа артистлары белән төрле шәһәрләрдә гастрольләрдә йөри.

1915–1917 елларда И. Рәмиев патша армиясендә хезмәт итә.

1917 елдан Исмәгыйль Рәмиевнең журналистлык эшчәнлеге башлана. Кызыл Армиядә хезмәт иткәндә фронт газеталарында эшли, үзенең күп кенә публицистик мәкаләләрен, очеркларын бастыра. Бер үк вакытта татар-башкорт милли хәрәкәтенең активисты да була.

1922–1923 елларда ул Уфа шәһәренең матбугат органнарында, 1925 елдан Казанда; Академүзәк каршындагы әдәби мирасны бастыру комиссиясе секретаре булып «Чаян», «Яңалиф» журналларында, «Гажур» нәшриятында, 1930 елдан Татгосиздатта эшли.

1937–1942 елларда И. Рәмиев Урта Азиядә яши һәм эшли. Сугыш барган 1942–1944 елларда Свердловск өлкәсенең Алапаевск шәһәрендә Хезмәт армиясендә була.

Сугыштан соң И. Рәмиев Татарстанга кайта һәм пенсиягә чыкканчы Кайбыч районында «Колхоз бригадасы» исемле рай-

он газетасы секретаре (1945–1949), аннары шул ук районның культура йортында инструктор (1949–1956) булып эшли. 1961 елдан әдип Казанда яши.

«Вакытлы Татар матбугаты» китабы

И. Рәмиев – күп әдәби, тарихи-публицистик әсәрләр һәм биобиблиографик хезмәтләр авторы. Алар арасында иң әһәмиятлесе итеп 1926 елда Казанда басылган «Вакытлы татар матбугаты. 1905–1925» исемле энциклопедик характердагы басманы санарга кирәк. Бу хезмәтендә автор 1905–1925 еллар арасында илнең төрле өлкәләрендә һәм шәһәрләрендә татар телендә чыккан ике йөз иллегә якын газета-журналга күзәтү ясый һәм алар турында күп төрле мәгълүмат бирә. Эчтәлеге, фактик материалының байлыгы белән ул татар матбугат тарихын өйрәнүчеләр өчен хәзергә кадәр кыйммәтле чыганакларның берсе булып хезмәт итә килә.

И. Рәмиевнең иҗат мирасында юмор-сатира әсәрләре, хикәяләр, «Кызыл бәдәвам» исемле көйле әсәр (Уфа, 1919), пьесалар («Тәфтиләү», «Кайда, кемнәр бу?» һ. б.), әдәби тәрҗемәләр (С. М. Степняк-Кравчинскийның «Яңа көчләр» дигән драмасы, Уфа, 1920; А. Чеховның «Футлярдагы кеше» хикәясе, Казан, 1936; һ. б.), әдәбият һәм матбагачылык, китапчылык тарихына караган күп санлы мәкаләләр, истәлек язмалары, библиографик хезмәтләр бар. Аларның бер өлеше авторның 1965 елда Татарстан китап нәшриятында басылып чыккан «Истәлекләр. Татарча басма сүз» исемле җыентыгында урын алган. Гомеренең соңгы елларында әдип Октябрьгә кадәрге татар әдәбияты һәм мәдәни хәрәкәте буенча сүзлек-белешмәлек төзү белән шөгыльләнә.

Исмәгыйль Рәмиев 1969 елның 28 декабрендә Казанда вафат була.

Писатель, журналист, библиограф Исмагил Абдуллович Рамеев родился 1 января 1895 года в городе Стерлитамак Уфимской губернии. Получив образование в медресе родного города, в 1911 году приезжает в Казань, работает счетоводом в гостинице «Амур». В 1912–1914 годах работает суфлёром в театральной труппе «Сайяр», в составе которой гастролирует по городам России.

В 1915–1917 годах И. Рамеев служит в царской армии.

С 1917 года Исмагил Рамеев занимается журналистской деятельностью. В годы Гражданской войны работает в редакциях фронтовых газет, публикует свои многочисленные статьи и очерки. Одновременно является активистом татаро-башкирского национального движения.

В 1922–1923 годах сотрудничает в различных органах печати Уфы, с 1925 года – в Казани: секретарь комиссиии по изданию литературного наследия при Академцентре, в журналах «Чаян», «Яңалиф», в издательстве «Гажур», с 1930 года работает в Татгосиздате.

В 1937–1942 годах И. Рамеев живёт и работает в Средней Азии. В 1942–1944 годах служит в Трудовой армии в городе Алапаевске Свердловской области.

После войны И. Рамеев возвращается в Татарстан и до выхода на пенсию работает секретарём районной газеты «Колхоз бригадасы» Кайбицкого района (1945–1949), инструктором Дома культуры этого же района (1949–1956). С 1961 года живёт в Казани.

И. Рамеев – автор многочисленных художественных, историко-публицистических и биобиблиографических трудов. Издание энциклопедического характера «Вакытлы татар матбугаты. 1905–1925»

(«Периодическая татарская печать. 1905–1925») содержит обзор около 250 татарских газет и журналов, изданных на территории России. По содержанию, богатству фактического материала издание и сегодня остаётся ценным источником по истории татарской периодической печати.

В творческом наследии И. Рамеева представлены сатирические произведения, рассказы, пьесы, статьи о литературе, истории издательского и книжного дела, воспоминания, библиографические труды. И. Рамеев перевёл на татарский язык драму С. М. Степняка-Кравчинского «Новообращённый» («Яңа көчләр», 1920), рассказ А. П. Чехова «Человек в футляре» («Футлярдагы кеше», 1936). Отдельные сочинения И. Рамеева вошли в сборник «Истәлекләр. Татарча басма сүз» («Воспоминания. Татарское печатное слово»), изданный в 1965 году Татарским книжным издательством. В последние годы жизни писатель занимается составлением словаря-справочника, посвящённого деятелям татарской культуры и литературы дореволюционного периода.

Исмагил Абдуллович Рамеев умер 28 декабря 1969 года в Казани.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Рәмиев И. Истәлекләр. Татарча басма сүз. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1965. – 130 б.

Рец.: **Бакир Г.** Кызыклы хезмәт //Соц. Татарстан. – 1965. – 18 дек.

Садретдинов Ш. Үткәннәр белән очрашу //Казан утлары. – 1966. – № 6. – Б. 139–143.

Рәмиев И., Даутов Р. Әдәби сүзлек. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2001. – 399 б.

Әдипләребез: биобиблиогр. белешмәлек. 2 томда. Т.2 / [төз. Р. Н. Даутов, Р. Ф. Рахмани]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2009. – 735 б. – Исмәгыйль Рәмиев. – Б. 251–254.

Татар драматурглары: биобиблиогр. белешмәлек /төз. Ф. Ганиева, Р. Яруллина, А. Саттарова. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2007. – Б. 182–183.

Гамбәр Н. Әдәбият хадиме //Казан утлары. – 2005. – № 2. – Б.165–168.

Мәһдиев М. Рәмиевләр нәселеннән берәү //Казан утлары. – 1989. – № 12. – Б. 176–177.

Галиев Ш. Язмышында гасыр таныла //Шәһри Казан. – 1995. – 5 гыйн.

Хәмидуллин Л. Сагынырлык галим //Мәдәни җомга. – 2017. – 3 февр. – Б. 15.

Ханзафаров Н. Исмәгыйль Рәми – Кайбычта //Мәдәни җомга. – 2008. – 5 сент. – Б. 18.

Сирин. Ат кәмите: [Исмәгыйль Рәмигә багышланган шигырь] //Мәдәни җомга. – 1998. – 16 окт. – Б. 18.

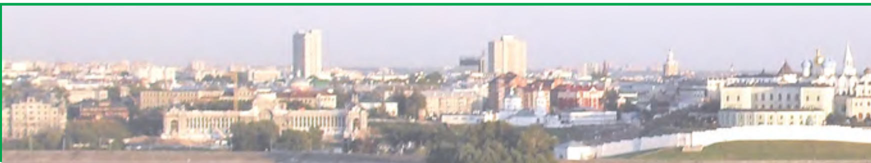

22 гыйнвар/января

6 SENTӘBR 1937 NCE JЬL № 80 (1542) SANЬ 10 TIEN

BARLЬQ ILLӘRNEN PROLETARIJLARЬ, BERLӘŞEGEZ!

QЬZЬL JӘŞLӘR

VLKSM nьn TATARSTAN ӨLKӘ HӘM QAZAN ŞӘHӘR KOMITETLARЬ ORGANЬ

Bygen XXIII nce Xalьq ara Jәşlәr Kөne

SOVET JӘŞLӘRENNӘN BӨJEK STALINQA JALQЬNLЬ SӘLAM! JӘŞӘSEN OSTAZЬBЬZ HӘM DUSЬBЬZ, XALЬQLAR JULBAŞÇЬSЬ IPTӘŞ STALIN!

«Татарстан яшьләре» газетасы
Газета «Татарстан яшьляре»
1920

Беренче саны чыгуга 100 ел

100 лет со дня выхода первого номера

Республика яшьләр газетасы – «Татарстан яшьләре» – 1920 елның 22 гыйнварыннан Казанда татар телендә нәшер ителә башлый. Аның хәзерге гамәлгә куючылары – Татарстан Республикасы яшьләр оешмалары советы, «Татарстан яшьләре» газетасы редакциясе советы. Баш мөхәррире – Атлас Хамидулла улы Гафиятов.

Ул башта Россия коммунистик яшьләр союзы Казан губерна комитетының мөселман бюросы газетасы, аннары ВЛКСМның Татарстан өлкә комитеты органы буларак басыла һәм 1920–1938 елларда – «Кызыл яшьләр», 1938–1956 елларда «Яшь сталинчы», 1956 елдан «Татарстан яшьләре» исемендә чыга.

Басма 1942 елның 24 мартында чыгудан туктый, 1949 елның 21 августында кабат тергезелә. Сугышка кадәрге чорда газета битләрендә төп темалар буларак комсомол төзелешләре, колхозлар оештыру һәм авыл тормышын үзгәртеп кору, мәдәният һәм мәгариф үсеше, яшьләрне хәрби-патриотик

тәрбияләү яктыртыла. Әдәбият почмагында яшь эшче һәм крестьяннарның беренче иҗат тәҗрибәләре басыла. Газетада күренекле язучылар Ф. Кәрим, Г. Минский, Һ. Такташ һ. б. эшли. Күп язучыларның беренче әсәрләре шушы газета битләрендә дөнья күрә.

Газета «Татарстан яшьләре» дип атала башлагач, аның форматы зурая, тиражы арта. Газетада комсомолларның халык хуҗалыгын торгызуда һәм үстерүдә катнашуы, Татарстанның нефть чыганакларын үзләштерә башлау, беренче комсомол-яшьләр бригадаларының хезмәте, көнкүреше һәм нефть табу тармагындагы эше турында мәкаләләр урын ала.

Вакытлар уза торып, җитештерүгә һәм иҗтимагый-сәяси темаларга кагылышлы язмалар белән беррәттән, социаль темаларга да очерклар басыла, яшь кешенең эчке дөньясына игътибар көчәя.

Газета 1990 нчы елларда аеруча популярлык казана, ул чорда анда яшьләр өчен көн кадагында булган темалар күтәрелә башлый. «Татарстан яшьләре» татар телендәге әйдәп баручы яшьләр газетасы, яшь журналистлар һәм әдәбиятчылар мәктәбе, республиканың иң күп тиражлы һәм укыла торган татар вакытлы матбугат басмасы булып кала.

Республиканская молодёжная газета «Татарстан яшьляре» («Татарстан яшьләре» = «Молодёжь Татарстана») издается с 22 января 1920 года в Казани на татарском языке.

Сегодня её учредителями являются Совет молодёжных организаций Республики Татарстан, совет редакции газеты «Татарстан яшьляре». С 24 июля 2017 года главным редактором является Атлас Хамидуллович Гафиятов.

В первые годы газета являлась органом мусульманского бюро Казанского губкома РКСМ, позднее – органом Татарского обкома ВЛКСМ. В разные годы она выходила под названиями: в 1920–1938 годах – «Кызыл яшьляр», в1938–1956 годах – «Яшь сталинчы», с 1956 года – «Татарстан яшьляре».

24 марта 1942 года выпуск газеты был приостановлен, возобновлен 21 августа 1949 года.

В довоенный период главными темами газеты были комсомольские стройки, рост культуры и образования на селе, военно-патриотическое воспитание молодёжи. В литературной рубрике публиковались первые опыты молодых рабочих и крестьян. В газете работали известные литераторы: Ф. Карим, Г. Минский, Х. Такташ и др. Произведения многих писателей увидели свет на страницах этой газеты.

После переименования газеты в «Татарстан яшьляре» был увеличен её формат, вырос тираж. Газета рассказывала об участии комсомольцев в восстановлении и развитии народного хозяйства, об освоении нефтяных месторождений Татарстана, труде и быте первых комсомольско-молодёжных бригад и участков по добыче нефти.

Со временем, наряду со статьями на производственные и общественно-политические темы, стали публиковаться очерки на социальные темы, больше внимания стало уделяться внутреннему миру молодого человека.

Особую популярность газета приобрела в 1990-е годы, когда в ней стали подниматься животрепещущие для молодёжи темы.

Сегодня «Татарстан яшьляре» остаётся ведущей молодёжной газетой на татарском языке, школой молодых журналистов

и литераторов, самым многотиражным и читаемым татарским периодическим изданием республики.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Шәрәфиев И. «Татарстан яшьләре»нә 90 ел [баш мөхәррир белән әңгәмә /әңгәмәдәш Р. Низами] //Казан утлары. – 2010. – № 1. – Б. 147–148.

90 яшьлек «Т. Я.» ның нинди серләре бар? //Татарстан яшьләре. – 2010. – 21 гыйн. – Эчт.: Үзебезнең газета! /Ф. Вафин; Тереклек суы мондадыр… /Р. Шәяхмәтова; Озын гомерле булыгыз! /Рәйсә һәм Хәлим Гатауллиннар.

Яшьләргә дә, өлкәннәргә дә юлдаш //Мәдәни җомга. – 2005. – 21 гыйн. – Б. 9.

Фәйзрахманов Ә. Яшьләр газетасы, өлкәннәрнеке дә // Шәһри Казан. – 2005. – 20 гыйн.

Илдарханов И. «60 мизгелемнең берничәсе «Т. Я.» белән бәйле» //Татарстан яшьләре. – 2004. – 4 дек.

Шәрәфиев И. Тормыш башлана гына! //Татарстан. – 2000. – № 1. – Б. 52.

Низамова Ф. Сигезенче катта сигез бүлмә // Татарстан. – 2000. – № 1. – Б. 53.

Зарипова Р. Безнекеләр: [«Татарстан яшьләре» редакциясе тормышыннан кайбер истәлекләр] //Татарстан яшьләре. – 2000. – 4 нояб.

Нигъмәти И. Син – татарның яше, яшьләре //Шәһри Казан. – 2000. – 21 гыйн.

Шарафиев И. Секрет популярности в том, чтобы гоняться за нею…: [беседа с главным редактором] //Казан. ведомости. – 2000. – 20 янв. – С. 3.

Низамова Ф. Как молоды мы были…//Казань. – 2000. – № 1. – С. 2–5.

Самая популярная газета //Татарстан. – 2005. – № 4. – С. 67.

13 март/марта

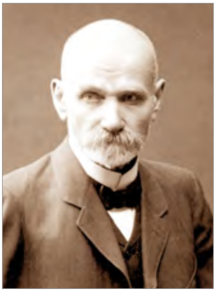

Иван Александрович
Бодуэн де Куртенэ
1845—1929

Тууына 175 ел
175 лет со дня рождения

Тел галиме, Петербург Фәннәр академиясенең мөхбир әгъзасы, Казан лингвистика мәктәбенә нигез салучы Иван Александрович Бодуэн де Куртенэ 1845 елның 13 мартында Радзымин шәһәрендә (Варшавадан төньяктарак) вак чиновник гаиләсендә туа. 1862 елда Варшава төп мәктәбенең тарих-филология факультетындагы славян бүлегенә укырга керә. 1866 елда университетны тәмамлагач, ул Прага, Йена, Берлин университетларында лекцияләр тыңлый, славян, балтика һәм һинд телләрен өйрәнә.

1868 елда Бодуэн де Куртенэ Петербургка килә, магистрлык диссертациясен яза һәм аны 1870 елда уңышлы яклый.

1872 елда ике еллык фәнни командировкага китә. 1875 елда Петербург университетында докторлык диссертациясен яклый.

1875 елның 12 октябрендә И. А. Бодуэн де Куртенэ Казанга килә, Казан университетында яңа оештырылган чагыштырма тел белеме кафедрасы җитәкчесе булып эшли башлый. Галим Казанда сигез ел дәвамында (1875–1883) киеренке фәнни һәм педагогик эшчәнлек алып бара. Европа һәм Петербург университетларында алган бик яхшы фәнни-теоретик һәм методик әзерлеге Бодуэн де Куртенэга үз янына университетның яшь укытучыларын һәм талантлы студентларын тупларга, алар белән бергә яңа фәнни юнәлешкә нигез салырга – Казан

ОПЫТ
ФОНЕТИКИ
РЕЗЬЯНСКИХ ГОВОРОВ
И. БОДУЭНА-ДЕ-КУРТЕНЭ.
(J. BAUDOUIN DE COURTENAY).
ВАРШАВА, Э. ВЕНДЕ и К°.
ПЕТЕРБУРГ, Д. Е. КОЖАНЧИКОВ.
1875.

лингвистика мәктәбен оештырырга мөмкинлек бирә. Ул Россия фәнни мәктәпләренең беренчеләреннән була.

И. А. Бодуэн де Куртенэ – теоретик, чагыштырма һәм славян тел белемнәре өлкәсендә зур белгеч. Ул тел белемендә кискен борылыш ясый: аңа кадәр лингвистикада тарихи юнәлеш өстенлек итә – телләр язма истәлекләр буенча гына тикшерелә. Ул үзенең хезмәтләрендә телнең асылы сөйләм эшчәнлегендә булуын, димәк, тере телләр һәм диалектларны өйрәнү кирәклеген исбатлый. Шулай гына телнең эшләү механизмын аңларга һәм лингвистика теорияләренең дөреслеген тикшерергә мөмкин, дип дәлилләгән остаз Казан галимнәре белән бергә фонология, морфонология, сүз ясалышы теориясенә, лингвистик типология теориясенә һ. б. нигез сала. Билгеле бер дәрәҗәдә тел белеменең XX йөздә булачак үсеш юлларын билгели.

1883 елда И. А. Бодуэн де Куртенэ Казаннан китә. Соңыннан Дерпт, Краков, Петербург, Варшава университетларында эшли. Һәм һәр җирдә аның янында яшь һәм талантлы галимнәр була. Ләкин, барыннан да бигрәк, ул Казан лингвистика мәктәбен оештыручы буларак данлыклы.

1887 елда Бодуэн де Куртенэ Краков Академиясе хакыйкый әгъзасы, 1897 елда Санкт-Петербург Фәннәр академиясенең мөхбир әгъзасы итеп сайлана. 1901 елда аны Казан университетының шәрәфле әгъзасы итеп тә сайлыйлар.

1913 елда Бодуэн де Куртенэ, милләтләрнең үзбилгеләнү хокукларын яклаган «Автономиядә милли һәм территориаль үзенчәлек» («Национальный и территориальный признак в автономии») дигән китабын бастырып чыгара

И. А. Бодуэн де Куртенэ 1929 елның 3 ноябрендә Варшавада вафат була.

Языковед, член-корреспондент Петебургской Академии наук, основатель Казанской лингвистической школы Иван Александрович Бодуэн де Куртенэ родился 13 марта 1845 года в городе Радзымин (севернее Варшавы) в семье мелкого чиновника. В 1862 году поступает в Варшавскую Главную школу на славянское отделение историко-филологического факультета. По окончании университета в 1866 году слушает лекции в университетах Праги, Йены, Берлина, изучает славянские, балтийские и индийские языки.

В 1868 году Бодуэн де Куртенэ приезжает в Петербург, работает над магистерской диссертацией, которую защищает в 1870 году.

В 1872 году он отправляется в двухгодичную научную командировку. В 1875 году в Петербургском университете защищает докторскую диссертацию.

12 октября 1875 года И. А. Бодуэн де Куртенэ переезжает в Казань, работает в Казанском университете, где возглавляет вновь созданную кафедру сравнительного языковедения. 1875–1883 годы – период напряженной научной и педагогической деятельности учёного. Блестяще теоретически и методически подготовленный, выпускник университетов Европы и Петербурга Бодуэн де Куртенэ объединяет вокруг себя молодых преподавателей и студентов, организует новое научное направление – Казанскую лингвистическую школу. Вместе с учениками он заложил основы фонологии, морфонологии, теории словообразования, лингвистической типологии и др. В значительной степени определил пути развития языкознания в XX веке. Школа была одной из первых российских научных школ.

ТРУДЫ
ФИЛОЛОГИЧЕСКІЕ и ЛИНГВИСТИЧЕСКІЕ,
помѣщенные въ изданіи
„RAD JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI," U ZAGREBU, 1876—1877 г.
А. И. Бодуэна-де-Куртенэ
Отдѣльный Оттискъ изъ „Филологическихъ Записокъ."
ВОРОНЕЖЪ.
Въ Типографіи Губернскаго Правленія.
1879.

ТРУДЫ
ФИЛОЛОГИЧЕСКІЕ и ЛИНГВИСТИЧЕСКІЕ,
помѣщенные въ изданіи
„RAD JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI.“ U ZAGREBU, 1876—1877 г.

А. И. Бодуэна-де-Куртенэ

Отдѣльный Оттискъ изъ „Филологическихъ Записокъ.“

ВОРОНЕЖЪ.
Въ Типографіи Губернскаго Правленія.
1879.

И. А. Бодуэн де Куртенэ – крупнейший специалист по теоретическому, сравнительному и славянскому языкознанию. Он совершил переворот в науке о языке: до него в лингвистике господствовало историческое направление – языки исследовались исключительно по письменным памятникам. Учёный в своих работах доказывает, что сущность языка – в речевой деятельности: необходимо изучать живые языки и диалекты. Только так можно понять механизм функционирования языка и проверить правильность лингвистических теорий.

В 1883 году Бодуэн де Куртенэ уезжает из Казани. Впоследствии он работает в университетах Дерпта, Кракова, Петербурга, Варшавы. И везде вокруг него объединяются молодые талантливые учёные. Однако прежде всего он известен как основатель Казанской лингвистической школы.

В 1887 году Бодуэн де Куртенэ избирается действительным членом Краковской академии, в 1897 – членом-корреспондентом Санкт-Петербургской Академии наук; в 1901 году избирается почётным членом Казанского университета.

В 1913 году Бодуэн де Куртенэ публикует брошюру «Национальный и территориальный признак в автономии», где отстаивает право наций на самоопределение.

И. А. Бодуэн де Куртенэ скончался 3 ноября 1929 года в Варшаве.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Бодуэн де Куртенэ: «Стою за полную национальную свободу и самоопределяемость каждого гражданина» //Татарстан. – 1992. – № 3. – С. 52–60.

Бодуэн де Куртенэ и современная лингвистика: к 140-летию со дня рождения И. А. Бодуэн де Куртенэ: сборник статей. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1988. – 191 с.

Байрамова Л. К. Казанская лингвистическая школа: учеб. пособие. – Казань: Центр инновационных технологий, 2012. – 152 с. – И. А. Бодуэн де Куртенэ. – С. 9–51.

И. А. Бодуэн де Куртенэ и мировая лингвистика: Международная конференция (V Бодуэновские чтения): Казанский федеральный университет. 12–15 октября 2015 г. Труды и материалы. – Т.1. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2015. – 376 с.

Труды представителей Казанской лингвистической школы: хрестоматия. – Т.1. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2015. – 400 с.

Труды представителей Казанской лингвистической школы: хрестоматия. – Т.2. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2016. – 400 с.

Куницын Б. И. А. Бодуэн де Куртенэ и национальный вопрос //Гасырлар авазы = Эхо веков. – 2009. – № 2. – С. 207–212.

Шарафутдинов З., Ханбиков Я. История педагогики Татарстана. – Казань, 1998. – 307 с. – И. А. Бодуэн де Куртенэ – педагог и методист. – С. 196–210.

В знак благодарности: [28.10.2012 г. на здании Казанского федерального ун-та открыта мемориальная доска основателю Казан. лингвистической школы И. А. Бодуэну де Куртенэ] //Республика Татарстан. – 2011. – 29 окт.

15 март/марта

Шамил Зиннур улы Закиров
Шамиль Зиннурович Закиров
1945—2012

Тууына 75 ел
75 лет со дня рождения

Театр эшлеклесе, педагог Шамил Зиннур улы Закиров 1945 елның 15 мартында Татарстан АССРның Чистай районы Нарат-Елга авылында туа. 1962–1963 елларда Чистай районындагы авыл мәктәбендә рус теле укыта.

1970 елда С. М. Киров исемендәге Казан химия-технология институтын, 1972 елда Н. К. Крупская исемендәге Ленинград мәдәният институты аспирантурасын тәмамлый.

1969–1972 елларда ВЛКСМның Татарстан өлкә комитетында пропаганда һәм мәдәният-масса эшләре бүлеге инструкторы булып эшли. 1975 елдан Ш. З. Закиров Казан мәдәният институтында укыта башлый. 1979–1982 елларда Чаллы шәһәрендә «Энергетик» мәдәният сарае директоры, 1982 елдан халык депутатларының Чаллы шәһәр Советы башкарма комитетында мәдәният бүлеге мөдире булып эшли.

1985 елның 4 февралендә Ш. З. Закиров Г. Камал исемендәге Татар дәүләт академия театры директоры итеп билгеләнә. Әлеге вазыйфада 27 ел эшләү дәверендә ул үзен талантлы җитәкче, чын мәгънәсендә профессионал, иҗади шәхес итеп таныта. Шамил Зиннур улы репертуарга, театрда яңа юнәлешләр эзләп табуга, квалификацияле кадрлар сайлауга зур әһәми-

Марсель Сәлимҗанов белән

ят биреп, яшь актёрлар һәм режиссёрларны аерым игътибар үзәгендә тота. Театрның материаль-техник базасын ныгытуга керткән өлеше дә бик зур аның.

Ш. З. Закиров бик күп театр фестиваль-бәйгеләрендә, бөек татар артистлары, режиссерлары, язучыларының истәлеген мәңгеләштерү чараларында башлап йөрүче һәм оештыручы була. Халыкара «Нәүрүз» төрки халыклар театрлары фестивале, «Яңа татар пьесасы» бәйгесе, С. Сәйдәшевкә багышланган сәнгать бәйрәме, «Гаяз Исхакый укулары» кебек иҗат проектлары әнә шундыйлардан.

Ш. З. Закиров җитәкчелегендә Г. Камал театры Мәскәү, Санкт-Петербург шәһәрләренә, Латвия, Азәрбәйҗан, Үзбәкстан, Финляндия, Германия, Бөекбритания, Колумбия кебек илләргә гастрольләргә бара, фестивальләрдә катнаша. Татар диаспорасы вәкилләре генә түгел, сәнгать сөюче барча халык иң өлкән татар театры тамашачысына әйләнә.

Ш. З. Закиров кырык елдан артык гомерен Татарстан Республикасы мәдәнияте һәм сәнгатенә хезмәт итүгә багышлый. Аңа Татарстанның атказанган мәдәният хезмәткәре һәм Россия Федерациясенең атказанган мәдәният хезмәткәре дигән мактаулы исемнәр бирелә.

Шамил Зиннур улы Закиров 2012 елның 26 февралендә вафат була.

Туфан Миңнуллин һәм Рифкать Исрафилов белән

Истәлекләр китабы

Театральный деятель, педагог Шамиль Зиннурович Закиров родился 15 марта 1945 года в деревне Нарат-Елга Чистопольского района Татарской АССР. В 1962–1963 годах работает учителем русского языка в сельской школе Чистопольского района.

В 1970 году заканчивает Казанский химико-технологический институт им. С. М. Кирова, в 1972 году – аспирантуру Ленинградского государственного института культуры им. Н. К. Крупской.

В 1969–1972 годах работает инструктором по культурно-массовой работе Татарского обкома ВЛКСМ. С 1975 года Ш. З. Закиров занимается преподавательской деятельностью на кафедре культурно-просветительной работы Казанского государственного института культуры.

В 1979–1982 годах – директор Дома культуры «Энергетик» в городе Набережные Челны, затем заведующий отделом культуры Исполнительного комитета городского Совета народных депутатов города Набережные Челны.

4 февраля 1985 года Ш. З. Закиров назначается директором Татарского государственного академического театра им. Г. Камала. За 27 лет работы в должности директора театра он проявляет себя как талантливый руководитель, профессионал, творческая личность. Шамиль Зиннурович придаёт большое значение формированию репертуара, поиску новых

Ш. Закиров, Б. Поюровский, Л. Шакирҗан, Ф. Бикчәнтәев

театральных форм, подбору квалифицированных кадров, уделяя особое внимание молодым актёрам и режиссёрам. Неоценим его вклад в укрепление материально-технической базы театра.

Ш. З. Закиров является инициатором и организатором многочисленных театральных фестивалей, конкурсов, мероприятий по увековечению памяти великих татарских артистов, режиссёров, писателей, среди которых международный фестиваль театров тюркских народов «Науруз», конкурс «Новая татарская пьеса», творческие проекты «Праздник искусств, посвящённый С. Сайдашеву», «Чтения Гаяза Исхаки».

Под руководством Ш. З. Закирова театр успешно гастролирует и участвует в фестивалях по всему миру: Москва, Санкт-Петербург, Латвия, Азербайджан, Узбекистан, Финляндия, Германия, Великобритания, Колумбия. Зрителями старейшего татарского театра были не только представители татарской диаспоры, но и широкая многонациональная аудитория почитателей театра.

Более 40 лет профессиональной деятельности Ш. З. Закиров посвятил культуре и искусству Республики Татарстан. Ему присвоены почётные звания заслуженного работника культуры Татарской ССР и заслуженного работника культуры Российской Федерации.

Шамиль Зиннурович Закиров умер 26 февраля 2012 года.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Балкыш: Шамил Закировка бер дога: истәлекләр. – Казан, 2017. – 207 б.

Арсланов М. Г. Татар театры: энциклопедик сүзлек-белешмә. – Казан, 2014. – 584 б. – Закиров Шамил Зиннур улы. – Б. 225–226.

Г. Камал исемендәге Татар дәүләт академия театры. 2 томда. Т. 2. – Казан: Заман: Татар. кит. нәшр., 2009. – 368 б.: ил. – Закиров Шамил Зиннур улы. – Б. 64. – Текст парал. на рус.

Фәйзуллин Р. Юксыну //Казан утлары. – 2017. – № 7. – Б. 160–164.

Кыдашева З. Күләгәдәге министр //Мәдәни җомга. – 2015. – 13 март. – Б. 11.

Таҗетдинов Р. Сагынабыз //Мәдәни җомга. – 2015. – 13 март. – Б. 11.

Батулла Р. Шамил //Мәдәни җомга. – 2015. – 13 март. – Б. 11.

Шакирҗан Л. Сары розалар аны хәтерләтә //Мәдәни җомга. – 2015. – 13 март. – Б. 11.

Сәләхов Б. Ул минем укытучым //Сәхнә. – 2017. – № 3. – Б. 28–29.

Хәбибуллина Л. Изгелек эшләргә яратылган зат иде // Шәһри Казан. – 2015. – 13 март. – Б. 3.

30 март/марта

Фатих Кәрими
Фатих Карими
1870—1937

Туына 150 ел
150 лет со дня рождения

Мәгърифәтче педагог, нашир, язучы, журналист Фатих Гыйльман улы Кәрими (Кәримов) 1870 елның 30 мартында Самара губернасы Бөгелмә өязе (хәзер Татарстан Республикасының Әлмәт районы) Миңлебай авылында ахун гаиләсендә туа. Башлангыч белемне өйдә әтисеннән ала. Аннары Чистайның «Камалия» мәдрәсәсендә 11 ел укый, бер үк вакытта рус теле һәм әдәбияты дәресләренә дә йөри. 1892–1896 елларда Истанбулда чиновниклар тәрбияли торган югары уку йортында укый. Анда фәннәр үзләштерүдән тыш гарәп, фарсы, төрек, француз телләрен өйрәнә.

Истанбулдан Россиягә кайткач, Ф. Кәрими 1896–1898 елларда Кырымда җәдит мәдрәсәсендә укыта.

1899 елның февраль-май айларында ул алтын прииcкалары хуҗасы Ш. Рәмиевнең тәрҗемәчесе булып Европа илләре буйлап сәяхәт итә, Көнбатышның гыйлем-мәгърифәте, мәдәнияте, мәгарифе белән таныша. Аның бу сәяхәттән алган тәэсирләре соңыннан «Аурупа сәяхәтнамәсе» исемле китабында чагыла.

1899 елның июль аенда Ф. Кәриминең әтисе гаиләсе белән Оренбург шәһәренә күчеп килә. Фатих, Каргалы бистәсендә җәдит мәктәпләре өчен укытучылар әзерләүче җәйге курслар-

«Шура» журналы һәм «Вакыт» газетасы идарәсендә

Фатих Кәрими гаиләсе белән

да укыта. Әтисе Фатихны наширлек һөнәренә өйрәтү максаты белән башта Мәскәүдә бухгалтерия курсларында, аннары С. -Петербургта И. М. Бораганскийның типографиясендә укытып кайтара.

1900 елда аталы-уллы Кәримиләр, Оренбургта типография ачып, 1901 елдан татар китаплары бастыру эшенә керешәләр. 1902 елда әтисе вафат булгач, бу эш тулысынча аның улы кулына күчә.

Бу вакытларда инде Ф. Кәрими әдәби әсәрләр авторы – язучы буларак та танылып өлгерә. 1898–1908 еллар арасында аның «Җиһангир мәхдүмнең авыл мәдрәсәсендә укуы» (Петербург, 1898), «Бер шәкерт илә бер студент» (Казан, 1899), «Салих бабайның өйләнүе» (Оренбург, 1901), «Морза кызы Фатыйма» (Казан, 1907), «Хыялмы, хакыйкатьме?» (Казан, 1908) һ. б. хикәяләре һәм повестьлары басылып чыга.

1906–1917 елларда Ф. Кәрими Оренбургта чыккан, шул за-

манның популяр газетасы булган «Вакыт»та баш редактор булып эшли, шушы газета һәм «Шура» журналы битләрендә күпсанлы публицистик мәкаләләрен, очеркларын бастыра.

Ф. Кәрими җәмәгать һәм сәясәт эшчәнлеге дә алып бара: 1906 елда мөселманнар әдәби түгәрәген оештыра; 1906 дан «Иттифак әл-мөслимин» партиясе Үзәк Комитеты әгъзасы була; 1906–1917 елларда Оренбург мөселманнары корылтайларында (1905, 1906, 1914, 1917) катнаша. 1917 елның маенда 1 нче Бөтенроссия мөселманнары корылтаенда Оренбург делегатларыннан Милли Шура әгъзасы итеп сайлана.

1917–1924 елларда ул Оренбургның төрле уку йортларында укыта, газеталарында языша.

1925 елда Ф. Кәрими Мәскәүгә күчеп, СССР Халыклары Үзәк нәшриятында эшли, Шәрык институтында төрек теле дәресләре алып бара. Бер үк вакытта ул бу елларда тәрҗемә белән шөгыльләнә, педагогикага кагылышлы китаплар яза.

Фатих Гыйльман улы Кәрими 1937 елның 4 августында Мәскәүдә кулга алына, 27 сентябрьдә төрек шпионы буларак хөкем ителә, шул ук көнне атып үтерелә. 1959 елның 8 декабрендә СССР Югары судының Хәрби коллегиясе тарафыннан аның исеме аклана.

1998 елдан Татарстан Республикасы Әлмәт районының Миңлебай авылында Ф. Кәрими музее эшли.

Педагог-просветитель, издатель, писатель, журналист Фатих Гильманович Карими (Каримов) родился 30 марта 1870 года в деревне Миннибаево Бугульминского уезда Самарской губернии (ныне Альметьевский район Республики Татарстан) в семье ахуна. Начальное образование получает

дома под руководством отца. Затем 11 лет учится в медресе «Камалия» в г. Чистополе, одновременно посещает занятия по русскому языку и литературе. В 1892–1896 годах Фатих Карими обучается в Стамбуле в высшей школе по подготовке чиновников. Он владеет арабским, персидским, турецким и французским языками.

После возвращения в Россию в 1896–1898 годах преподает в медресе в Крыму.

В феврале-мае 1899 года Ф. Карими в качестве переводчика вместе с золотопромышленником Ш. Рамеевым совершает путешествие по Европе, знакомится с западной культурой и просвещением. Впечатления о поездке он описывает в книге «Путешествие в Европу».

В июле 1899 года семья Ф. Карими переезжает в Оренбург. Фатих преподает на летних курсах по подготовке учителей новометодных школ в Каргалинской слободе. С целью изучения издательского дела его отец отправляет на курсы бухгалтеров в Москву, затем в типографию И. М. Бораганского в Санкт-Петербурге.

В 1900 году отец и сын Каримовы в Оренбурге открывают собственную типографию, в 1901 году приступают к изданию книг на татарском языке. В 1902 году, после скоропостижной смерти отца, Фатих Карими возлагает на себя руководство типографией.

К этому времени Ф. Карими уже известен как автор художественных произведений. В 1898–1908 годы изданы его рассказы и повести: «Җиһангир мәхдүмнең авыл мәдрәсәсендә укуы» («Учеба Джигангира-махдума в сельском медресе», Петербург, 1898), «Бер шәкерт илә бер студент» («Шакирд и студент», Казань, 1899), «Салих бабайның өйләнүе» («Женитьба Са-

лих бабая», Оренбург, 1901), «Морза кызы Фатыйма» («Дочь мурзы Фатима», Казань, 1907), «Хыялмы, хакыйкатьме?» («Сон или явь», Казань, 1908) и др.

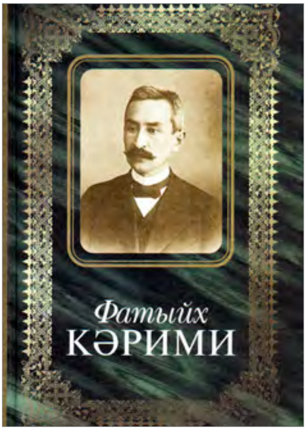

В 1906–1917 годах Ф. Карими – редактор газеты «Вакыт» («Время»), одной из самых популярных татарских газет того периода. На страницах газеты и журнала «Шура» писатель публикует свои многочисленные статьи и очерки.

Ф. Карими активно занимается общественной и политической деятельностью: в 1906 году организует мусульманский литературный кружок; с 1906 года является членом ЦК партии «Иттифак аль-муслимин»; в 1917 году – председатель Бюро оренбургских мусульман; избирается делегатом на всероссийские съезды мусульман (1905, 1906, 1914, 1917). В мае 1917 года на Первом Всероссийском мусульманском съезде Ф. Карими избирается членом Всероссийского мусульманского совета (Милли Шура) от города Оренбурга.

В 1917–1924 годах Ф. Карими преподает в различных учебных заведениях Оренбурга, сотрудничает с газетами.

С 1925 года живёт в Москве, работает в Татарском отделении Центрального издательства народов СССР, преподает турецкий язык в Восточном институте, занимается переводами, пишет работы по педагогике.

4 августа 1937 года в Москве Ф. Карими был арестован по обвинению в шпионаже в пользу Турции, приговорен к смертной казни и расстрелян 27 сентября этого же года.

8 декабря 1959 года решением Военной коллегии Высшего суда СССР был реабилитирован.

С 1998 года в деревне Миннибаево Альметьевского района Республики Татарстан работает музей Фатиха Карими.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Кәрими Ф. Морза кызы Фатыйма: сайланма әсәрләр / төз., иске язмадан заманчага күчерүче, аерым сүзләргә аңлатма бирүче һәм кереш сүз авт. М. Гайнетдинов. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1996. – 414 б.

Кәрими Ф. Салих бабайның өйләнүе // Гайнуллин М. Татар әдәбияты. XIX йөз. – тулыландыр. 2-нче басма. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1968. – Б. 678–687.

Кәрими Ф. Салих бабайның өйләнүе; Җиһангир мәхдүмнең авыл мәктәбендә укуы; Бер шәкерт илә бер студент // Татар мәгрифәтчелек әдәбияты (1860–1905). – Казан: Татар. кит. нәшр., 1979. – Б. 220–229; 230–245; 246–263.

Фатыйх Кәрими: фәнни-биогр. җыентык = Фатих Карими: науч. – биогр. сб. /сост. Р. Мәрданов, Р. Миңнуллин, С. Рәхимов. – Казан: Рухият, 2000. – 320 б.: Фото. б-н.

Әдипләребез: биобиблиогр. белешмәлек. 2 томда. Т.1 / [төз. Р. Н. Даутов, Р. Ф. Рахмани]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2009. – 751 б. – Фатих Кәрими. – Б. 704–706.

Даутов Р. Н., Нуруллина Н. Б. Совет Татарстаны язучылары: биобиблиогр. белешмәлек. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1986. – 639 б. – Фатих Кәрими. – Б. 270–272.

Гайнуллин М. Фатих Кәрими //Татар әдәбияты тарихы. 6 томда. Т.2: XIX йөз татар әдәбияты. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1985. – Б. 334–350.

Гайнуллин М. Татар әдәбияты. XIX йөз. – тулыландыр. 2-нче басма. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1968. – 690 б. – Фатих Кәрими. – Б. 671–677.

Гайнуллин М. Татар әдипләре (иҗат портретлары). – Казан: Татар. кит. нәшр., 1978. – 280 б. – Фатыйх Кәрими. – Б.50–78.

Харрасова Р. Фатих Кәрими //Татар әдәбияты тарихы. 8 томда. Т.3: XIX йөз. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2015. – Б. 423–439.

Гайнетдин М. Гасырлар мирасы. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2004. – 319 б. – Фатих Кәрими. – Б. 128–141.

Әхмәтҗанов М. Фатыйх Кәрими мирасына яңа сәхифәләр //Казан утлары. – 1999. – № 6. – Б. 177–182.

Гайнуллин М. Х. Татарская литература XIX века. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1975. – 307 с. – Фатих Карими. – С. 241–249.

Якупова Г. К. Дискуссии писателей в контексте татарской духовной жизни начала XX века (на примере Г. Исхаки, Ф. Карими и др.). – Казань, 2008. – 147 с.

Шарипов А. Литература народов Поволжья и Приуралья. Ч. 1: Татарская литература: история и современность. – Наб. Челны, 2018. – 571 с. – Фатих Карими. – С. 136–140.

5 апрель/апреля

Татарстан Республикасы
Милли музее
Национальный музей
Республики Татарстан
1895

Ачылуына 125 ел
125 лет со дня открытия

Татарстан Республикасы Милли музее – Россиянең иң өлкән һәм аеруча билгеле музейларыннан берсе – Урта Идел һәм Урал буеның матди һәм рухи мәдәнияте һәйкәлләрен саклаучы үзәк булып тора.

Аңа 1894 елда Казан шәһәр фәнни-сәнәгать музее буларак нигез салына. 1895 елның 5 апрелендә музей тантаналы шартларда ачыла.

Музейның нигезен А. Ф. Лихачевның шәхси җыелмасы һәм 1890 елгы Казан шәһәр фәнни-сәнәгать күргәзмәсе экспонатлары тәшкил итә.

Музей эшләвенең беренче унъеллыгында табигать-тарих һәм тарих-этнография җыелмаларын интенсив төзү бара. Музей фондларын төзү һәм формалаштыру башында Казан университетының атаклы галимнәре Н. Ф. Высоцкий, Н. П. Загоскин, Н. Ф. Катанов, А. А. Штукенберг һ. б. тора. Музей тупланмаларын Казан коллекционерлары һәм меценатлары В. И. Заусайлов, О. С. Александрова-Гейнс, Г. Галиев (Баруди), Д. И. Образцов һ. б. актив рәвештә тулыландыра.

Музейның уставы 1894 елның 17 мартында кабул ителә. Аңа нигезләнеп биш бүлек: Лихачев бүлеге, табигать-тарих, тарих-этнография, уку-укыту, сәнәгать бүлекләре, шулай ук

1917 елга кадәр эшләгән Музей советы ачыла. Музейның һәм һәрбер бүлекнең башында шәһәр думасы раслаган галимнәр директор булып торалар. Музей советының беренче рәисе (музей директоры) булып шәһәр башлыгы С. В. Дьяченко сайлана.

Музей җыелмасын төзүдә һәм аның бөтен эшчәнлегендә 1920 нче еллар гүзәл дәвер булып тора. Бу чорда музейга белгечләрнең яңа яшь буыны килә, аларның күпчелеге музей эшендә зур профессионаллар булып әверелә. Болар – профессор Б. Ф. Адлер, сәнгать белгечләре П. М. Дульский, П. Е. Корнилов, В. В. Егерев, танылган археолог һәм туган якны өйрәнүче Н. Ф. Калинин, тарихчылар К. С. Гобәйдуллин, М. С. Гобәйдуллина, М. Г. Худяков һ. б. Татар халкының мәдәниятен һәм көнкүрешен чагылдыручы материалларны туплау өчен Н. И. Воробьев белән берлектә музей хезмәткәрләре оештырган беренче археологик һәм этнографик экспедицияләр үткәрелә.

Музейның яшәү дәверендә аның исеме берничә тапкыр үзгәртелә: 1918 елдан – Губерна музее, 1921 елдан – АТССР (ТАССР) Үзәк музее, 1944 елдан – ТАССР Дәүләт музее, 1982 елдан – ТАССР Берләштерелгән дәүләт музее, 2001 елдан – Татарстан Республикасы Милли музее.

Музейның хәзерге фондларын 805400 саклау берәмлеге тәшкил итә һәм ул берничә эре фондтан һәм коллекциядән тора. Аның бай мирасы Татарстанның, шулай ук дөньяның борынгы халыклары тарихын, мәдәниятен, көнкүрешен, гореф-гадәтләрен чагылдыра. Алар палеолит чорыннан алып хәзерге көнгә кадәрге чыганаклар һәм материаллар төре буенча системалаштырылган.

Музей фондларын тулыландыру, саклау, реставрацияләү һәм яңарту, фәнни өйрәнү

буенча актив эш алып бара, яңа күргәзмәләр оештыра, үз байлыгын халыкка даими рәвештә тәкъдим итә.

Музей федераль әһәмияттәге архитектура һәм тарих һәйкәле булган элеккеге Казан Кунак йорты бинасында урнашкан.

Национальный музей Республики Татарстан – один из старейших и наиболее известных музеев России – крупнейшее хранилище памятников материальной и духовной культуры Среднего Поволжья и Приуралья.

Он основан в 1894 году как Казанский городской научно-промышленный музей, а его торжественное открытие состоялось 5 апреля 1895 года.

Основой музея стала частная коллекция А. Ф. Лихачева и экспонаты Казанской научно-промышленной выставки 1890 года. В первое десятилетие существования музея шло интенсивное формирование естественно-исторической и историко-этнографической коллекций. У истоков создания и формирования музейных экспонатов стояли видные учёные Казанского университета Н. Ф. Высоцкий, Н. П. Загоскин, Н. Ф. Катанов, А. А. Штукенберг и др. Активно пополняли фонды музея казанские коллекционеры и меценаты:

В. И. Заусайлов, О. С. Александрова-Гейнс, Г. Галеев (Баруди), Д. И. Образцов и др.

Устав музея был утвержден 17 марта 1894 года. В соответствии с ним были созданы пять отделов: лихачевский, естественно-исторический, историко-этнографический, учебный, промышленный, а также Совет музея (действовал до 1917 года). Во главе музея и каждого из отделов стояли директора из учёных, утверждённых городской думой. Первым председателем Совета музея (директором музея) был избран городской голова С. В. Дьяченко.

Замечательной эпохой в работе музея и формировании коллекций стали 1920-е годы. Пришло новое молодое поколение специалистов, многие из которых стали крупными музейными деятелями. Это профессор Б. Ф. Адлер, искусствоведы П. М. Дульский, П. Е. Корнилов, В. В. Егерев, известный краевед и археолог Н. Ф. Калинин, историки К. С. и М. С. Губайдуллины, М. Г. Худяков и др. Организуются первые археологические и этнографические экспедиции, предпринятые сотрудниками музея во главе с Н. И. Воробьёвым, по сбору материалов, отражающих культуру и быт татарского народа.

За годы существования музея неоднократно менялось его название: с 1918 года – Губернский музей, с 1921 года – Центральный музей АТССР (ТАССР), с 1944 года – Государственный музей ТАССР, с 1982 года – Государственный объединённый музей ТАССР, с 2001 года – Национальный музей Республики Татарстан.

Современные фонды музея насчитывают свыше 805 400 единиц хранения и состоят из нескольких крупных фондов и коллекций. Богатейшее наследие музея отражает историю, культуру, быт, традиции народов, живущих в Татарстане, а также древнейших мировых цивилизаций. Они систематизированы по типу источников и материалов от эпохи палеолита до наших дней.

Музей ведёт активную работу по комплектованию, хранению, реставрации, научному исследованию фондов, орга-

низует новые выставки, постоянно популяризируя свои раритеты.

Музей занимает здание бывшего казанского Гостиного двора, которое является памятником архитектуры и истории федерального значения.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Татарстан музейлары хәзинәләреннән = Сокровища музеев Татарстана /төз. А. Д. Хәйруллина һ. б. – Казань: Kazan-Казань, 1999. – 72 б. – Текст на татар. и рус. яз.

Нәҗипова Г. «Милли музей – Татарстанның бренды булырга тиеш» /әңгәмәдәш Л. Насыйхова //Татарстан. – 2015. – № 5. – Б. 68–70.

Назипова Г. Р. Казанский городской музей. Очерки истории 1895–1917 годов. – Казань: Kazan-Казань, 2000. – 272 с.

Синицына К. Р. Полвека музеев Казани и Татарии: очерки истории 1917– 1967 годов. – Казань: Kazan-Казань, 2002. – 280 с.

Валеева Л. Г. Страницы прошлого листая: из истории Государственного объединенного музея ТАССР 1970–1980 годов. – Казань: Kazan-Казань, 2005. – 368 с.

Национальный музей Республики Татарстан: [фотоальбом]. – Казань, 2014. – 95 с.: цв. ил.

Наследие веков = Гасырлар мирасы = Heritag e of the Ages: из собраний Гос. музея РТ. – Казань: Заман, 2000. – 160 с.: ил. – На рус., татар., англ. яз.

Сокровища Республики Татарстан = Татарстан Республикасы хәзинәләре /автор идеи, гл. ред., сост. Г. Р. Назипова. – Казань: ООО «Современная полиграфия», 2012. – 412 с.: цв. ил. – Текст парал. рус и татар. яз.

Сокровища Республики Татарстан = Treasures of Republik of Tatarstan /автор идеи, гл. ред., сост. Г. Р. Назипова. – Казань: ООО «Современная полиграфия», 2012. – 412 с.: цв. ил. – Текст парал. рус и англ. яз.

15 май/мая

Нургаяз Салих улы Гарифҗанов
Нургаяз Салихович Гарифьянов
1920—1970

Туына 100 ел
100 лет со дня рождения

Күренекле физик, физика-математика фәннәре докторы, профессор Нургаяз Салих улы Гарифҗанов 1920 елның 15 маенда элекке Вятка губернасының Малмыж өязенә кергән (хәзер Татарстан Республикасы Балтач районы) Чутай авылында игенче гаиләсендә туа. 1928 елда аларның гаиләсе Киров өлкәсенең Малмыж шәһәренә күчеп килә. Нургаяз башлангыч белемне татар мәктәбендә ала, аннары Малмыж урта мәктәбендә укый.

1939 елда Н. Гарифҗанов Казан дәүләт университетының физика-математика факультетына укырга керә. 1942 елда аны Совет Армиясе сафларына алалар һәм ул элемтә взводы командиры булып Украина, Молдовия территориясендә барган сугышларда, Румыния, Венгрия, Болгарияне фашистлардан азат итүдә катнаша. Күрсәткән батырлыклары өчен Кызыл Йолдыз ордены һәм медальләр белән бүләкләнә.

Сугыштан соң Н. Гарифҗанов Казан университетында укуын дәвам итә. 1949 елда университетны тәмамлый, СССР Фәннәр академиясе Казан филиалы булган Казан физика-техника институтының аспирантурасына укырга керә һәм гомере буе шунда эшли. 1953 елда кандидатлык диссертациясен уңышлы яклый.

1966 елда Нургаяз Салих улы докторлык диссертациясен яклый. 1968 елдан ул – институтның электрон парамагнит резонанс лабораториясе мөдире. Биредә эшләү дәверендә ул яшь белгечләр, фәнни дәрәҗә алган галимнәр әзерли.

Магнитлы радиоспектроскопия юнәлешендәге фәнни тикшеренүләре Н. С. Гарифҗановка дөньякүләм танылу китерә. Ул – йөздән артык зур фәнни хезмәт авторы. Галим, теоретик булу белән беррәттән, киң колачлы экспериментатор да. Физик буларак ул комплекслы кушылмалар химиясенең күп тармакларын үстерү һәм киңәйтүгә зур өлеш кертә, физика фәненең иң актуаль юнәлешендә әйдәп баручы галим дәрәҗәсенә үсеп җитә.

1954 елда Н. С. Гарифҗанов СССР Фәннәр академиясе Президиумы премиясе лауреаты була. 1970 елда аңа ТАССРның атказанган фән эшлеклесе дигән мактаулы исем бирелә.

Нургаяз Салих улы Гарифҗанов 1970 елның 14 мартында вафат була.

Исемен мәңгеләштерү ниятеннән, ул укыган Малмыж урта мәктәбенә аның исеме бирелә. 1971 елдан Казан шәһәренең Таулар микрорайонындагы яңа бер урам профессор Н. С. Гарифҗанов исемен йөртә.

Видный учёный, доктор физико-математических наук, профессор Нургаяз Салихович Гарифьянов родился 15 мая 1920 года в деревне Чутай Малмыжского уезда Вятской губернии (ныне Балтасинский район Республики Татарстан) в семье крестьянина. В 1928 году семья переезжает в город Малмыж Кировской области. Начальное образование будущий физик получает в татарской школе, потом заканчивает Малмыжскую среднюю школу.

В 1939 году Н. Гарифьянов поступает на физико-математический факультет Казанского университета. В 1942 году его призывают в ряды Советской Армии. Командиром радиовзвода участвует в военных операциях на территории Украины, Молдавии, принимает участие в освобождении Румынии,

Венгрии, Болгарии. За боевые заслуги награждается орденом Красной Звезды и медалями.

После демобилизации из рядов Советской Армии Н. Гарифьянов продолжает учёбу в Казанском университете. Закончив университет в 1949 году, поступает в аспирантуру при Казанском физико-техническом институте Казанского филиала Академии наук СССР и в 1952 году успешно защищает кандидатскую диссертацию на тему «Парамагнитное поглощение в некоторых соединениях редкоземельных металлов».

В 1966 году Нургаяз Салихович защищает докторскую дисертацию. С 1968 года заведует лабораторией электронного парамагнитного резонанса в Казанском физико-техническом институте. За время работы в институте подготовил большое количество молодых учёных – кандидатов наук.

Мировое признание Н. С. Гарифьянову принесли исследования комплексных соединений элементов переходных групп и редкоземельных элементов без выделения их из растворов. Его перу принадлежат работы по парамагнитной релаксии. В общей сложности им написано сто научных работ по актуальным проблемам физики. В 1947 году учёный стал лауреатом премии Президиума Академии наук СССР. В 1970 году Н. С. Гарифьянову присвоено почётное звание заслуженного деятеля науки ТАССР.

Нургаяз Салихович Гарифьянов умер 14 марта 1970 года.

Малмыжская средняя школа, где он учился, сегодня носит его имя. С 1971 года одна из улиц города Казани носит имя профессора Н. С. Гарифьянова.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Камалов А. Заманыбызның атаклы тәҗрибәче физигы; Ильясов Ә. Укытучым турында истәлекләр //Мәшһүр татар галимнәре: мәкаләләр, истәлекләр. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2011. – Б. 330–335; 335–337.

Миңнуллин Г. Профессор Гарифьянов урамы //Соц. Татарстан. – 1973. – 12 апр.

Ганеева А., Парамонова Н. Гарифьянов Нургаяз Салихович //Казанский университет (1804–2004): биобиблиогр. словарь. Т.2. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2004. – С. 297.

Белокопытов В., Шевченко Н. Их именами названы улицы Казани. – 2-е изд., испр. и доп. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1977. – 400 с. – Н. С. Гарифьянов. – С. 76–78.

Амиров К. Ф. Казанских улиц имена /К. Ф. Амиров, Р. Х. Ахметзянов, Р. Г. Вениаминов. – Казань: Центр информационных технологий, 2008. – 592 с. – Гарифьянова. – С. 126.

Гудкова В. Беззаветный труженик науки //Вечерняя Казань. – 1986. – 9 апр.

4 июнь/июня

Лена Шагыйрьҗан
Лена Шагирзян
1945—2017

Тууына 75 ел
75 лет со дня рождения

Татарстан Республикасының халык шагыйрәсе Лена Галимҗан кызы Шакирҗанова (Лена Шагыйрьҗан) 1945 елның 4 июнендә Татарстан АССРның Актаныш районы Пучы авылында укытучы гаиләсендә туа. Күп тә үтми, аларның гаиләсе Әтнә районына күченә. Лененың балачагы һәм мәктәп еллары шушы районның Күлле Киме һәм Түбән Көек авылларында уза. 1962 елда Күлле Киме урта мәктәбен тәмамлагач та ул, Казанга килеп, Казан педагогия институтының татар теле һәм әдәбияты бүлегенә укырга керә. 1967 елда институтны тәмамлап, Казан шәһәренең 80 нче татар урта мәктәбендә бер ел укытучы булып эшли.

1968–1973 елларда ул Татар дәүләт җыр һәм бию ансамблендә җырчы-артистка хезмәтендә була. Соңрак, 1974–1987 елларда, Татарстан дәүләт радиокомитетында тәрҗемәче-журналист булып эшли.

1987 елдан Л. Шагыйрьҗан – язучы-профессионал, фәкать әдәби иҗат эше белән генә шөгыльләнә.

Л. Шакирҗанованың беренче шигырьләре мәктәптә укыган елларында район газетасында һәм «Пионер» (хәзер «Ялкын») журналында басылалар. Студентлык елларында ул даими рәвештә әдәби чараларга йөри, күренекле язучылар,

шагыйрьләр белән очраша, үзенең иҗат стилен камилләштерү өстендә эшли, рус һәм татар әдәбияты классикларыннан өйрәнә.

1970 елда «Казан утлары» журналында шагыйрәнең укучылар тарафыннан җылы кабул ителгән бер төркем шигырьләре басыла. Шул вакыттан ул көндәлек матбугатта даими катнаша килә. Ленаның бер бәйләм шигырьләре 1977 елда «Кызлар җыры» исемле күмәк җыентыкка урнаштырыла. 1982 елда Татарстан китап нәшриятында «Яшь шагыйрьнең беренче китабы» сериясендә «Мөлдерәмә күңел» дигән мөстәкыйль шигъри җыентыгы басылып чыга. 1986 елда «Ышанам йөрәгемә» исемле икенче китабы дөнья күрә. Шушы беренче шигъри җыентыклары белән үк ул үзен романтик рухлы, нечкә хисле, хатын-кызларга гына хас үз язу манерасы, шигъри йөзе булган талантлы каләм иясе итеп таныта.

Л. Шагыйрьҗан ялкынлы публицистик язмалар, әдәбиятка кагылышлы теоретик һәм тәнкыйди мәкаләләр, С. Хәким, Р. Яхин, С. Садыйкова кебек атаклы өлкән буын иҗат әһелләре турындагы истәлек язмалары, замандашларына атап язган шигъри багышламалар авторы буларак та билгеле.

Л. Шагыйрьҗан – шигъри тәрҗемә остасы. Аның тәрҗемәсендә татар укучылары күренекле рус һәм чит ил шагыйрьләре – А. Пуш-

Лена Шагыйрьҗан, Луара Шакирҗан, Шамил Закиров

кин, Г. Державин, А. Ахматова, М. Цветаева, Г. Мистраль, Р. М. Рильке – иҗатыннан шигъри үрнәкләр белән танышалар. Борынгы төрки әдәбият җәүһәрләреннән XI йөз шагыйре Йосыф Баласагуниның «Котадгу белег» («Игелекле белем») исемле поэмасыннан зур бер бүлек Л. Шагыйрьҗан тәрҗемәсендә «Мәдәни җомга» газетасында һәм «Мирас» журналында дөнья күрә.

Л. Г. Шакирҗанова – Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе. Татарстан китап нәшриятында басылган «Божра вә Хөҗрә: шигырьләр, поэмалар» (2002), «Сагынмалык: истәлекләр, багышламалар» (2005) җыентыклары өчен 2011 елда Г. Тукай премиясенә ия була. 2016 елда татар әдәбиятын үстерүгә зур өлеш кертүе һәм күпьеллык иҗади эшчәнлеге өчен аңа Татарстан Республикасының халык шагыйрәсе исеме бирелә.

Лена Галимҗан кызы Шакирҗанова 2017 елның 16 гыйнварында Казанда вафат була. Татарстан Республикасының Әтнә районы Күлле Киме авылы зиратында җирләнә.

Народная поэтесса Республики Татарстан Лена Галимзяновна Шакирзянова (Лена Шагирзян) родилась 4 июня 1945 года в деревне Поисево Актанышского района Татарской АССР в семье сельских учителей. Вскоре семья переезжает в

Атнинский район. Детские и школьные годы Лены проходят в деревнях Кулле-Киме и Нижний Куюк (Түбән Көек). В 1962 году после окончания Кулле-Кименской средней школы она поступает учиться на историко-филологический факультет Казанского государственного педагогического института. После окончания института в 1967 году один год преподает литературу в школе № 80 города Казани.

В 1968–1973 годах поет в Татарском государственном ансамбле песни и танца. В 1974–1987 годах работает журналистом-переводчиком в Татарском государственном радиокомитете.

С 1987 года Л. Шагирзян начинает профессиональную литературную деятельность, целиком посвящает себя поэтическому творчеству.

Лена Шакирзянова сочинять стихи начинает ещё в школьные годы. Первые стихи были опубликованы в районной газете и на страницах детского журнала «Пионер» (ныне «Ялкын»). В годы студенчества она регулярно посещает литературные мероприятия, встречается с маститыми писателями и поэтами, работает над совершенствованием своего поэтического стиля, учится у классиков русской и татарской литературы.

В 1970 году в журнале «Казан утлары» был опубликован первый цикл её стихотворений, тепло встреченный читателями. С этого времени её имя не сходит со страниц республиканских газет и журналов.

В 1977 году большая подборка её стихов была помещена в коллективном сборнике «Кызлар жыры» («Песня девушек»), а в 1982 году она издает свой авторский сборник «Мөлдерәмә күңел» («Душа переполненная») в серии «Яшь шагыйрьнең беренче китабы» («Первая книга молодого поэта». В 1986 году выходит в свет вторая книга «Ышанам йөрәгемә» («Верю сердцу»). Поэзия Л. Шагирзян имеет лирико-публицистический характер, тематика её произведений разнообразна. Стихам Л. Шагирзян присущи особая мелодичность, певучесть, национальный колорит.

Она известна как автор пламенных публицистических заметок, литературно-критических статей, воспоминаний о выдающихся представителях татарского народа – С. Хакиме, Р. Яхине, С. Садыковой, поэтических посвящений современникам.

Лена Шагирзян – мастер литературного перевода. В её переводе на татарский язык увидели свет произведения известных русских и зарубежных поэтов, таких как А. Пушкин, Г. Державин, А. Ахматова, М. Цветаева, Г. Мистраль, Р. М. Рильке. Из памятников древней тюркской литературы ею был осуществлен перевод фрагмента сочинения поэта XI века Юсуфа Баласагуни «Кутадгу билиг» («Благодатное знание»), опубликованный в газете «Мәдәни җомга» и журнале «Мирас».

Л. Г. Шакирзянова – заслуженный деятель искусств Республики Татарстан. В 2011 году за книги «Божра вэ Хожрэ» («Круговорот», 2002) и «Сагынмалык» («Дарю на память», 2005), изданных в Татарском книжном издательстве, ей была присуждена Государственная премия Татарстана им. Г. Тукая. В 2016 году за вклад в татарскую литературу и многолетнюю плодотворную творческую деятельность Л. Шакирзяновой

присвоено звание народной поэтессы Республики Татарстан.

Лена Галимзяновна Шакирзянова скончалась 16 января 2017 года в Казани. Похоронена в кладбище села Кулле-Киме Атнинского района Республики Татарстан.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Шагыйрьҗан Л. Мөлдерәмә күңел: шигырьләр. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1982. – 79 б.

Шагыйрьҗан Л. Ышанам йөрәгемә: шигырьләр, поэма. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1986. – 80 б.

Шагыйрьҗан Л. Иман әлифбасы: шигырьләр. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1993. – 159 б.

Шагыйрьҗан Л. Шигырьләр, поэма. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1996. – 208 б.

Шагыйрьҗан Л. Канатлы ат: балалар өчен шигырьләр. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1999. – 40 б.

Шагыйрьҗан Л. Божра вә Хөҗрә: шигырьләр һәм поэмалар. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2002. – 368 б.

Шагыйрьҗан Л. Сагынмалык: истәлекләр, багышламалар. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2005. – 303 б.

Шагыйрьҗан Л. Хуш исләре җиһан гөлләренең: поэма, эссе, лирик-фәлсәфи миниатюралар, тәрҗемәләр, мәкаләләр. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2011. – 303 б.

Шагыйрьҗан Л. Кәрәз төбе каты бал…: шигырьләр, поэмалар. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2014. – 271 б.

Шагыйрьҗан Л. Алла ярдәм бирсен сезгә, кешеләр!: шигырьләр, мөнәҗәтләр. – Казан: Ак бүре, 2017. – 67 б.

Шакирзянова Л. Стихи: пер. с татар. //Современная татарская поэзия. – Казань: Татар. кн. изд-во, 2008. – С. 421–431.

Даутов Р. Н., Нуруллина Н. Б. Совет Татарстаны язучылары: биобиблиогр. белешмәлек. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1986. – 639 б. – Лена Шакирҗанова. – Б. 545.

Әдипләребез: биобиблиогр. белешмәлек. 2 томда. Т.2 / [төз. Р. Н. Даутов, Р. Ф. Рахмани]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2009. – 735 б. – Лена Шагыйрьҗан. – Б. 632–633.

Даутов Р. Балачак әдипләре: биобиблиогр. белешмәлек. 2 кит. = Писатели нашего детства: биобиблиогр. спр. Кн. 2. – Казан: Мәгариф, 2004. – 286 б. – Лена Шагыйрьҗан. – Б. 260–270. – Текст татар һәм рус телләрендә.

Галиуллин Т. Егетлеккә ирешкән шагыйрә //Мәдәни җомга. – 2011. – 15 апр. – Б. 11.

Рахмани Р. Шагыйрәнең язмыш келәме //Казан утлары. – 2003. – № 4. – Б. 121–134; Хәзерге татар әдәбияты. – Казан: Мәгариф, 2008. – Б. 247–250.

Вәлиулла И. Һәр шагыйрь – бер дәрья…: әдәби тәнкыйть мәкаләләре. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2006. – 208 б. – «Безгә бер Хәбәр кирәк» (Лена Шагыйрьҗан иҗатында бүгенге кешелек җәмгыятенең кыен хәле – кризисы турында уйланулар). – Б. 94–113.

Зәйнашева Г. Һәр җөмләсе – энҗе-мәрҗән //Шәһри Казан. – 2004. – 17 апр.

Гаташ Р. Без ирешкән ак бәхет //Ватаным Татарстан. – 2011. – 12 апр. – Б. 5.

Гыйльманов Г. Шагыйрьҗан вакыты //Шәһри Казан. – 2011. – 12 апр. – Б. 9.

Хуҗахмәт Ф. Иман китерергә вакыт җиткән һәммәбезгә //Ватаным Татарстан. – 2014. – 24 гыйн. – Б. 3.

25 июнь/июня

Татарстан Автономияле
Совет Социалистик Республикасы
Татарская Автономная
Советская Социалистическая
Республика
1920

Төзелүенә 100 ел
100 лет со дня образования

Болгар дәүләте, Алтын Урда һәм Казан ханлыгы чорыннан алып Идел һәм Чулман елгалары арасы татар халкының тарихи җирлеге буларак кабул ителә. Күп гасырлар дәвамында безнең ата-бабаларыбыз, башка халык вәкилләре белән берлектә, мөстәкыйль тормыш алып баралар, үзләренең уникаль рухи һәм матди мәдәниятләрен үстерәләр.

XX гасырга татар халкы тулысынча формалашкан милләт булып килеп керә. 1913 елга Казан губернасында 200 дән артык сәнәгать предприятиесе санала. Мәгариф, китап бастыру эше, әдәбият һәм сәнгать, милли театр үсеше буенча татарлар Россия халыклары арасында төп урыннарны алып торалар.

«Биш ел эчендә» китабы

Февраль революциясе илдә демократик үзгәрешләр башлануга этәргеч була. Милли интеллигенция арасында татарларның дәүләтчелеген яңадан торгызу проектлары буенча актив фикер алышулар бара.

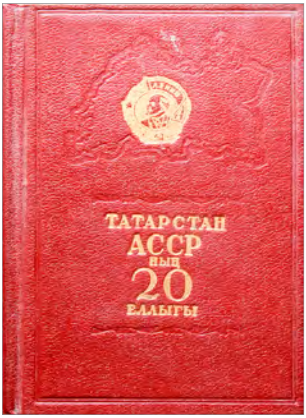

1917 елның май аенда I нче Бөтенроссия мөселманнары корылтаенда реформатор көчләр берләшә, Бөтенроссия мөселманнарының вакытлы советы (Шура) төзелә, эчке Россия мөселманнарының штатын булдыру фикере тарала.

Аны тормышка ашыру өчен Уфада эчке Россия һәм Себер мөселманнарының Милләт мәҗлесе чакырыла, территориаль автономия – Идел-Урал штаты – оештыру турындагы мәсьәлә карала. Идел-Урал штатын II Бөтенроссия мөселман гаскәриләре корылтае карары буларак игълан итәргә уйланыла. Биредә сүз халыкның ирекле, үзләре теләгән, «өстән» декрет буенча түгел, демократик юл белән идарә ителүче күпмилләтле дәүләтен төзү турында бара.

Ләкин 1918 елның 22 мартында Советларның Бөтенроссия Үзәк Башкарма Комитеты (ВЦИК) Татар-Башкорт Совет республикасы турында Нигезләмә кабул итә. Асылда бу Идел-Урал штатының большевиклар тәкъдим иткән варианты була. Соңрак Татар республикасы төзү буенча тагын берничә вариант барлыкка килә. Туган вазгыять нәтиҗәсендә, 1920 елның маенда РСФСРның Бөтенроссия Үзәк Башкарма Комитеты һәм Халык Комиссарлары Советы тарафыннан Татарстан Автономияле республикасы турында Декрет әзерләнә. Декрет нигезендә РСФСР составында Татарстан АССР оештырыла. Аңа элеккеге Казан губернасының күпчелек өязләре, Сембер, Самара, Уфа, Вятка губерналарының бер-

ТАССР Конституциясе. 1937 ел

ничә өязе һәм аерым волостьлары кертелә. Үзәге итеп, әлбәттә, Казан шәһәре тәгаенләнә.

1920 елның 25 июнендә Казан губерна Башкарма Комитеты хакимиятне тантаналы рәвештә ТАССР ревкомына тапшыра. Шул вакыттан бирле бу дата Татарстан Автономияле Совет Социалистик Республикасы игълан ителгән көн буларак билгеләп үтелә.

1920 елның сентябрь ахырында ТАССРның Үзәк Башкарма Комитеты сайлана, аннары хөкүмәт – Халык Комиссарлары Советы төзелә. Үзәк Башкарма Комитет рәисе итеп Б. Мансуров, хөкүмәт башлыгы итеп С. Сәетгалиев сайлана. Яшь республика тормышының төрле тармакларына җитәкчелек итү вазыйфалары эчке эшләр, юстиция, мәгариф, сәламәтлек саклау, социаль тәэминат, җир эшләре, азык-төлек һәм финанс комиссариатларына йөкләнә.

Шулай итеп, Гражданнар сугышы елларында автономияле республика – ТАССР – сыйфатында татар халкының дәүләтчелеге төзелә. Республика үзенең шушы статусын 1990 елның августына кадәр саклый.

Со времён Болгарского государства, Золотой Орды и Казанского ханства междуречье Волги и Камы традиционно являлось исторической территорией татарского народа. На протяжении многих столетий его предки вместе с представителями других этносов развивали самобытный уклад жизни, уникальную духовную и материальную культуры.

В XX век татарский народ вступает как вполне сформировавшаяся

нация. К 1913 году в Казанской губернии насчитываются более 200 промышленных предприятий. По уровню просвещения, книгоиздательского дела, развития литературы и искусства, национального театра татары занимают ведущие позиции среди народов Российской империи.

Февральская революция ознаменовала начало демократических перемен в стране. В среде национальной интеллигенции начинают активно обсуждаться проекты восстановления государственности татар. В мае 1917 года на I-ом Всероссийском мусульманском съезде происходит объединение реформаторских сил, создается Временный Всероссийский мусульманский совет (Шуро), получает распространение идея создания штата мусульман внутренней России.

Для её реализации в Уфе было созвано Национальное собрание мусульман внутренней России и Сибири, где был поставлен вопрос об учреждении территориальной автономии – Волжско-Уральского штата (Идел-Урал штаты). Предполагалось, что штат будет провозглашен решением II Всероссийского съезда воинов-мусульман. Речь шла об образовании через свободное волеизъявление народов, а не по декрету «сверху» многонационального государства с демократической формой правления.

Однако 22 марта 1918 года ВЦИК Советов принимает Положение о Татаро-Башкирской Советской республике. По существу, это был большевистский вариант Волжско-Уральского штата. Позднее появилось ещё несколько вариантов создания Татарской республики. Итогом сложившейся ситуации стал Декрет ВЦИК и СНК РСФСР от 27 мая 1920 года об образовании Татарской автономии. Татарская АССР была образована в составе Российской Федеративной Республики. Она

включала территории большой части Казанской губернии, а также несколько уездов и волостей Симбирской, Самарской, Уфимской и Вятской губерний. 25 июня 1920 года Казанский губисполком в торжественной обстановке передал власть Ревкому ТАССР. С тех пор эта дата считается официальным днём провозглашения Татарской Автономной Советской Социалистической Республики.

В конце сентября 1920 года был избран Центральный Исполнительный Комитет, затем образовано правительство – Совет Народных Комиссаров. Председателем ЦИК избрали Б. Мансурова, главой Правительства – С. Саид-Галиева. Задачи управления некоторыми сферами жизни молодой республики были возложены на наркоматы внутренних дел, юстиции, просвещения, здравоохранения, социального обеспечения, земледелия, продовольствия и финансов.

В годы Гражданской войны была создана государственность татарского народа в форме автономной республики – ТАССР, удовлетворившая некоторые его чаяния. Такой статус республика сохраняла до августа 1990 года.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Татарстан АССР тарихы: (иң борынгы заманнардан алып безнең көннәргә кадәр). – Казан: Татар. кит. нәшр., 1970. – 744 б.

Таһиров И. Гасырлар чатында. – Казан: Мастер-Лайн, 1998. – 474 б.

Дәүләт Н. 1917 Октябрь инкыйлабы вә төрк-татар Милләт Мәҗлесе (эчке Русия вә Себер мөселманнарының Милләт Мәҗлесе. 1917–1919). – Казан: Җыен: Милли китап, 2008. – 384 б.

Мөхәммәтшин Ф. Өченче меңьеллык чигендә Татарстанның тарихи потенциалы //Ватаным Татарстан. – 2000. – 24 июнь.

Таһиров И. Милләтара хәлләр һәм дәүләт идарәсе: Татарстан мәмләкәте. Татарстан. 1920 еллар //Мирас. – 1996. – № 7-8. – Б.209–212.

Таһиров И. Идел-Урал штаты //Мирас. – 2004. – № 8. – Б.103–107.

100-летие образования Татарской АССР: сб. док. и материалов. В 3 т. Т.1 /авт. — сост. З. С. Миннуллин. – Казань: Заман, 2017. – 520 с.

Образование Татарской АССР: сб. док. и материалов / под ред. И. М. Климова и М. К. Мухарямова. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1963. – 502 с.

Татарская АССР: история создания (1917–1920) = Татарстан АССР: оешу тарихы (1917–1920) = Tatar ASSR: History of Establishment (1917–1920) /авт. — сост. З. С. Миннуллин. – Казань: Заман, 1917. – 208 с.

Республика Татарстан: история и современность /М. С. Гатин [и др.]; [рук. проекта, координатор Л. З. Миннуллина]. – Казань: Татар. кн. изд-во, 2018. – 213 с.: фотоил.

Центральные органы государственной власти и управления Татарстана (1920–2010 гг.): научно-справочное издание /Р. В. Шайдуллин [и др.]; Ин-т татар. энцикл. АН РТ. – Казань: [Ин-т Татар. энциклопедии]: [Изд-во МОиН РТ], 2010. – 311 с.: ил., портр., гербы

Султан-Галиев М. Избранные труды = Сайланма хезмәтләр. – Казань: Гасыр, 1998. – 720 с., 16 л. ил.

Тагиров И. Р. История национальной государственности татарского народа и Татарстана. – 2-е изд. – Казань: Татар. кн. изд-во, 2008. – 455 с.

Тагиров И. Р. На изломе истории. – Казань: Татар. кн. изд-во, 2004. – 423 с.

Давлетшин Т. Советский Татарстан: теория и практика ленинской национальной политики. – Казань: Джиен, 2005. – 485 с.

Хайрутдинов Р. Г. Осуществление Коммунистической партией ленинской программы по национальному вопросу в 1917–1920 гг. (по материалам Поволжья и Приуралья). – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1976. – 246 с.

Шигабиев И. Из истории образования ТАССР //Гасырлар авазы = Эхо веков. – 2005. – № 1. – С. 101–110.

8 июль/июля

Җәвад Тәрҗеманов
Джавад Тарджеманов
1920—1995

Тууына 100 ел
100 лет со дня рождения

Язучы, галим Җәвад Әфтах улы Тәрҗеманов 1920 елның 8 июлендә Казан шәһәрендә дин эшлеклесе гаиләсендә туа. 1938 елда Яңа бистәдәге 13 нче санлы татар урта мәктәбен тәмамлагач, Казан химия-технология институтының механика факультетына укырга керә. Бөек Ватан сугышы елларында, институтта уку белән бергә, хәрби заводта эшли.

1944 елда диплом яклап, институтта аспирантурага калдырыла һәм бер үк вакытта заводта инженер-технолог булып эшли. 1950 елда ул техник фәннәр кандидаты дигән гыйльми дәрәҗә алу өчен диссертация яклый һәм аннан соң үзе укыган Казан химия-технология институтында доцент булып эшли, институтта чыгарылган «Гыйльми язмалар» басмасының җаваплы секретаре һәм редакторы вазифаларын башкара. Аның үз белгечлеге буенча дистәләгән хезмәтләре бар. Җәвад Әфтах улына 1981 елда Татарстан АССРның атказанган фән һәм техника эшлеклесе дигән мактаулы исем бирелә.

Ж. Тәрҗеманов әдәбиятка мәктәптә укыган вакытында ук килә. «Безнең җавап» исемле шигыре җиденче сыйныфта укыганда язылып, 1935 елда «Яшь ленинчы» газетасында басылып чыга. 1938 елда аның «Галстук» исемле беренче шигырьләр җыентыгы дөнья күрә.

Татар әдипләре Чыңгыз Айтматов белән Казан университеты каршында

Прозада язучы кыска хикәяләре белән танылa. Аның «Ябалак һәм тавык», «Шаян белән Наян», «Көмешкойрык» кебек әкиятләре зур популярлык казана; «Шуктуган» исемле фәнни-популяр әкияте берничә телгә (инглиз, испан, гарәп һ. б.) тәрҗемә ителеп басылып чыга.

1960 нчы еллардан башлап Ж. Тәрҗеманов яшьләр һәм өлкәннәр өчен дә яза. 1965 елда аның бөек математик Н. И. Лобачевскийның тормышы һәм фәндәге тәүге адымнары турында «Лобачевскийның яшьлеге» («Юность Лобачевского»), соңрак «Көмеш дага» (беренчесенең эшкәртелгән яңа варианты) исемле документаль романнары басылып чыга.

Ж. Тәрҗеманов публицистика, очерк, әдәби-тәнкыйть һәм балалар драматургиясе өлкәсендә дә актив эшли.

Җәвад Тәрҗеманов 1995 елның 9 мартында Казан шәһәрендә вафат була.

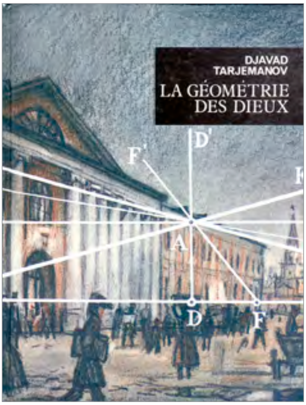

Писатель, учёный Джавад Афтахович Тарджеманов родился 8 июля 1920 года в Казани в семье религиозного деятеля. Окончив татарскую среднюю школу № 13 в Новотатарской Слободе, он поступает на механический факультет Казанского химико-технологического института. В годы Великой Отечественной войны учебу в институте совмещает с работой на военном заводе.

В 1944 году после защиты диплома Д. Тарджеманов продолжает обучение в аспирантуре, одновременно работает инженером-технологом на заводе. В 1950 году защищает диссертацию на соискание учёной степени кандидата технических наук. В родном институте работает доцентом, одновременно – ответственным секретарем и редактором издания «Научные труды КХТИ им. С. М. Кирова». Является автором десятка научных работ по специальности. В 1981 году Д. Тарджеманову присвоено почётное звание заслуженного деятеля науки и техники Татарской АССР.

Д. Тарджеманов приходит в литературу еще в школьные годы. Стихотворение «Безнең җавап» («Наш ответ») было написано учеником седьмого класса и опубликовано в 1935 году в газете «Яшь ленинчы». Первый сборник его стихов «Галстук» увидел свет в 1938 году.

В прозе писатель известен короткими рассказами и сказками: «Ябалак белән тавык» («Сова и курица»), «Шаян белән Наян» («Озорники»), «Көмешкойрык» («Серебряный хвостик»), его научно-популярная сказка «Шуктуган» была переведена английский, испанский, арабский и другие языки.

С 1960 года Д. Тарджеманов пишет для молодёжи и взрослых. В 1965 году издается его документальный роман, посвящённый жизни и творчеству великого учёного-математика, «Юность Лобачевского», который впоследствии был пе-

реработан и издан под названием «Көмеш дага» («Серебряная подкова»).

Д. Тарджеманов активно работал в области публицистики, очерка, литературной критики и детской драматургии.

Джавад Афтахович Тарджеманов скончался 9 марта 1995 года в городе Казани.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Тәрҗеманов Җ. Сайланма әсәрләр /кереш сүз авт. Н. Гыйззәтуллин. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1969. – 371 б.

Тәрҗеманов Җ. Көмеш дага: тарихи роман. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1971. – 452 б.

Тәрҗеманов Җ. Ачкыч һәм баскыч: сайланма шигырьләр, хикәяләр, пьесалар, мәкаләләр. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1980. – 367 б.

Тәрҗеманов Җ. Лобачевскийның яшьлеге: докум. роман. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1986. – 342 б.

Тәрҗеманов Җ. Очрашулар, очрашулар: хикәяләр, очерклар, юлъязмалар, истәлекләр. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1990. – 368 б.

Тәрҗеманов Җ. Балачак сабаклары: балалар өчен гыйбрәтле хикәяләр, әкият-пьеса. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1994. – 63 б.

Тәрҗеманов Җ. Әкиятләр: кече яшьтәге мәктәп балаларына. – Казан, 2000. – 44 б.

Тәрҗеманов Җ. И. онытылмас Бишбалта!: язучының балачагы //Казан. – 1996. – № 3–4. – Б. 89–95.

Тәрҗеманов Җ. Ахирәт дустым турында баллада: документаль композиция-либретто //Ялкын. – 1995. – № 4. – Б. 6–11, № 5. – Б. 2–6.

Тарджеманов Д. Юность Лобачевского: докум. роман: пер. с татар. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1965. – 302 с.

Тарджеманов Д. Юность Лобачевского: докум. роман: пер. с татар. – 2-ое изд. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1968. – 302 с.

Тарджеманов Д. Шуктуган: сказка /пер. с татар. Г. Снегирева. – М.: Дет. лит., 1970. – 17 с.

Тарджеманов Д. Серебряная подкова: роман. – М.: Сов. писатель, 1979. – 416 с.

Тарджеманов Д. Шуктуган: сказка /пер. с татар. Г. Снегирева. – 2-ое изд. – М.: Дет. лит., 1982. – 17 с.

Тарджеманов Д. Сказки. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1993. – 43 с.

Тарджеманов Д. Свет желтых акаций: семейный альбом: Казань. Новая Слобода. Здесь прошли детские годы у автора // Казань. – 1995. – № 9–10. – С. 74–79.

Әдипләребез: биобиблиогр. белешмәлек. 2 томда. Т.2. [төз. Р. Н. Даутов, Р. Ф. Рахмани]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2009. – 735 б. – Җәвад Тәрҗеманов. – Б. 424–426.

Даутов Р. Н., Нуруллина Н. Б. Совет Татарстаны язучылары: биобиблиогр. белешмә. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1986. – 639 б. – Җәвад Тәрҗеманов. – Б. 457–460.

Бәйрәмова Г. Җәвад Тәрҗемановның тууына 80 ел //Казан утлары. – 2000. – № 7. – Б. 187–188.

Ихсанова Л. Ир кешенең өч гамәле //Ватаным Татарстан. – 2000. – 8 июль.

Дәрзаман Ж. Остаз // Шәһри Казан. – 2000. – 28 июль.

Мияссәрова И. Җәвад Тәрҗеманов (1920–1995) //Мәгариф. – 2004. – № 4. – Б. 51.

Гиниятуллина А. Писатели Советского Татарстана: биобиблиогр. спр. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1970. – 511 с. – Джавад Тарджеманов. – С. 393–395.

9 сентябрь/ сентября

Казан сынлы сәнгать училищесы
Казанское художественное училище
1895

Ачылуына 125 ел
125 лет со дня открытия

Н. И. Фешин исемендәге Казан сынлы сәнгать училищесы – Татарстан Республикасы Мәдәният министрлыгы карамагындагы урта махсус һөнәри белем бирүче дәүләт мохтариятле (үзидарәле) белем бирү оешмасы.

Ул 1895 елның 9 сентябрендә Казан сынлы сәнгать мәктәбе буларак ачыла. Мәктәпне ачуда Петербургта сынлы сәнгать академиясен тәмамлаган Н. Н. Белькович, Х. Н. Скорняков, Г. А. Медведев, Ю. И. Тиссен, А. И. Денисов (соңыннан мәктәпнең беренче рәсем укытучылары) башлап йөри. Мәктәп Россия сынлы сәнгать академиясенә караган беренче урта һөнәри белем бирү йорты була. Демократик принциплар, кызыклы укыту программалары, югары квалификацияле педагоглар – болар барысы да бу уку йортының дәрәҗәсен күтәрә.

1920 нче еллар дәвамында бер-бер артлы үзгәртеп оештырулар булып тора. Казан сынлы сәнгать мәктәбе 1918 елда Казан дәүләт ирекле сынлы сәнгать остаханәләре (соңрак Казан дәүләт югары сынлы сәнгать-техник остаханәләре) итеп үзгәртелә; 1921 елда Казан сынлы сәнгать-техник институты; 1923 елда – Казан сынлы сәнгать техникумы; 1924 тә – Казан архитектура-сынлы сәнгать остаханәләре (техникум); 1926 елда Казан сынлы сәнгать-педагогия техникумы; 1927 елда

Казан театр техникумы белән берләштерелә, Казан берләштерелгән сынлы сәнгать-театр техникумы исеме ала; 1930 да – Татар сәнгатьләр техникумы; 1935 елда Татар сәнгатьләр техникумыннан аерылып чыга, Татар сынлы сәнгать техникумы, соңрак Казан сынлы сәнгать училищесы дип атала һәм хәзерге көнгә кадәр шушы исем белән йөри. 2006 елда Казан сынлы сәнгать училищесына Н. И. Фешин исеме бирелә. Ни өчен дигәндә, әлеге мәшһүр сәнгатькяр Казан сынлы сәнгать мәктәбен, аннары Петербург сынлы сәнгать академиясен тәмамлап Казанга, туган мәктәбенә укытучы булып кайта һәм анда 1923 елга кадәр эшли.

Дистәләрчә еллар дәвамында училище берничә буын талантлы рәссамнарны үзендә укытып, үстереп чыгарды.

Хәзерге вакытта Казан сынлы сәнгать училищесы биш бүлектә дүрт юнәлеш буенча белем бирә. Хәзерлек бүлеге – абитуриентлар әзерләү өчен махсус курслар – 1995 елда ачыла. Рәсем сәнгате (нәкышь) бүлеге, иң элеккеләрдән булып, рәссамнар һәм сәнгать мәктәпләре өчен рәссам-педагоглар әзерли. Дизайн бүлегендә житештерү-эшкуарлык өлкәсенә юнәлтелә торган дизайнерлар укый. Скульптура (сынлы сәнгать) бүлеге Казан сәнгать мәктәбендә элек тә була, 2001 елда яңадан ачыла. Сынчылар, сынчы-укытучылар әзерли. Гамәли-бизәлеш сәнгате һәм халык һөнәрчелеге бүлеге 2000 елда ачыла һәм шушы өлкәдә эшләячәк рәссам-бизәүче сәнгать осталары әзерли.

2008 елда Татарстан Мәдәният министрлыгы карары белән Яшел Үзән шәһәрендә Казан сынлы сәнгать училищесының филиалы ачыла.

Казан сынлы сәнгать училищесы Идел буенда сәнгать белеме бирү үзәгенә әверелә, сәнгать уку йортлары өчен методик база булып тора. Училище җирлегендә зона сәнгать күргәзмәләре һәм конференцияләр үткәрелә.

Казан сынлы сәнгать училищесы составына ике уку бинасы керә. Бу биналар – мәдәни мирас объектлары, федераль (бөтенроссия) әһәмиятле шәһәр төзелеше һәм архитектура һәйкәлләре. Мөштәри урамындагы 16 йортта урнашкан бина –

Осокин йорты, 1849 елда чиновник һәм алпавыт А. Г. Осокин (1818–1887) өчен архитектор И. П. Бессонов тарафыннан, соңгы чор провинциаль классицизм стилендә салынган. Училище бу бинага 1930 нчы елларда урнаша.

К. Маркс урамындагы 70 йортта урнашкан бина псевдорус стилендә 1900–1905 елларда архитектор К. Л. Мюфке (үзе мәктәптә укыта да) тарафыннан махсус сынлы сәнгать мәктәбе өчен төзелә. Училище биредә 1926 елга кадәр була. 2004 елда бу бина Казан сынлы сәнгать училищесына кайтарып бирелә. Аның рәсеме училище эмблемасында урнаштырылган.

Казанское художественное училище имени Н. И. Фешина – государственное автономное образовательное учреждение среднего профессионального образования Министерства культуры Республики Татарстан.

Училище было открыто 9 сентября 1895 года как Казанская художественная школа. Инициаторами её создания выступили выпускники Петербургской Академии художеств – Н. Н. Белькович, Х. Н. Скорняков, Г. А. Медведев, Ю. И. Тиссен, А. И. Денисов (позже они были первыми преподавателями рисунка и живописи этой школы). Эта была первая школа в системе средних специальных художественных учебных за-

ведений, подведомственных Академии художеств. Демократические принципы, интересные программы, высококвалифицированные педагоги способствовали популярности учебного заведения.

На протяжении 1920-х годов реорганизации следовали одна за другой. В 1918 году Казанская художественная школа была преобразована в Казанские свободные художественные мастерские (позднее – Казанские государственные высшие художественно-технические мастерские); в 1921 году – в Казанский художественно-технический институт, в 1923 году – в Казанский художественный техникум; в 1924 – в Архитектурно-художественный техникум; в 1926 – в Казанский художественно-педагогический техникум; в 1930 – в Татарский техникум искусств, в 1935 году – Татарский художественный техникум, позднее переименованный в Казанское художественное училище. В 2006 году Казанскому художественному училищу присвоено имя Н. И. Фешина, одного из первых его выпускников. В 1909 году, после окончания Петербургской Академии художеств, Николай Иванович возвращается в качестве преподавателя в Казань, в родную художественную школу.

В течение нескольких десятков лет из стен училища выходят многие поколения талантливых художников.

Сегодня Казанское художественное училище ведёт подготовку по четырем направлениям, действуют пять отделений. Подготовительное отделение – специальные курсы для подготовки абитуриентов – были открыты в 1995 году. Старейшее отделение живописи готовит художников и художников-педагогов для художественных школ. Отделение дизайна готовит специалистов для производственно-предпринимательской сферы. Отделение скульптуры, существовавшее еще в Казанской художественной школе, было вновь открыто в 2001 году, готовит скульпторов-преподавателей. Отделение декоративно-прикладного искусства и народных промыслов открыто в 2000 году для подготовки художников-мастеров в области декоративно-прикладного искусства.

По решению Министерства культуры Республики Татарстан в 2008 году в Зеленодольске открылся филиал Казанского художественного училища.

Казанское художественное училище является базовым училищем Поволжской методической зоны художественных училищ и училищ искусств. На базе училища проводятся зональные художественные выставки и конференции.

Казанское художественное училище расположено в двух учебных зданиях, являющихся объектами культурного наследия, памятниками градостроительства и архитектуры федерального (общероссийского) значения. Дом Осокина на улице Муштари, 16 выстроен в стиле позднего провинциального классицизма в 1849 году по проекту архитектора И. П. Бессонова для помещика А. Г. Осокина (1818–1887), училище размещается в нём с 1930-х годов.

Здание на улице Карла Маркса, 70 построено в псевдорусском стиле в 1900–1905 годах по проекту архитектора К. Л. Мюфке (который преподавал в школе) специально для художественной школы. Училище размещалось в нем до 1926 года. В 2004 году здание было вновь передано Казанскому художественному училищу. Изображение здания помещено на эмблеме училища.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Урманче Б. Казан сәнгать мәктәбе: заман һәм кешеләр // Казан утлары. – 1993. – № 3. – Б. 169–180.

Бишбалта Н. Сәнгать училищесында татарча укыйлар // Шәһри Казан. – 2018. – 2 окт. – Б. 6.

Ключевская Е. П. Казанская художественная школа. 1895–1917. – СПб.: Славия, 2009. – 239 с.

Гильмутдинова О. А. Обучение художников из татар в Казанском художественном училище в 1920–1940-е годы // Творчество Б. Урманче и актуальные проблемы национально-

го искусства: материалы Междунар. науч. — практ. конф. – Казань, 2012. – С. 362–367.

Ключевская Е. П. Из истории Казанской художественной школы (1897–1917) //Проблема развития русского искусства: темат. сб. науч. тр. / Ин-т живописи, скульптуры и архитектуры им. Репина. – 1985. – Вып. 18. – С. 65–73.

Сотонина Г. И. Воспоминания о 20-х годах Казанской художественной школы // Советское искусство 20-30-х годов. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1992. – С. 204–207.

Кривошеева Т. Н. Скульптура Татарстана: истоки, становление, традиции. – Казань: Отечество, 2013. – 256 с.; илл.

Вагапов М. Возрождение традиций; Даричева Е. «Содействовать художественному развитию…»; Кривошеева Т. Н. Первые шаги ваятелей //Казань. – 2006. – № 8–9. – С. 179–191; С. 191–197; С. 198–205.

Зямилова А. Возвращение к корням //Идель. – 2007. – № 10. – С. 76–78.

Мамаева Т. Новоселье в старом доме // Время и деньги. – 2005. – 9 сент.

Червонная С. М. ТатЛЕФ и творческие лаборатории экспрессионизма в Казанской художественной школе 1920-х годов //Русский авангард 1910–1920-х годов и проблемы экспрессионизма. – М.: Наука, 2003. – С. 531–566.

10 сентябрь/ сентября

Мөхәммәдсадыйк Иманколый
Мухаммадсадык Иманкулый
1870—1932

Тууына 150 ел
150 лет со дня рождения

Дин эшлеклесе, шагыйрь Мөхәммәдсадыйк Шаһиәхмәт улы Иманколый 1870 елның 10 сентябрендә Казанда мулла гаиләсендә туа. Мөхәммәдсадыйкның бала чагы Яңа Бистәдә уза. Сигез яшьтә ятим кала. Ул башта Казан мәдрәсәләрендә белем ала.

1886 елда М. Иманколый Бохарага укуын дәвам итәргә китә. Биредә сигез ел белем ала.

1894 елда ул Казанга кайта һәм Яңа бистәдәге алтынчы мәчеткә икенче имам итеп билгеләнә. Биредә ул имам булып 1932 елга кадәр хезмәт итә.

1919 елда Мөхәммәдсадыйк хәзрәт Казан шәһәренең мөхтәсибе итеп сайлана һәм бу вазыйфаны 1924 елның гыйнварына хәтле башкара.

1931 елда М. Иманколый «кулак-муллалар төркеме»ндә катнашучы буларак кулга алына һәм биш елга лагерьга хөкем ителә. 1932 елның маенда Пермь өлкәсенең Красновишерск шәһәрендә авырып үлә; үлгәннән соң аклана.

Мөхәммәтсадыйк Иманколый – дини хезмәтләр, шигъри әсәрләр, дәреслекләр, сүзлекләр авторы. Иң танылган әсәрләре: «Сәләтыйн ислам…» («Ислам солтаннары…», 1909) дини трактаты, «Тәрҗеман руси, фарси вә төрки» («Русча-фарсыча-төркичә сүзлек», 1909), «Тәсһилел-бәйан фи тәфсирел Корьән» («Корьән тәфсиренең җиңеләйтелгән бәяны», Т. 1-2, 1910; 1996

елда Катарда репринт ысулы белән кабат басыла), «Мәрсия император Александр II вә тәһния император Николай II» («Император Александр II гә мәрсия һәм император Николай II гә котлау», 1910).

2000 елда М. Иманколыйның Казанда кулъязма хәлендә сакланган мөнәҗәтләре, газәлләре, касыйдәләре басылып чыга.

М. Иманколый гаиләсе белән

Религиозный деятель и поэт Мухаммадсадык Иманкулый родился 10 сентября 1870 года в Казани в семье муллы. Его детство проходит в Ново-Татарской слободе. В восемь лет он остаётся сиротой. Учится в медресе Казани.

В 1886 году М. Иманкулый для продолжения образования отправляется в Бухару, где учится восемь лет.

В 1894 году возвращается в Казань. Его назначают вторым имамом шестой мечети Ново-Татарской слободы, где он прослужит до 1932 года.

«Тәсһилел-бәйан...» китабы

В 1919 году Мухаммадсадык хазрат избирается мухтасибом Казани, занимает эту должность до января 1924 года.

М. Иманкулый был арестован в 1931 году как участник «кулацко-муллльской группировки», осуждён на пять лет лагерей. Скончался от болезни в мае 1932 года в городе Красновишерске Пермской области; был реабилитирован посмертно.

Мухаммадсадык Иманкулый – автор религиозных трудов, поэтических произведений, учебных по-

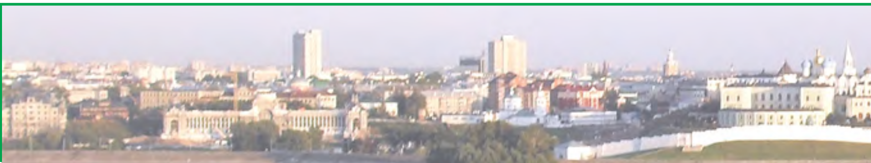

М. Иманколыйның кульъязмасы һәм рәсеме

собий, словарей. Наиболее известными его работами являются: религиозный трактат «Сәләтыйн ислам…» («Султаны ислама…», 1909), словарь «Тәрҗеман руси, фарси вә төрки» («Русско-персо-тюркский словарь», 1909), комментарий к Корану «Тәсһилел-бәйан фи тәфсирел-Коръән» («Облегченные пояснения к толкованию Корана», Т. 1-2, 1910, в 1996 году были переизданы репринтом в Катаре), «Мәрсия император Александр II вә тәһния император Николай II» («Элегия императору Александр II и ода императору Николай II», 1910).

В 2000 году в Казани опубликованы сохранившиеся в рукописи мунаджаты, газели и касыды М. Иманкулыя.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Иманколый М. Мөнәҗәтләр, газәлләр, касыйдәләр /төз., иске татар теленнән күчерүче һәм сүз башы язучы М. Гайнетдин. – Казан: Иман, 2000. – 160 б.

Иманколый М. Газәл; Зарлану; Газәл; «Бостане Сәгъди»дән; Гыйбрәт: шигырьләр //Казан утлары. – 1998. – № 2. – Б. 142–145.

Гайнетдин М. Мулла шагыйрь //Казан утлары. – 1998. – № 2. – Б. 140–142.

Гайнетдин М. Юл читендә асылташ… //Мәдәни җомга. – 2000. – 22 сент. – Б. 17.

Гайнетдин М. Йөз елдан соң да урап кайта югалган авазлар //Шәһри Казан. – 2000. – 8 сент.

Әхмәтҗанов М. Шагыйрь һәм дин галиме //Мирас. – 1995. – № 9. – Б. 78.

Нурмөхәммәтова Р. «Тәрҗеман руси вә фарси вә төрки» сүзлеге //Мәгариф. – 2001. – № 5. – Б. 102–103.

Ахунов А. Мухаммад-Садык Иманкулый //Гасырлар авазы = Эхо веков. – 2001. – № 3/4. – С. 149–153.

15 сентябрь/ сентября

Таҗи Гыйззәт
Тази Гиззат
1895—1955

Тууына 125 ел
125 лет со дня рождения

Драматург, актёр, театр эшлеклесе Таҗи Кәлимулла улы Гыйззәт (Гыйззәтуллин) 1895 елның 15 сентябрендә Вятка губернасы Алабуга өязенең (хәзерге Татарстан Республикасы Әгерҗе районы) Барҗы Умга авылында ярлы крестьян гаиләсендә туа. 1910 елга кадәр авыл мәдрәсәсендә укый. Ул анда дини белемнән тыш дөньяви фәннәр дә үзләштерә.

Әтисе үлгәч, Таҗи төрле эшләрдә эшли. 1913 елда Ижау шәһәрендәге корал заводына урнаша, алты ел шунда хезмәт итә.

1919–1920 елларда Кызыл Армиядә хезмәттә чагында ул үзешчән сәнгатьтә катнаша; үзенең беренче шигырьләрен, пьесалар яза. Т. Гыйззәтне Самара шәһәрендәге хәрби округта ачылган татар драма студиясенә укырга җибәрәләр. Биредә ул актерлык һөнәрен камилләштерә, рус, Европа театр сәнгате тарихы һәм әдәбият белән якыннан таныша.

Укуын тәмамлагач, 1921–1929 елларда ул Оренбург, Казан, Ульяновск, Алабуга, Мәскәү шәһәрләрендәге театрларда артист, труппа режиссёры булып эшли. 1929 елда Казанга кайтып, 1950 елга кадәр Г. Камал исемендәге Татар дәүләт академия театрында актёрлык хезмәтен дәвам иттерә. Ул рус һәм дөнья әдәбияты классикасы, татар драматурглары, үзенең

дә сәхнә әсәрләре буенча куелган спектакльләрдә катнашып, истә калырлык, үзенчәлекле дистәләрчә образ иҗат итә.

Татар театр сәнгате тарихында Т. Гыйззәт барыннан да бигрәк үзенең әдәби хезмәтләре – сәхнә әсәрләре белән данлыклы. Аны драматург итеп таныткан әсәр – «Талир тәңкә» исемле драма – 1922 елда языла. 1923 елда Татар дәүләт театры сәхнәсендә куелып, тамашачылар тарафыннан яратып кабул ителә. Соңыннан драматург пьесага яңа образлар, яңа вакыйгалар өсти, әсәрнең исемен үзгәртә, ул «Чаткылар» дип атала башлый.

1923 елда тарихи темага «Каһәрле мөһер», 1925 елда «Наёмщик» пьесалары языла. «Наёмщик»ны әдип 1928 елда үзгәртеп эшли. С. Сәйдәшев музыкасы белән сәхнәгә куелган бу икенче вариант һәр ике авторга да танылу – популярлык китерә.

Т. Гыйззәт үз чорының көнүзәк мәсьәләләре, җәмгыятьтә, бигрәк тә авыл халкы тормышында барган социаль үзгәрешләр турында пьесалар иҗат итә. Аның «Мактаулы заман» комедиясе, «Бишбүләк» драмасы (С. Сәйдәшев музыка язган), «Ташкыннар», «Таймасовлар», «Төнге сигнал», «Изге аманәт», «Чын мәхәббәт» һ. б пьесалары бар.

Т. Гыйззәт либреттосы буенча (Х. Ибраһимовның шул исемдәге пьесасы нигезендә) «Башмагым» беренче татар музыкаль комедиясе (1942) языла (Җ. Фәйзи музыкасы). Бу әсәр Казан һәм башка шәһәр театрларында күп тапкырлар уйнала, тамашачы аны яратып кабул итә.

Үз гомерендә Т. Гыйззәт 37 сәхнә әсәре яза, рус теленнән дистәгә якын пьеса тәрҗемә итә, аның иҗат мирасында шулай ук татар театры тарихына, аерым сәхнә эшлеклеләренә багышлап язган тәнкыйть мәкаләләре, истәлек язмалары да бар.

Аңа 1939 елда ТАССРның, 1940 елда РСФСРның атказанган сәнгать эшлеклесе дигән мактаулы исемнәр бирелә.

Таҗи Гыйззәт 1955 елның 7 мартында вафат була.

Драматург, актёр, театральный деятель Тази Калимуллович Гиззат (Гиззатуллин) родился 15 сентября 1895 года в деревне Варзи-Омга Елабужского уезда Вятской губернии (ныне Агрызский район Республики Татарстан) в семье крестьянина. До 1910 года обучается в сельском медресе, где одновременно с религиозным получает и светское образование.

После смерти отца Тази выполняет разную работу. В 1913 году устраивается рабочим на Ижевский оружейный завод, где работает шесть лет.

В 1919–1920 годах, в период службы в Красной Армии, принимает участие в художественной самодеятельности, пишет первые стихи и пьесы. Т. Гиззата направляют на учёбу в татарскую драматическую студию при Политуправлении Самарского военного округа. Здесь он приобретает профессиональные актерские навыки, знакомится с историей русского и европейского театрального искусства и литературы.

По окончании учёбы в 1921–1929 годах Т. Гиззат работает артистом, режиссёром в театрах Оренбурга, Казани, Ульяновска, Елабуги, Москвы. В 1929 году Т. Гиззат возвращается в Казань и до 1950 года работает актёром в Татарском государственном академическом театре им. Г. Камала. Сыграет множество ролей в спектаклях по произведениям татарской, русской и зарубежной классики, а также по своим драматическим произведениям, создав галерею незабываемых образов.

«Бишбүләк» китабы

В истории татарского театра Т. Гиззат известен прежде всего

«Ил үскәндә» китабы

своими драматическими произведениями. В 1922 году он пишет драму «Талир тәңкә» («Серебряная монета»). В 1923 году пьеса была поставлена на сцене Татарского государственного театра и тепло принята зрителями. Позже автор добавляет в пьесу новые образы и события, изменяет её название, так рождается его знаменитая драма «Чаткылар» («Искры»).

В 1923 году Т. Гиззат пишет пьесу на историческую тему «Каһәрле мөһер» («Проклятая печать»), в 1925 году – пьесу «Наёмщик», которую в 1928 году переделывает. Спектакль по второму варианту пьесы на музыку композитора С. Сайдашева идёт с большим успехом и приносит огромную популярность обоим авторам.

Одна из главных особенностей пьес Т. Гиззата – их острая социальная направленность. Драматург создаёт пьесы на злободневные социальные темы, особенно касающиеся жизни села, выступает своего рода художественным летописцем. Перу Т. Гиззата принадлежат пьесы «Мактаулы заман» («Славная эпоха»), музыкальная драма «Бишбуляк» (музыка С. Сайдашева), «Ташкыннар» («Потоки»), «Таймасовлар» («Таймасовы»), «Төнге сигнал» («Ночной сигнал»), «Изге әманәт» («Священное поручение»), «Чын мәхәббәт» («Настоящая любовь») и др.

«Ташкыннар» китабы

Т. Гиззат является автором либретто (по одноимённой пьесе писателя Х. Ибрагимова) первой татарской музыкальной комедии

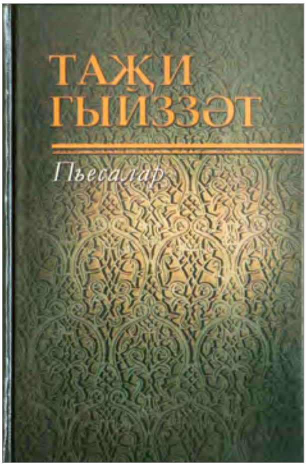

«Башмачки» (музыка Дж. Файзи), которая завоевала широкую популярность и долгие годы с успехом шла на сценах театров Казани и других городов.

Т. Гиззат создал 37 сценических произведений, перевел на татарский язык около 10 пьес; в его творческом наследии представлены статьи по истории татарского театра, воспоминания, критические заметки, посвящённые театральным деятелям.

В 1939 году Т. Гиззату присвоено почётное звание заслуженного деятеля искусств ТАССР, в 1940 году – заслуженного деятеля искусств РСФСР.

Тази Гиззат умер 7 марта 1955 года.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Гыйззәт Т. Сайланма әсәрләр: 5 томда. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2009. б.

Т.1: пьесалар. – 383 б.
Т.2: пьесалар. – 367 б.
Т.3: пьесалар. – 287 б.
Т.4: пьесалар. – 367 б.
Т.5: пьесалар, публицистика. – 335 б.

Гыйззәт Т. Пьесалар. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2006. – 383 б.

Гыйззәт Т. Сайланма әсәрләр: драмалар /төз. К. Гыйззәтов. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2002. – 384 б.

Әдипләребез: биобиблиогр. белешмәлек. 2 томда. Т.1. [төз. Р. Н. Даутов, Р. Ф. Рахмани]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2009. – 751 б. – Таҗи Гыйззәт. – Б. 419–422.

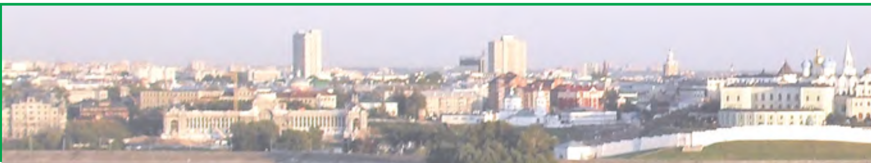

Даутов Р. Н., Нуруллина Н. Б. Совет Татарстаны язучылары: биобиблиогр. белешмә. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1986. – 639 б. – Таҗи Гыйззәт. – Б. 141–145.

Гыйззәтов К. Таҗи Гыйззәт. Фикерләр. Истәлекләр. Хатлар. Бәхәсләр. –Казан: Мастер Лайн, 2000. –512 с.

Ханзафаров Н. Таҗи Гыйззәт //Татар әдәбияты тарихы. 6 томда. Т.5: Бөек Ватан сугышы һәм сугыштан соңгы еллар әдәбияты (1941–1960). – Казан: Татар. кит. нәшр., 1989. – Б. 416–432.

Миңнуллина Ф. Таҗи Гыйззәт //Татар әдәбияты тарихы. 8 томда. Т.5: 1917–1956 еллар. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2017. – Б. 392–405.

Гыйззәтов К. Заман һәм кешеләр: истәлекләр, архив документлары, хатлар = Гиззатов К. Время и люди: воспоминания, архивные документы, письма. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2016. – 335 б.

Галимуллин Ф. Рухи хәзинәләр гасыры: фәнни публицистик мәкаләләр. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2017. – 399 б. – Таҗи Гыйззәт иҗатында татар халкы язмышы мәсьәләсе. – Б. 150–155.

Арсланов М. Г. Татар театры: энциклопедик сүзлек-белешмә. – Казан: Заман, 2014. – 584 б. – Таҗи Гыйззәт. – Б.163–169.

Арсланов Г. Тылсым. Татар театры: режиссерлар һәм драматурглар. – Казан: Мәгариф, 2008. – 287 б. – Ташкыннарның көче…: (Таҗи Гыйззәт драматургиясе һәм татар театры). – Б. 270–275.

Татар драматурглары: биобиблиогр. белешмәлек /төз. Ф. Ганиева, Р. Яруллина, А. Саттарова. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2007. – 271 б. – Таҗи Гыйззәт. – Б. 76–79.

Гыйззәтов К. Халык тормышын язды //Казан утлары. – 2005. – № 9. – Б. 165–173.

Галимуллин Ф. Г. Таҗи Гыйззәт иҗатында татар халкы язмышы; Миңнуллина Ф. Х. Т. Гыйззәт драматургиясендә шәхес фаҗигасе; Арсланов М. Г. Таҗи Гыйззәтнең иҗат эволюциясе; Шакирҗан Л. Г. Г. Камал исемендәге Татар дәүләт академия театры репертуарында Таҗи Гыйззәт иҗаты; Хәйруллин И. З. Таҗи Гыйззәт иҗаты һәм периферия театрлары // Фәнни Татарстан. – 2015. – № 4. – Б. 130–134, 135–139; 140–148; 146–153; 154–156.

Арсланов Г. Үз театрын булдырган әдип //Мәдәни җомга. – 2015. – 18 сент. – Б. 17.

Таҗи Гыйззәт чаткылары һаман да яна //Сәхнә. – 2015. – № 9. – Б. 12.

Арсланов Г. Шаулы ташкын көче //Мәдәни җомга. – 2010. – 17 сент.

Гыйззәт К. Бу дуслыкның эзе тарихта калды: [С. Сәйдәшев белән Т. Гыйззәт дуслыгы] //Ватаным Татарсатн. – 2010. – 29 дек.

Юнысова А. Табылган «Башмак»: [«Башмагым» музыкаль комедиясе] //Идел. – 2009. – № 12. – Б. 52–54.

Гиниятуллина А. Писатели Советского Татарстана: биобиблиогр. спр. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1970. – 511 с. – Тази Гиззат. – С. 136–138.

Гиззатов К. Каким же был Тази Гиззат в жизни? //Татарстан. – 2005. – № 9. – С. 58–60.

Шарипов А. Литература народов Поволжья и Приуралья. Ч.1: Татарская литература: история и современность. – Наб. Челны, 2018. – 572 с. – Тази Гиззат. – С. 343–346.

Хабибуллин Ф. Театр Тази Гиззата: [эпизоды из личной и творческой биографии драматурга] //Республика Татарстан. – 2005. – 22 сент.

Юнысова А. Вновь обретенные «Башмачки»: [о постановке музыкальной комедии «Башмачки»] //Идель. – 2009. – № 12. – С. 53–55.

10 октябрь/октября

Казан дәүләт консерваториясе
Казанская государственная консерватория
1945

Ачылуына 75 ел
75 лет со дня открытия

Н. Г. Җиһанов исемендәге Казан дәүләт консерваториясе – Россия Федерациясенең Мәдәният һәм кинематография федераль агентлыгы карамагындагы югары уку йорты. РСФСР Халык Комиссариатлары Советы тарафыннан 1945 елның 13 апрелендә чыгарылган карар нигезендә оештырыла, 1945 елның 10 октябрендә эшли башлый.

Консерватория Урта Идел һәм Урал буе республикалары (Татарстан, Башкортстан, Чувашстан, Удмуртия, Мордовия, Марий Эл) өчен югары квалификацияле музыкантлар (педагоглар, башкаручы-җырчылар, композиторлар, музыка белгечләре) әзерләүче үзәк буларак оештырыла.

Профессорлар Г. Литинский, А. Леман, Н.Җиһанов җитәкчелегендә Казан композиторлар мәктәбе барлыкка килә. 1945–1988 елларда консерваториянең ректоры Н.Җиһанов була, 2001 елда уку йортына аның исеме бирелә.

Консерватория ачылганнан бирле фортепиано, оркестр, хор дирижерлыгы, вокал факультетлары эшләп килә, 1948 елда теоретик-композиторлык, 1961 дә халык музыка уен кораллары факультетлары ачыла. 1972 елдан органда уйнау өчен әзерлек курслары алып барыла. 1989 елда татар музыкасы кафедрасы эшли башлый. 1995 тә татар музыка сәнгате факультеты оештырыла.

Белем бирү программалары 8 факультет һәм 21 кафедрада үткәрелә.

Укыту уен коралларында уйнаучылар (фортепиано, орган, клавесин, арфа, кыллы оркестр уен кораллары, халык уен кораллары), дирижерлык итү (опера-симфония, академик хор), вокал сәнгате (академик һәм халык җырларын башкару), композиция, музыка белеме, этномузыкология, балет педагогикасы белгечлекләре буенча алып барыла.

Татарстан Республикасы Дәүләт симфоник оркестры, Татар опера һәм балет театры, Татарстан Республикасының җыр һәм бию ансамбле, Татарстан һәм Идел буе республикаларындагы башка әйдәп баручы коллективларның төп өлешен Казан консерваториясен тәмамлаган белгечләр тәшкил итә.

Консерваториядә студентларның төрле иҗади коллективлары эшли. 1960 елдан консерватория каршында махсус урта музыка мәктәбе эшләп килә.

Казан консерваториясе музыка сәнгате мәсьәләләрен өйрәнү буенча төп фәнни үзәк булып та тора. Музыкаль фольклор кабинеты Татарстан Республикасы районнарына һәм татарлар күпләп яшәгән урыннарга экспедицияләр оештыра. Төп фәнни юнәлешләр: Татарстанның хәзерге музыка мәдәнияте, төрки, фин-угор, славян халыкларының традицион музыка сәнгате һәм аларның үзара йогынтысы һ. б.

Консерваториядә 4 концерт залы, 3 орган бар. Укыту базасы сыйфатында Татарстан Республикасының Зур концерт залы файдаланыла.

1988 елдан консерваториянең ректоры – Р. К. Абдуллин.

Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования «Казанская государственная консерватория имени Н. Г. Жиганова» создано распоряжением СНК РСФСР от 13 апреля 1945 года, начинает функционировать с 10 октября 1945 года. Директором Казанской консерватории был назначен композитор Н. Г. Жиганов, проработавший на этом посту до 1988 года. С 2001 года консерватория носит его имя.

Консерватория создается как центр подготовки музыкантов высшей квалификации (педагогов, исполнителей, композиторов, музыковедов) для республик Среднего Поволжья и Приуралья: Татарстана, Башкортостана, Чувашии, Удмуртии, Мордовии, Марий Эл.

Нәҗип Җиһанов

Казанская композиторская школа сложилась под руководством профессоров Г. Литинского, А. Лемана, Н. Жиганова. Со времени открытия учебного заведения работают фортепианный, оркестровый, дирижёрский, хоровой, вокальный факультеты, в 1948 году открыт теоретико-композиторский факультет, в 1961 году – факультет народных инструментов, с 1972 года ведётся подготовка органистов. В 1989 году открыта кафедра татарской музыки, а в 1995 году создан факультет татарского музыкального искусства.

Образовательные программы реализуются на 8 факультетах и 21 кафедре.

Обучение производится по специальностям: инструментальное исполнительство (фортепиано, орган, клавесин, арфа, струнные оркестровые инструментые, народные инструменты), дирижирование (оперно-симфоническое, академическим хором), вокальное искусство (академическое и народное), композиция, музыковедение, этномузыкология, педагогика балета.

Натан Рахлин, Рубин Абдуллин

Выпускники консерватории составляют основу Государственного симфонического

оркестра Республики Татарстан, Татарского театра оперы и балета, Ансамбля песни и танца Республики Татарстан и других ведущих творческих коллективов Татарстана и Поволжья. В консерватории действуют студенческие творческие коллективы. С 1960 года при консерватории работает специальная средняя музыкальная школа.

Казанская консерватория является ведущим научным центром региона по изучению проблем музыкальной культуры. Кабинет музыкального фольклора организует экспедиции по районам Республики Татарстан и в места традиционного проживания татар. Основные научные направления: современная музыкальная культура Татарстана, традиционные музыкальные культуры тюркских, финно-угорских, славянских народов и их взаимовлияние и др.

В консерватории имеются 4 концертных зала, 3 органа. В качестве учебной базы используется Большой концертный зал РТ.

С 1988 года ректором консерватории является Р. К. Абдуллин.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Абдуллин Р. К. Югары сәнгатькә юл /әңгәмәдәш һәм тәрҗ. И. Ибраһимов //Казан утлары. – 2015. – № 6. – Б. 142–145.

Абдуллин Р. Техас – Татарстан: белеменә караганда сыйфаты /әңгәмәдәш В. Шәрипов //Татарстан. – 2007. – № 1. – Б. 47–49.

Халитов Р. «Татар музыкасы Европаны сокландыра» /әңгәмәдәш Р. Низамиев //Идел. – 1999. – № 12. – Б. 66–67.

Бәдигый Х. Милли моңнар яшьлеге: [консерваториягә 65 ел] //Мәдәни җомга. – 2010. – 9 апр. (№ 14). – Б. 9.

Музыка мәгарәсендә очрашу //Мәдәни җомга. – 2003. – 25 апр. (№ 17). – Б. 24.

Казанская государственная консерватория (1945–1995). – Казань, 1998. – 269 с.

Казанская государственная консерватория: 65 лет творческого пути: материалы Междунар. науч. — практ. конф. (Казань, 2 октября 2010 года). – Казань, 2011. – 280 с.

Казанская государственная консерватория (Академия) имени Н. Г. Жиганова. 1945–2010: краткий биографический справочник. От А до Я. – 2-е изд., стереотип. – Казань, 2015. – 291 с.

Из педагогического опыта Казанской консерватории: прошлое и настоящее. – Казань, 1996. – 232 с.

Из педагогического опыта Казанской консерватории: прошлое и настоящее – Вып. 2. – Казань, 2005. – 376 с.

Из педагогического опыта Казанской консерватории: прошлое и настоящее – Вып. 3. – Казань, 2016. – 197 с.

Актуальные проблемы музыкально-исполнительского искусства: история и современность: материалы науч. — практ. конф. (Казань, 2 апреля 2008 г.). – Вып 1. – Казань, 2008. – 304 с.

Казачков С. А. Расскажу о времени и о себе. – Казань, 2004. – 64 с.

Низамутдинова Ч. 70 лет Казанской государственной консерватории им. Н. Г. Жиганова //Талант. – 2016. – № 24. – С. 56–59.

Абдуллин Р. Линия жизни Рубина Абдуллина /беседовала О. Туманская //Татарстан. – 2015. – № 4. – С. 72–73.

Абдуллин Р. У нас постоянно что-то происходит… /беседовала Е. Кривицкая //Музыкальная жизнь. – 2015. – № 3. – С. 72–76.

Абдуллин Р. Рождение музыки остаётся тайной /беседовала А. Нагорнова //Казань. – 2015. – № 4. – С. 62–66.

Сальманова Г. Храм наполненный музыкой //Идель. – 2005. – № 9. – С. 50–52.

Хайрутдинов А. Первые: [об истории создания] //Казань. – 2005. – № 5. – С. 15–17.

Шарифуллина Н. Школа Афзала Хайрутдинова //Казань. – 2004. – № 2. – С. 47–48.

17 октябрь/октября

Әгъдәс Борһанов
Агдас Бурганов
1920—2018

Тууына 100 ел
100 лет со дня рождения

Тарихчы, тарих фәннәре докторы, профессор, Татарстан Республикасы Фәннәр академиясенең шәрәфле әгъзасы Әгъдәс Хөсәен улы Борһанов 1920 елның 17 октябрендә Бөгелмә кантоны (хәзер Татарстан Республикасының Лениногорск районы) Сарабиккол авылында туа. Балачак еллары Баулы районының Камышлы авылында һәм Бөгелмә шәһәрендә уза. Ульяновск өлкәсе Мәләкәс районындагы Рязаново авыл хуҗалыгы техникумында укый.

Ә. Х. Борһанов 1939 елдан 1947 елга кадәр Совет армиясендә хезмәттә була, Смоленск, Мурманск оборонасында, Төньяк Кореяне азат итүдә катнаша, Тын океан флотының Порт-Артур хәрби диңгез базасында (Кытай) хезмәт итә. 2 нче дәрәҗә Ватан сугышы ордены һәм сугышчан медальләр белән бүләкләнә.

1946 елда читтән торып Бөтенсоюз юридик институтын тәмамлый, 1954 елда М. В. Ломоносов исемендәге Мәскәү дәүләт университетының аспирантурасына укырга җибәрелә. «Октябрь революциясе һәм вак буржуаз партияләр» дигән темага диссертация яклап, тарих фәннәре докторы дигән гыйльми дәрәҗә ала.

1947–1948 елларда Әгъдәс Хөсәен Маргилан шәһәре хезмәт ияләре депутатлары башкарма комитеты секретаре, 1948–1949 да Үзбәкстанда Фирганә шәһәр прокуратурасы тикшерүчесе.

1949–1958 елларда Таҗикстанда башта юрист-консультант, аннары югары уку йортларында укытучы булып эшли.

1958 елдан Әгъдәс Борһанов Казанда, Казан авиация, Казан педагогия институтларында, Казан дәүләт университетында укыта.

1973 елда ул Мәскәүгә китә; башта Мәскәү гражданнар авиациясе инженерлары институтында укыта. 1979 елдан Мәскәү консерваториясендә эшли, 1985 елда профессор исеме ала; 1988 елда Мәскәү тарих-архив институтына күчә, әлеге институт 1990 елда Россия гуманитар университеты итеп үзгәртеп корыла.

Хезмәтләре Октябрь инкыйлабы тарихына, совет крестьяннары тормышына, философиягә, һәм милек социологиясенә, хәзерге замандагы милли мөнәсәбәтләргә һәм милли-мәдәни автономия мәсьәләләренә карый.

Ә. Борһанов Татар иҗтимагый үзәгенең 1нче корылтаенда (1989 ел), 2002 елда III Бөтендөнья татар конгрессында Мәскәү татарларыннан делегат буларак катнаша.

Әгъдәс Хөсәен улы Борһанов 2018 елның 8 ноябрендә Мәскәүдә вафат була. Казанның Арча зиратында җирләнә.

Историк, доктор исторических наук, профессор, почётный член Академии наук Республики Татарстан Агдас Хусаинович Бурганов родился 17 октября 1920 года в деревне Сарабиккулово Бугульминского кантона (ныне Лениногорский район Республики Татарстан). Детство проходит в деревне Камышлы Бавлинского района и в городе Бугульме. Заканчивает Рязановский (Ульяновская область, Мелекеский район) техникум сельского хозяйства.

А. Бурганов с 1939 по 1947 год служит в Советской армии, участвует в обороне Смоленска, Мурманска, в освобождении Северной Кореи, служит на военно-морской базе Тихоокеан-

ского флота в Порт-Артуре (Китай). Награжден Орденом Отечественной войны II степени и медалями.

В 1946 году заканчивает Всесоюзный юридический заочный институт, в 1954 году поступает в аспирантуру МГУ им. М. В. Ломоносова, защищает диссертацию на соискание учёной степени доктора исторических наук по теме «Октябрьская революция и мелкобуржуазные партии».

В 1947–1948 годах А. Х. Бурганов – секретарь Маргиланского горисполкома депутатов трудящихся. В 1948–1949 годах – следователь прокуратуры города Ферганы (Узбекистан).

В 1949–1958 годах работает сначала юрисконсультом, затем преподавателем в высших учебных заведениях Таджикской ССР.

С 1958 года Агдас Хусаинович живет и работает в Казани; преподает в Казанском авиационном институте, Казанском педагогическом институте и Казанском государственном университете.

В 1973 году Агдас Бурганов переезжает в Москву, работает в Московском институте гражданской авиации, затем в Московской консерватории, где в 1985 получает звание профессора.

В 1988 году переходит в Московский историко-архивный институт, реорганизованный в 1990 году в Российский государственный гуманитарный университет.

А. Х. Бурганов – автор многочисленных научных работ по истории Октябрьской революции, советского крестьянства, философии и социологии собственности, проблемам национально-культурной автономии, реформирования России и Татарстана.

А. Х. Бурганов – участник Первого съезда Татарского общественного центра (1989), в 2002 году был делегатом III Всемирного конгресса татар.

Агдас Хусаинович Бурганов скончался 10 ноября 2018 года в Москве. Похоронен на Арском кладбище города Казани.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Борһанов Ә. Кайлардан килүең дә кайларга баруың, Рәсәй? – Казан: Татар. кит. нәшр., 1998. – 254 б.

Борһанов Ә. Урыс сөймәс җан түгелмен, мин – татар //Казан утлары. – 2001. – № 1. – Б. 143–153.

Борһанов Ә. Милек фәлсәфәсе. – 2-нче тулыландыр., кабат эшкәртелгән басма /тәрж. Ә. Фәйзрахманов. – Казан: «Татарстан» журн. нәшр., 2002. – 272 б.

Бурганов А. Россия перед выбором. Восток? Запад? «Особый» путь? – Казань, 1995. – 64 с.

Бурганов А., Бухараев В. Лучше правда. Актуальный диалог. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1990. – 230 с.

Бурганов А. Почти обо всем: несколько страниц из моей социобиографии //Казань. – 2000. – № 8. – Б. 28–40.

Бурганов А. Проклятье российских реформ: «Кто виноват?», «Что и как делать?», «Кому делать?» //Идель. – 2001. – № 2. – С. 47–50; № 3. – С. 56–58.

Бурганов А. Философия собственности //Татарстан. – 2001. – № 2. – С. 32–35; – № 3. – С. 26–29.

Вәлиев Рәмзи. Туры сүзле, баш бирмәс шәхес //Казан утлары. – 2000. – № 10. – Б. 178–185.

Ә. Х. Борһановка – 80 яшь //Фәнни Татарстан. – 2000. – № 4. – Б. 85–86.

Хәбипова З. Әгъдәс ага тоткан кыйбла //Татарстан яшьләре. – 2015. – 15 окт. – Б. 10.

Агдас Хусаинович Бурганов: биобиблиогр. указ. /сост. С. А. Долманова; Рос. гос. гуманит. ун-т. – М., 2001. – 59 с.

Бухараев В. Тяжкое бремя победы //Казань. – 2005. – № 10. – С. 56–60.

Бухараев В. Высокая болезнь Агдаса Бурганова //Казань. – 2000. – № 8. – С. 26–28.

Балашов Ю. Незавершённые прогулки //Казань. – 2000. – № 8. – С. 23–24.

А. Х. Бурганову – 80 лет //Научный Татарстан. – 2000. – № 4. – С. 83–84.

Измайлов Р. Российский университет чествует юбиляра // Респ. Татарстан. – 2000. – 21 окт.

Магарил С. Частная собственность – основа партии: (размышления над книгой А. Бурганова «Философия и социология собственности: российские реалии» // Идель. – 2000. – № 10. – С. 34–36.

19 октябрь/октября

Заһидә Бурнашева
Захида Бурнашева
1895—1977

Тууына 125 ел
125 лет со дня рождения

Шагыйрә, җәмәгать эшлеклесе Заһидә Хөсәен кызы Бурнашева (псевдонимы – Гыйффәт туташ) 1895 елның 19 октябрендә Рязань губернасындагы Әҗе авылында сәүдәгәр гаиләсендә туа. Башлангыч белемне үз авылында ала, соңрак күрше авыл мәктәбендә укый, рус телен үзләштерә. Яшьтән үк ул китап укырга һәм шигырь язарга һәвәс була.

1914–1915 елларда «Ил» һәм «Сүз» газеталарында аның «Гыйффәт туташ» имзасы белән беренче лирик шигырьләре басыла. Ләкин кызның әдәби иҗат белән шөгыльләнүе әтиәнисенә ошамый, алар Зәһидәне бу юлыннан туктатып калырга тырышалар.

1915 елда Заһидә туган йортын ташлап китә, «Вакыт» газетасында басылган ачык хаты белән татар халкының прогрессив көчләренә үзен яклауларын сорап мөрәҗәгать итә. 1916 елда ул дус авылдашлары ярдәме белән Мәскәүгә килеп урнаша, әдәби иҗат белән шөгыльләнә, дәресләр бирә. 1915–1917 еллар арасында аның Мәскәүдә «Гыйфәт туташ шигырьләре» исеме белән бер-бер артлы өч җыентыгы дөнья күрә.

1917–1933 елларда З. Бурнашева Үзбәкстанда яши һәм эшли: «Михнәттәшләр тавыши» («Голос тружеников», Сәмәрканд) редакциясендә хезмәткәр, соңрак редактор була, аннары Төркестан Коммунистлар партиясе Үзәк комитетының хатын-кызлар белән эшләү бүлегенә җитәкчелек итә, бер үк вакытта Үзбәк хатын-кызлар мәгариф институты директоры була.

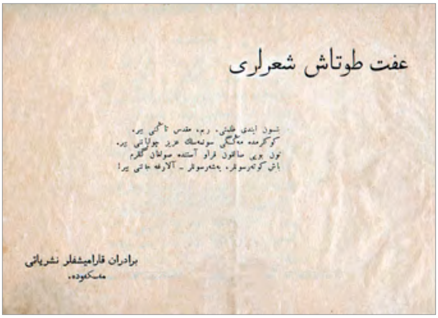

«Гыйффәт туташ шигырьләре» китабы

1920 елның маенда З. Бурнашева Төркестан хатын-кызларының I Съезды делегаты була, шушы елның июль-август айларында коммунист хатын-кызларның Мәскәүдә узган Беренче конференциясе эшендә дә катнаша.

1921–1923 елларда З. Бурнашева РКП (б) Үзәк комитетының хатын-кызлар бүлегендә инструктор булып эшли, ә 1924 елның башында Урта Азиягә китеп, озак еллар буе Төркмәнстан һәм Кыргызстан республикаларындагы партия һәм совет учреждениеләрендә җаваплы вазифалар башкара.

З. Бурнашева, пенсиягә чыккач, 1952 елда Казанга кайта һәм гомеренең соңгы көннәренә кадәр иҗат эше белән шөгыльләнә. 1971 елда аның «Татар хатын-кызлары хәрәкәте тарихыннан» исемле китабы дөнья күрә.

З. Бурнашева 1977 елның 5 ноябрендә Казанда вафат була.

Поэтесса, общественный деятель Захида Хусаиновна Бурнашева (псевдоним – Гиффат туташ) родилась 19 октября 1895 года в деревне Азеево Рязанской губернии в семье торговца. Начальное образование получает в родной деревне, затем учится в школе соседнего села, изучает русский язык. С детства увлекается чтением, сочиняет стихи.

В 1914–1915 годах в газете «Иль» и «Сюз» были опубликованы её первые стихи под псевдонимом «Гиффат туташ». Однако родители были настроены против её занятий творчеством и всячески препятствовали этому.

В 1915 году Захида покидает родной дом, протестуя против запрета семьи заниматься литературным творчеством. В газете «Вакыт» она публикует своё обращение к татарскому народу с просьбой защитить её на пути к образованию. В 1916 году при поддержке своих друзей-земляков З. Бурнашева переезжает в Москву, где занимается литературным творчеством и даёт уроки. В 1915–1917 годы в Москве один за другим увидели свет

три её сборника под названием «Гыйффәт туташ шигырьләре» («Стихи Гиффат туташ»).

С 1917 по 1933 год З. Бурнашева живёт в Узбекистане: работает сотрудником, редактором газеты «Михнәттәшләр тавыши» («Голос тружеников», город Самарканд), затем заведующей женским отделом Туркестанского бюро ЦК РКП (б), одновременно директором Узбекского женского института просвещения.

В мае 1920 года З. Бурнашева – делегат Первого съезда женщин Туркестана, в июле-августе этого же года – делегат Первой международной конференции женщин-коммунисток в Москве.

В 1921–1923 годах она работает инструктором женского отдела ЦК РКП (б), с начала 1924 года уезжает в Среднюю Азию и долгие годы исполняет ответственные должности в партийных и советских учреждениях Туркменской и Киргизской республик.

После выхода на пенсию в 1952 году З. Бурнашева возвращается в Казань и до конца своей жизни занимается творчеством. В 1971 году увидела свет её книга «Татар хатын-кызлары хәрәкәте тарихыннан» («Из истории татарского женского движения»).

З. Бурнашева умерла 5 ноября 1977 года в Казани.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Бурнашева З. Мәрхәмәт наменә бер үтенеч (Идарәгә мәктүб); Шигырьләр. //Өмет йолдызлары: XIX йөз ахыры һәм XX йөз башы татар хатын-кыз язучылары әсәрләре /төз., кереш сүз, искәрмәләр авт., әдәби текстларны хәзерләүче М. Гайнуллин. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1988. – Б. 208–209, 210–212, 212–260.

Бурнашева З. Татар хатын-кызлары хәрәкәте тарихыннан. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1971. – 152 б.

Даутов Р. Н., Нуруллина Н. Б. Совет Татарстаны язучылары: биобиблиогр. белешмә. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1986. – 639 б. – Заһидә Бурнашева. – Б. 60-61.

Гайнуллин М. Татар әдипләре: (иҗат портретлары). – Казан: Татар. кит. нәшр., 1978. – 280 б. – Заһидә Бурнашева. – Б. 194-204.

Гайнуллин М. Татарская литература и публицистика начала XX века. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1966. – 435 с. – Гиффэт туташ. – С. 286–289.

15 декабрь/ декабря

Фәридә Кудашева
Фарида Кудашева
1920—2010

Тууына 100 ел
100 лет со дня рождения

Татар һәм башкорт халыкларының мәшһүр җырчысы Фәридә Яһүдә кызы Кудашева 1920 елның 15 декабрендә Уфа губернасы Уфа кантонының (хәзер Башкортостан Республикасының Чишмә районы) Келәш авылында мәгърифәтле һәм эшсөяр гаиләдә туган. Анда ул ун яшькә кадәр яши, аннары аларның гаиләләре төрле сәбәпләр белән күченеп йөрергә мәҗбүр була.

Фәридә бала вакыттан ук җырлый башлый. Беренче класста укыганда сәхнәгә менеп «Салкын чишмә» дигән җырны башкара. Аннан соң ул Кыйгы радиосыннан да еш җырлый башлый, үзешчән сәнгатьтә катнаша, мәктәптә бик яхшы укый. Дүртөйле районына күченеп килеп, 7 нче классны тәмамлагач, Фәридә дүрт ел Уфа сәнгать техникумында укый. Техникумны бетергәч ул 1939–1941 елларда Дүртөйле колхоз-совхоз театрында эшли.

1944–1947 елларда – Башкорт академия драма театрында артист.

1948–1956 елларда Башкортстан радиосында эшләгәндә Фәридә Кудашеваның даны бик еракларга тарала.

1941–1944 һәм 1956–1978 елларда Фәридә Кудашева Башкорт дәүләт филармониясенең эстрада солисты, ансамбльдә Т. Кәримов, Б. Гайсин белән бергә чыгыш ясый.

Аның иҗаты – татар һәм башкорт эстрада сәнгатенең иң күренекле казанышларыннан берсе. Җырчы сирәк очрый торган гаҗәеп нәзакәтле, йомшак тембрлы тавышка ия була. Җыр-

ларын ихлас күңелдән, тирән хис беләң башкара. Ф. Кудашеваның киң концерт репертуарына татар һәм башкорт халык җырлары, Татарстан һәм Башкортстан композиторларының вокаль әсәрләре керә. Ул – Татар һәм башкорт халык җырларын тыңлаучыга иң камил җиткерүчеләрнең берсе.

Ярты гасырга якын Фәридә Кудашеваның олы таланты җыр сөючеләрне сокландырудан туктамый: дөньяның төрле ил-төбәкләреннән аңа ихлас күңелдән язган хатлар килеп тора, шагыйрьләр тарафыннан аңа багышлап мәдхияләр языла.

Фәридә Кудашева – Башкортстан АССРның һәм Татарстан Республикасының халык, РСФСРның атказанган артисты, Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты.

1995 елның декабрендә Фәридә Кудашевага «Уфа шәһәренең шәрәфле гражданы» дигән исем бирелә.

Фәридә Кудашева 2010 елның 9 октябрендә Уфа шәһәрендә вафат була.

Уфа шәһәренең бер урамы, «Дуслык моңы» татар һәм башкорт җыры Халыкара фестивале җырчы исемен йөртә.

Популярная татарская и башкирская певица Фарида Ягудовна Кудашева родилась 15 декабря 1920 года в деревне Кляшево Чишминского района Башкортостана, в образованной и трудолюбивой семье. Здесь она прожила до 10 лет, затем её семья ввиду разных причин была вынуждена скитаться.

Фарида с детства любила петь. В первом классе она уже выступала на сцене с песней «Студеный ключ». Ф. Кудашева часто выступала по местному радио, участвовала в художественной самодеятельности.

После окончания 7 классов в Дюртилинском районе она поступает в Уфимский техникум искусств, после завершения которого в 1939–1941 годах работает в Дюртилинском колхозно-совхозном театре.

В 1944–1947 годах работает в Башкирском академическом театре драмы.

В 1948–1956 годах, в период работы на Башкирском радио, Ф. Кудашева завоевывает славу и популярность.

В 1941–1944 и 1956–1978 годах Ф. Кудашева – солистка Башкирской государственной филармонии, выступает в ансамбле с Т. Каримовым, Б. Гайсиным.

Творчество Ф. Кудашевой – одно из выдающихся явлений татарской и башкирской эстрады. Певица обладает уникальным голосом, неповторимым по красочности и мягкости тембром. Её исполнение отличается особой проникновенностью и эмоциональностью. Обширный концертный репертуар Ф. Кудашевой включает татарские и башкирские народные песни, вокальные произведения композиторов Татарстана и Башкортстана. Она одна из лучших интерпретаторов татарских и башкирских напевов.

Около полувека неповторимый талант Фариды Кудашевой не перестаёт радовать поклонников песенного творчества: со всех уголков страны летят к ней письма признательности, поэты посвящают ей свои оды…

Фарида Кудашева – народная артистка Башкирской АССР и Республики Татарстан, заслуженная артистка РСФСР, лауреат Государственной премии им. Г. Тукая Республики Татарстан.

В декабре 1995 года Фариде Ягудовне Кудашевой присвоено звание «Почётный гражданин города Уфы».

Фарида Кудашева умерла 9 октября 2010 года в Уфе.

Одна из улиц города Уфы и Международный фестиваль татарской и башкирской песни «Дуслык моңы» («Мелодия дружбы») носят имя певицы.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Кудашева Ф. Тауларга омтылган җаным /әңгәмәне А. Минһаҗева алып барды //Татарстан. – 1996. – № 3. – Б.39–43.

Кудашева Ф. Мин җырларым белән бәхетле /әңгәмәдәш Р. Вәлиев //Мәд. җомга. – 2000. – 14 апр. – Б.14–15; Вәлиев Р. Җанга уелган уйлар: күренекле шәхесләр белән әңгәмәләр. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2007. – Б. 535–544.

Кудашева Ф. «Язмышымны язып җитешәсе иде» /әңгәмәдәш З. Гыйльметдинова //Сәхнә. – 2005. – № 5. – Б.7–8.

Кудашева Ф. «Мин йолдыз түгел, җырчы гына» /әңгәмәне алып баручы Ф. Фәтхи //Казан утлары. – 2010. – № 11. – Б. 155–159.

Кудашева Ф. Энҗе бөртеге /әңгәмәдәш А. Төхфәтуллина //Сәхнә. – 2010. – № 1. – Б. 4–6.

Кудашева Ф. Тукайга тугры калган җырчы /әңгәмәдәш К. Йосыпов //Шәһри Казан. – 2006. – 20 гыйн.

Еники Ә. Хәтердәге төеннәр: мәкаләләр, очерклар һәм истәлекләр. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1983. – 224 б. – Фәридә Кудашева турында берничә сүз. – Б. 56–58.

Әхмәтова-Урманче Ф. Ике халыкның асыл былбылы //Ватаным Татарстан. – 1996. – 12 гыйн. – Б. 1, 5.

Фәридә Кудашева турында күренекле шәхесләр //Мәйдан. Чаллы. – 2010. – № 12. – Б. 78–86.

Гарипова Х. Сандугачны сайрарга өйрәтмиләр //Ватаным Татарстан. – 2005. – 9 дек.

Хәсәнова А. Дим кызы //Ватаным Татарстан. – 2005. – 9 дек.

Миңнуллин Р. Ул – уртак Фәридәбез //Мәйдан. Чаллы. – 2010. – № 12. – Б. 87.

Низаметдинов З. Сагынуларыбыз биниһая, яки Моң алиһәсе //Мәйдан. Чаллы. – 2010. – № 12. – Б.57–75.

Арслан Ф. Кабатланмас моң иясе //Мәдәни җомга. – 2016. – 11 нояб. – Б. 12–13; Безнең мирас. – 2016. – № 9. – Б. 91–95.

Юнысова А. Дим кызы //Сөембикә. – 2010. – № 12. – Б. 44–47.

Ильясов Р. Юксындырсаң, нишләрбез? //Шәһри Казан. – 2010. – 10 дек.

Туфан Х. Лирик шигырьләр. – Казан: Татар кит. нәшр., 1985. – 256 б. – Бакчаларганиләр булган?: Фәридә Кудашевага. – Б. 185–186.

Вәлиев Р. Җыр булып яшәр күңелдә: шигырь //Мәйдан. Чаллы. – 2010. – № 12. – Б. 87.

Иксанова И. Җырдай матур-моңлы гомер: шигырь //Мәйдан. Чаллы. – 2010. – № 12. – Б. 88.

Назар Х. Фәридә Кудашевага: шигырь //Казан утлары. – 1997. – № 10. – Б. 78.

1 декабрь/ декабря

Заһир Бигиев
Загир Бигиев
1870—1902

Тууына 150 ел
150 лет со дня рождения

Язучы, публицист, татар әдәбиятында реалистик роман жанрына һәм публицистикага нигез салучыларның берсе Заһир Ярулла улы Бигиев 1870 елда Ростов-Дон шәһәрендә ахун гаиләсендә туа. Башлангыч белемне булачак әдип рус гимназиясендә ала, бик яхшы итеп рус телен һәм әдәбиятын өйрәнә, французча да белә. Шул ук елларда Заһир матур әдәбият белән дә кызыксына башлый. Атасы үлгәч, анасы Фатыйма аны, рус мәктәбеннән алып, мәдрәсәгә бирә.

1886–1891 елларда Заһир Бигиев Казанда Күл буе мәдрәсәсендә укый. Биредә дин сабаклары белән бергә, гарәп, фарсы, төрек телләрен өйрәнә, матур әдәбият белән кызыксынуын дәвам итә, рус һәм француз язучыларының әсәрләрен яратып укый.

1891 елда мәдрәсәне тәмамлагач, З. Бигиев Ростов-Донга кайта һәм гомеренең ахырына кадәр анда мулла булып тора. Бер үк вакытта ул дөньяви белемен күтәрә, әдәби-фәнни китаплар укый.

1893 елда З. Бигиев Урта Азия халыкларының тормыш-көнкүрешен, мәдәниятен өйрәнү максатында Төркестан буйлап сәяхәт кыла.

З. Бигиев берничә тапкыр С. — Петербургта, Мәскәүдә, Кырымда була. Ул рус, төрек, Көнбатыш Европа әдәбиятла-

«Мавәраэннәһердә сәяхәт» китабы

рын тирән белгән, берничә чит телдә сөйләшкән.

Уналты яшендә З. Бигиев үзенең беренче әсәрен – «Өлүф, яки гүзәл кыз Хәдичә» исемле романын яза. Детектив жанрында язылган бу роман 1887 елда Казанда басылып чыга. Өч елдан икенче романы – «Гөнаһе кәбаир» («Зур гөнаһлар», 1890) дөнья күрә. Бу романда әдип XX йөзнең 2 яртысындагы татар тормышының төрле социаль катлауларын тасвирлый.

1891–1892 елларда язылган «Катыйлә» («Үтерүче хатын») һәм «Мөртәд» романнары басылмыйча кала, аларның кульъзмалары сакланмаган.

З. Бигиевның сәяхәттә күргәннәре һәм уй-кичерешләре турында язган «Мавәраэннәһердә сәяхәт» («Ике елга арасында сәяхәт», нәшер ителүе – 1908) исемле юлъязма китабы татар әдәбияты тарихында публицистика жанрындагы иң күренекле әсәрләрнең берсе булып исәпләнә.

Заһир Бигиев 1902 елда Ростов-Дон шәһәрендә вафат була.

Заһир Бигиев кыска гына иҗат гомерендә үзеннән соң бай әдәби-мәдәни мирас калдыра. Аның романнары, әдәби-фәлсәфи сәяхәтнамәсе татар халкы мәдәниятенең кыйммәтле хәзинәсе булып тарихка керә.

Писатель, публицист, один из создателей татарского реалистического романа и литературной публицистики Загир Яруллович

Бигиев родился в 1870 году в Ростове-на-Дону в семье ахуна. Начальное образование получает в русской гимназии. В совершенстве изучил русский язык и литературу, неплохо знал французский язык. После смерти отца мать Фатима отдает сына учиться в местное медресе.

В 1886–1891 годах Загир Бигиев учится в Приозерном медресе в Казани. Здесь он получает хорошее богословское образование, изучает арабский, персидский и турецкий языки, продолжает интересоваться русской и зарубежной литературой и всё свободное время посвящает чтению романов.

С 1891 года до конца жизни З. Бигиев служит муллой в Ростове-на-Дону. Большую часть времени проводит за чтением научно-популярных книг.

В 1893 году З. Бигиев совершает путешествие по Туркестану с целью изучения культуры и быта народов Средней Азии.

З. Бигиев неоднократно бывал в Санкт-Петербурге, Москве, Крыму. Хорошо знал русскую, турецкую, западно-европейскую литературу, владел несколькими языками.

В шестнадцать лет З. Бигиев пишет свой первый роман «Өлүф, яки гүзәл кыз Хәдичә» («Тысячи, или красавица Хадича»). Написанное в детективном жанре, произведение было опубликовно в Казани в 1887 году. Спустя три года выходит ещё один роман – «Гөнаһе кәбаир» («Великие грехи», 1890), в котором отражены быт и нравы татар второй половины XIX века.

Романы «Мөртәд» («Вероотступник») и «Катыйлә» («Убийца»), написанные З. Бигиевым в 1891–1892 годах, не были опубликованы, их рукописи утеряны.

Очерк «Мавәраэннәһердә сәяхәт» («Путешествие по Междуречью», 1908), созданный под впечатлением от путешествия,

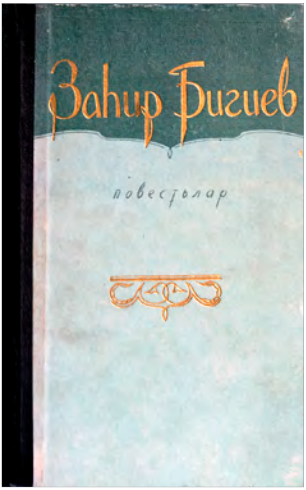

остаётся одним из лучших произведений в жанре путевых заметок, который в татарской литературе имел богатые традиции и пользовался популярностью в начале XX века.

Загир Бигиев скончался в Ростове-на-Дону в 1902 году.

Творчество писателя ценно тем, что в нем нашла отражение жизнь татарского народа, им созданы типичные образы татар того времени, его произведения служат бесценным материалом для истории татарской литературы и культуры

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Бигиев И. Повестьлар /кереш сүз авт. М. Гайнуллин. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1960. – 132 б.

Бигиев И. Зур гөнаһлар: романнар, сәяхәтнамә /төз., төп текстның транскрипциясен һәм хәзерге әдәби телгә тәрҗ. эшләүче, искәрмәләр һәм ахыр сүз авт. Р. Даутов. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1991. – 382 б.

Бигиев И. Өлүф, яки гүзәл кыз Хәдичә (роман); Гөнаһе кәбаир (роман); «Мавәраэннәһердә сәяхәт» //Гайнуллин М. Татар әдәбияты XIX йөз.– Тулыландыр. 2-нче басма. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1968. – Б. 406–452; 453–503; 503–534.

Бигиев И. Өлүф, яки гүзәл кыз Хәдичә (роман); Гөнаһ кәбаир (роман); «Мавәраэннәһердә сәяхәт» //Татар мәгрифәтчелек әдәбияты (1860–1905). – Казан: Татар. кит. нәшр., 1979. – Б. 88–137; 138–187; 188–219.

Әдипләребез: биобиблиогр. белешмәлек. 2 томда. Т.1 / [төз. Р. Н. Даутов, Р. Ф. Рахмани]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2009. – 751 б. – Заһир Бигиев. – Б. 200.

Гайнуллин М. Татар әдипләре: (иҗат портретлары). – Казан: Татар. кит. нәшр., 1978. – 280 б. – Заһир Бигиев. – Б. 26–49.

Гайнуллин М. Татар әдәбияты XIX йөз.– Тулыландыр. 2-нче басма. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1968. – 690 б. – Заһир Бигиев. – Б. 386-404.

Мусин Ф. Заһир Бигиев //Татар әдәбияты тарихы. 6 томда. Т.2: XIX йөз татар әдәбияты. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1985. – Б. 302–318.

Бәширов Ф. Заһир Бигиев //Татар әдәбияты тарихы. 8 томда. Т.3: XIX йөз. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2015. – Б. 392–400.

Миңнегулов Х. Бәхтияр әдип //Казан утлары. – 2000. – № 10. – Б. 171-177.

Миңнегулов Х. «Исемең синең милләт яшәдекчә яшәр» // Мирас. – 1995. – № 11-12. – Б. 38–47.

Ахунов А. Ачылмаган серләр //Идел. – 2009. – № 6. – Б. 30–33.

Галимуллин Ф. Өмет юлында без //Шәһри Казан. – 1995. – 15 сент.

Гайнуллин М. Х. Татарская литература XIX века. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1975. – 307 с. – Загир Бигиев. – С. 241–249.

Мусин Ф. Просветительский реализм и проза //История татарской литературы нового времени (XIX – начало XX в.). – Казань: Фикер, 2003. – С. 111–138. – Загир Бигиев. – С.123–128.

Шарипов А. Литература народов Поволжья и Приуралья. Ч. 1: Татарская литература: история и современность. – Наб. Челны, 2018. – 571 с. – Загир Бигиев. – С. 123–128.

Ахунов А. Известный и неизвестный Загир Бигиев //Гасырлар авазы = Эхо веков. – 2006. – № 1. – С. 176–187.

Ахунов А. Тайна Загира Бигиева //Идель. – 2009. – № 6. – С. 26–29.

РӘССАМНАР, ЯЗУЧЫЛАР, КОМПОЗИТОРЛАР ТУРЫНДА ТҮБӘНДӘГЕ БЕЛЕШМӘЛӘРДӘН УКЫРГА ТӘКЪДИМ ИТӘБЕЗ:

О ХУДОЖНИКАХ, ПИСАТЕЛЯХ, КОМПОЗИТОРАХ СОВЕТУЕМ ПРОЧИТАТЬ В СЛЕДУЮЩИХ СПРАВОЧНИКАХ:

Татар энциклопедия сүзлеге. – Казан: ТР ФАнең Татар энцикл. ин-ты, 2002. – 830 б.: ил.

Татар энциклопедиясе: 6 томда. – Казан: ТР ФАнең Татар энцикл. ин-ты, 2008.

Т.1: А-В. – 720 б.

Т.2: Г-Й. – 656 б.

Т.3: К-Л. – 716 б.

Т.4: М-П. – 632 б.

Т.5: Р-Та. – 728 б.

Татарский энциклопедический словарь /гл. ред. М. Х. Хасанов. – Казань: Ин-т Татар. энцикл. АН РТ, 1999. – 703 с.: ил.

Татарская энциклопедия: в 6 т. / гл. ред. М. Х. Хасанов; отв. ред. Г. С. Сабирзянов. – Казань: Ин-т Татар. энцикл. АН РТ, 2005.

Т.1: А-В. – 672 с.

Т.2: Г-Й. – 656 с.

Т.3: К-Л. – 664 с.

Т.4: М-П. – 768 с.

Т.5: Р-Т. – 736 с.

Т.6: У-Я. – 720 с. с ил.

Әдипләребез: биобиблиогр. белешмәлек: 2 томда /[төз. Р. Н. Даутов, Р. Ф. Рахмани]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2009.

Т.1: А-К. – 751 б.

Т.2: Л-Я. – 735 б.

Даутов Р. Н. Балачак әдипләре: биобиблиогр. белешмәлек = Писатели нашего детства: биобиблиогр. справочник. – Казан: Мәгариф, 2002.

Беренче китап = Первая книга. – 2002. – 223 б.

Икенче китап = Вторая книга. – 2004. – 286 б.

Өченче китап = Третья книга. – 2005. – 335 б.

Дүртенче китап = Четвертая книга. – 2008. – 255 б.

Даутов Р. Н. Совет Татарстаны язучылары: биобиблиогр. белешмә /Р. Н. Даутов, Н. Б. Нуруллина. – Казан: Татар. китап нәшр., 1986. – 639 б.

Гиниятуллина А. Писатели Советского Татарстана: биобиблиогр. справочник. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1970. – 512 с.

Татарстан язучылары – әдәби премия лауреатлары = Писатели Татарстана – лауреаты литературных премий /[төз. һәм кереш сүз авт. Д. И. Фәйзуллина]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2011. – 287 б.

Арсланов М. Г. Татар театры: энциклопедик сүзлек-белешмә. – Казан: Заман, 2014. – 584 б.

Народные артисты: очерки / [рук. проекта и авт.-сост. И. Илялова]. – Казань: Магариф–Вакыт, 2011. – 391 с.

Червонная С. М. Художники Советской Татарии: (мастера изобразительного искусства Союза художников ТАССР). – Казань: Татар. кн. изд-во, 1984. – 464 с.: ил.

Союз художников Татарстана, региональное отделение ВТОО «Союз художников России»: живопись, графика, скульптура, декоративно-прикладное искусство, искусствоведение, монументальное искусство /авт.-сост. М. Кузнецов. – Казань: [б. и.], [2008?]. – 363 с.

Художники Татарстана. – Казань: Фолиант, 2016. – 236 с.

Композиторы Татарстана. – М.: Композитор, 2009. – 260 с.

Композиторы и музыковеды Советского Татарстана. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1986. – 203 с.

ИСЕМНӘР КҮРСӘТКЕЧЕ
УКАЗАТЕЛЬ ИМЕН

Аббасов Р.К. **24**
Абдрашитов А.А. **41**
Абдрашитов А.Х. **49**
Абдуллин М.М. **86**
Абдуллин Р.К. **54**
Абдуллин Я.Г. **10**
Аблеев М.Ш. **48**
Агалтдинов Г.А. **35**
Аглиуллин М.Г. **61**
Аглиуллин Р.А. **92**
Азимов М.Н. **81**
Айдаров Р.С. **52–53**
Айдаров С.Х. **78**
Акимов В.Я. **73**
Акчурин Г.Г. **84**
Александрова-Гейнс О.С. **82**
Алешков Н.П. **44**
Альмухамедов Г.С. **69**
Ананьев Ю.А. **23–24**
Анютин В.В. **67**
Арапова Н.М. **33**
Артамонов И.Н. **32**
Артамонов Н.С. **79**
Аршинов В.П. **67**
Афанасьев А.П. **87**
Афзалтдинов Н.А. **96**
Ахмадиев Ф. **72**
Ахмадуллин М.А. **87**
Ахмеров Н.У. **13**
Ахметгалиев М.И. **20**
Ахметзянов И.Х. **42–43**
Ахметзянов М.З. **76**
Ахунзянов И.Г. **31**
Ахтамзян А.А. **75**
Ахтямов Б.Ш. **40**
Ахтямова Х.С. **17**
Ашмарин Н.И. **60–61**
Бабич Ш.М. **12**
Бадриева И.А. **77**
Байкина С.Н. **76**
Байрамова Ф.А. **74**
Байчурина З.Г. **84**
Бакиров А.З. **47**
Бариев Р.З. **45**
Бариев Ш.М. **72**
Басырова З.З. **46**
Баталов Ф.А. **87**
Баттал Г.Г. **83**
Батыева Э.С. **69–70**
Батырша (Г.Галиев) **80**
Бечко-Друзин С.В. **49**
Биги Г. **64**
Бигиев З.Я. **83, 183–187**
Бикчурин М.М. **82**
Билялов Р.В. **23**
Билялов Р.Н. **14–15**
Богородский А.Я. **71**
Бодуэн де Куртенэ И.А. **25, 107–111**
Боратынский Е.А. **24**
Борисенко Ю.В. **64–65**
Бубеннов С.М. **42**
Будайли М.К. **28**
Бурганов А.Х. **66, 172–175**
Бурнашева З.Х. **66, 176–178**
Бурундуковская Е.В. **68**
Быковский В.М. **15**

Ваисов (Хамзин) Б.Х. **58**
Валеев Г.Г. **87**
Валеева Р.Т. **33–34**
Валиахметов Х.Х. **78**
Вали (Валимухамметов) Л.В. **86**
Валиди А.А. **75**

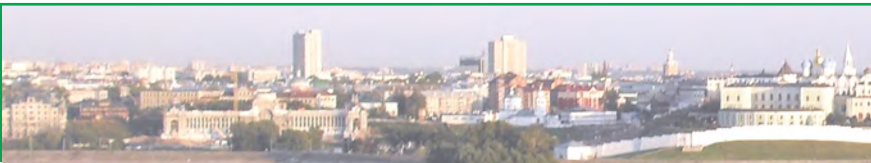

Валишева М.С. **74**
Васильева И.А. **14**
Вахитов Ф.А. **43**
Выборнов В.А. **52**
Вязников В.А. **57**

Габидуллин К. **57**
Гаврилов П.М. **42**
Газиев И.М. **31**
Газизов Г. Г. **32**
Газизов М.М. **17**
Галеев Б.М. **63–64**
Гали (Галиев) Г.Б. **42**
Галиев А.К. **28**
Галиев Г.Г. **43**
Галиев Р.В. **56**
Галиев Ф.А. **9–10**
Галиуллин А.С. **76**
Галиуллин Ш.Б. **8–9**
Ганиев Ф.А. **51**
Гараева Н.Х. **72**
Гариф Н.Г. **57**
Гарифьянов Н.С. **37, 129–132**
Гасимов М.М. **50**
Гатауллин Р.Х. **21**
Гафури М. **51**
Гафуров И.Н. **79**
Гацулина А.Ф. **61**
Гиззат Т. **59, 160–166**
Гиззатуллин Б.М. **62**
Гиззатуллин Х.Г. **60**
Гильманов С.Г. **92**
Гильфанов М.Х. **96**
Гилязов Т.Ш. **69**
Гимадеев Ф.М. **45**
Гиматов Г.М. **85**
Гирфанов Ф.Г. **40**
Григорьев Ф.В. **16**
Гумеров Р.В. **69**
Гумерова З.Б. **29**
Гун К.Ф. **73**
Гусев А.Д. **17–18**
Гусман-Сулмаш Т.Г. **25**

Давлетшин Г.М. **53**
Данилов С.С. **91**
Дарзаманов З.Х. **65–66**
Даули (Давлетшин) Н.Х. **39**
Денисов Н.С. **93**
Драцкий Н.Г. **93**

Ефремов А.Е. **93**
Ерыгин Р.В. **71**

Жиганов Н. **43**
Жилина Е.Е. **32**

Забаров К.З. **91**
Загидуллин Р.Г. **69**
Загитов Г.К. **32**
Закиров Г.З. **88**
Закиров Ш.З. **25, 112–116**
Залялов Х.Б. **33**
Замалетдинова Ф.И. **27**
Зарипова Т.Г. **93**
Зиганшина Р.М. **68**
Зиятдинова Ф.Г. **57**
Зубаирова Д.Г. **10**
Зульфокаров К.К. **83**

Ибрагимова Н.Н. **52**
Ибрагимова Р.М. **48–49**
Иванов В.Р. **28**
Идрисов А.А. **34–35**
Измайлов И.Л. **75**
Измайлова Н.Х. **9**
Ильясов Г.А. **23**
Иманаев М. **28**
Иманкулый М. **58, 157–159**
Иманов З.М. **93**
Имашев М.Г. **46-47**
Иовлев В.А. **88**
Исанбет Н.С. **11**
Искандерова Х.Ш. **37**
Исламгалеев М.А. **93**
Исмагилов М.Х. **22**

Исхаков А.Г. **53–54**
Ихсанов Р.М. **28**

Кабиров М.Р. **55**
Кадермати М. **83**
Калашникова Г.С. **55**
Камалиев (Аманулла) А.А. **38**
Камалиев Т.С. **15**
Камалов Б.Х. **12**
Камалов Ф.Г. **30–31**
Каменев П.Г. **56**
Кантор Г.М. **43**
Кари (Кариев) А.К. **41**
Карими Ф.Г. **27, 117–123**
Каримов К.А. **46**
Касимов Э.С. **71**
Кашаев А.Н. **84**
Кислов А.К. **23**
Кичубаев М.А. **54**
Ковалевский Н.О. **35**
Ковалевский О.М. **79**
Ковтун Г.А. **19–20**
Кожевникова (Баубекова) Р.Х. **77**
Колмогорцева И.К. **47**
Коновалов С.В. **88**
Крайнов С.М. **88**
Ксенофонтов А.К. **88**
Кудашева Ф.Я. **76, 179–182**
Кудашева-Ахмерова Ф.И. **83**
Куддусова Ш.Ю. **25**
Кудряшёв Г.П. **88**
Кузнецов И.А. **12**
Кузьмин С.Е. **88**
Кульмаметов Х.М. **84**
Культин Ф.С. **89**
Куприянов В.Н. **45**
Курашов С.В. **63**
Курмашин Р.Н. **9**
Кустабаева Л.Г. **51**
Кичубаев М.А. **54**
Кятиб Х. **80**

Ливанова (Ивановская-Ливанова) Н.Н. **41**
Литвинов М.Н. **82**
Лукницкий В.В. **38**
Лысогорский Ю.Б. **59**
Любин Д.Р. **32**

Мавлиева (Чиркова) Л.Ю. **73**
Мазит А.Г. **55**
Маклакова Л.В. **20**
Максуд М.Г. **12**
Малышев С.В. **62**
Мардыханов Р.М. **29**
Масгутов М.М. **91**
Махмуди З.Б. **46**
Милославский В.В. **13**
Минекаев М.Г. **93**
Минлекай (Минлекаев) С.К. **74**
Минниханов Н.М. **26**
Миннуллин Т.А. **55**
Миславский А.Н. **19**
Мифтахова Р.Х. **64**
Михайлов В.Н. **89**
Мосейко С.В. **38**
Москвин М.К. **89**
Мударисова (Таминдарова) М.А. **36**
Мулюков М.А. **16**
Мулюков С.М. **86**
Муртазина-Иманская М. **84**
Мусин Д.Р. **44**
Мустафин Э.У. **14**
Мутыгуллина (Закирова) Р.И. **22**
Мухамеджанов Ш.Н. **8**
Мухаметгалеева Л.И. **66**
Муштари Х.М. **49**

Набиев Р.А. **59**
Набиуллин Г.Н. **19**
Наврозова Д.Л. **79**
Назмиев Т.С. **22**
Нигматуллин Э.Г. **70**

Нигматзянова М.И. **74**
Нигмедзянов М.Н. **35**
Низамиев Р.М. **22**
Никитин В.С. **48**
Никитины братья **37–38**
Новолодский А.Б. **93–94**
Нурмухаметов Т.М. **30**

Павлов Г.Р. **89**
Пантюшин Ф.М. **52**
Пастернак Б. **59**
Песке А.И. **81**
Прихожан П.Б. **18**

Разов М.М. **67**
Рамеев И.А. **8, 98–102**
Рамиев С.Л. **20**
Рафики Г.Л. **50**
Рахматуллин Ш.С. **89**
Рейснер Л.М. **33**
Рожков П.К. **94**
Ручении А.А. **35**
Рябинин С.Н. **17**

Сабиров И.Н. **30**
Сабиров Х.С. **89**
Сагдуллин Ш.С. **94**
Сагиди А. **30**
Садри Г.-Халик **52**
Садриев С.С. **89**
Сайдашев С.З. **74**
Салахутдинов Г.С. **91**
Салихов Б.М. **91**
Салмин М.А. **68**
Самитова Ф. **84**
Самойлова Т.И. **48**
Сарьян Х. **26**
Сафин З.З. **94**
Сергеев А.В. **16**
Сергеева А.Т. **94**
Сибагатуллин Ф.С. **34**
Сигал М.З. **11**
Силаев И.С. **94**
Симбирин А.Е. **49–50**
Сиразиев И.И. **23**
Слесарский С.П. **37**
Сокольский Н.М. **23**
Сперанский П.Т. **78**
Спориус А.А. **54**
Стахеев Д.И. **18**
Степанов В.Т. **65**
Строганов Д.Е. **89–90**
Счатнев К.С. **85**

Тагиров А.М. **68**
Тагиров И.И. **60**
Тарджеманов Д.А. **47–48, 146–150**
Тарханов И.Г. **13**
Тахавиев Ф.Т. **94**
Тимербулатов Ш.Х. **61**
Тимергалина А.А. **56**
Тимерова Ф.Т. **34**
Тимиршин А.И. **52**
Трифонов В.А. **82–83**
Трубин Б.Н. **45**
Тузов М.В. **50**
Туктаров Ф.Ф. **15**
Тулузакова Г.П. **26**
Тулумбайский Г. **30**
Турхан Е.В. **37**
Туфан Х. **75**
Туфитуллова Р.Р. **66**
Тухватуллина Р.Р. **39**

Урай Г. **80**
Усманов А.Г. **77**
Усманов М.А. **92**
Ушков П.К. **11–12**

Фаизханов Г. **82**
Файзи Дж. **9**
Файзуллин И.Ш. **54**
Файзуллина (Тарзиманов) М.Н. **41**

Фардиев И.Ш. **56–57**
Фарсин Ф.Ю. **31**
Фарсина Л.А. **62**
Фархи (Биктагирова) Х.Ф. **39**
Фасахов К.М. **18**
Фаткудинов З.М. **70–71**
Фаттахова (Шарифуллина) А.Г. **16**
Фаттахова С.П. **48**
Фатхутдинов С.З. **11**
Федин М.А. **90**
Федотов С.С. **85**
Фёдоров В.К. **21**
Филимонов В.П. **94**
Фирдоуси А. **80**

Хабибуллин З.В. **60**
Хазиев Г.М. **94**
Хайри Х.Ф. **15–16**
Хайруллин Д.Т. **64**
Хайруллин И.З. **40**
Хайруллин И.К. **9**
Хайруллин Х.З. **90**
Хаким З.З. **53**
Хакимзянов Ф.С. **50**
Хакимзянова З.Р. **45**
Хакимов З.З. **67–68**
Халиди Ф.Х. **82**
Халитов Н.Х. **76**
Халитов Р.К. **92**
Хамитов М.А. **54–55**
Ханов И.М. **70**
Хантимерова С.Х. **18**
Харисов В.В. **57**
Хасанов А.Г. **39**
Хасанов М.Х. **44**
Хатипов Ф.М. **8**
Хафизов Ш.С. **95**
Хисамов И.Н. **72**
Хисматуллин Х.Х. **71**
Хузин М.Х. **37**
Хуснутдинова М.Н. **95**
Чебинёв А.И. **77**
Чемодуров С.М. **10**
Черный А.В. **10**
Частихина Е.К. **85**
Чуйков В.И. **18**

Шагали (Миннегалиев) Ш.Ш. **40–41**
Шагеева Р.Г. **50**
Шагирзян Л.Г. **40, 133–139**
Шаймарданова Д.Ш. **67**
Шайхиева М.Ш. **95**
Шакирзянова Л.Г. **41**
Шакиров А.Ш. **20**
Шакиров И.Г. **19**
Шакирова В.М. **65**
Шакирова Р.Н. **17**
Шакурова Х.З. **44**
Шамкаев Р.М. **38**
Шамсутдинов И.Г. **62**
Шарафиев И.С. **72**
Шарафиев Ф.Г. **21**
Шарафутдинов Д.Р. **58**
Шарипов Р.Ш. **38**
Шафигуллина (Маликова) А.М. **95**
Шиабиев А.Х. **26**
Шигапов М.А. **34**

Щетинкина Ю.А. **68**

Юзеев С.И. **15**
Юлдашев К.И. **78**
Юнусов В.З. **67**
Юсупов Н.Х. **22**
Юсупов Р.Р. **29**
Юсупов Ф.С. **78**
Якупов К.Я. **90**
Яруллин Ф. **24**

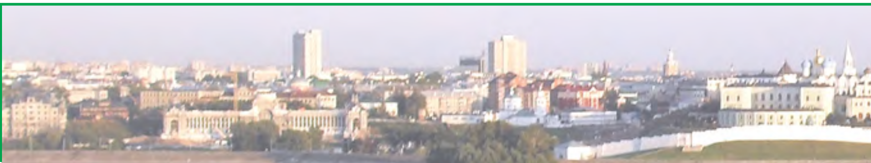

УЧРЕЖДЕНИЕЛӘР, ОЕШМАЛАР, БАСМАЛАР ҺӘМ ӘСӘРЛӘР АТАМАЛАРЫ КҮРСӘТКЕЧЕ

УКАЗАТЕЛЬ НАЗВАНИЙ УЧРЕЖДЕНИЙ, ОРГАНИЗАЦИЙ, ИЗДАНИЙ И ПРОИЗВЕДЕНИЙ

«Аркадия» (сад) **85**

Бавлы **11**

Буинск **81**

Буинский сахарный завод **27**

Волжско-Камский государственный природный биосферный заповедник **29-30**

Городская клиническая больница № 1 (Шамовская) им. А.Б.Терегулова **31**

Декларация о государственном суверенитете Республики Татарстан **56**

«Джум-джума султан» (дастан) **80**

Елабуга **80, 81**

Зеленодольский судостроительный завод им. М.Горького **85**

Казанская государственная консерватория **65, 167–171**

Казанская государственная медицинская академия **31**

Казанский государственный архитектурно-строительный университет **36**

Казанский институт эпидемиологии и микробиологии **17**

Казанский льнокомбинат **83**

Казанский оптико-механический завод **86**

Казанский филиал Академии наук СССР **29**

Казанское художественное училище **58, 151–156**

«Комедия в Чистополе» (спектакль) **85**

Конференция деятелей татарского искусства **27**

Кошлауч (дер.) **14**

Лаишево **11**

Лаишевский детский дом **8**

Литературно-мемориальный музей А.М.Горького **24**

Машинно-тракторная станция (МТС) в с. Нурлаты Октябрьские **27**

Медеплавильные заводы – Саралинский, Шильнинский,

Таишевский, Берсутский, Мёшинский, Варзино-Алексеевский и Пижманский **81**

Медресе Ахундовское и Апанаевское **81**

Медресе при доме Амирханова **81**

Мемориальный музей Бориса Пастернака **59**

Мензелинск **81**

Музей-квартира Ш.Камала **14**

Музей Г.Тукая **14**

Народный дом при заводе Алафузовых **60**

Национальная библиотека Республики Татарстан **13**

Национальный музей Республики Татарстан **29, 124–128**

Общества физико-математические и неврологические при Казанском университете **84**

Окружной суд и судебная палата в Казани **71**

Первая татарская типография в Казани **59**

Первый областной съезд профсоюзов Татарстана **61**

Первый стационарный цирк **37–38**

Районы – Альметьевский, Арский, Бугульминский, Буинский, Елабужский, Лениногорский, Мамадышский, Мензелинский, Октябрьский, Пестречинский, Сабинский, Сармановский, Спасский, Тетюшский, Тукаевский, Чистопольский **53**

Татарская Автономная Советская Социалистическая Республика **43–44, 140–145**

Татарский научно-исследовательский институт сельского хозяйства **63**

«Татарстан» (гостиница) **42**

«Татарстан» (журнал) **79**

«Татарстан яшьляре» (газета) **13, 103–106**

«Татнефть» (АО) **33**

Типография братьев Каримовых **21**

«Тюляк» (опера) **43**

Центральная библиотека Апастовского муниципального района **86**

Центральная библиотека Дрожжановского муниципального района **86**

Центральная библиотека Камско-Устьинского муниципального района **66**

Центральная библиотека Муслюмовского муниципального района **86**

Чистопольский совхоз-техникум **62**
Шугурово **11**
«Шәһри Казан» (газета) **65**
«Шурале» (балет) **24**
«Ялт-Йолт» («Сверкание»; журнал) **36**

КЫСКАРТЫЛМАЛАР ИСЕМЛЕГЕ

СПИСОК СОКРАЩЕНИЙ

АЖ – Акционерлык җәмгыяте
ААЖ – Ачык Акционерлык җәмгыяте
АН – Академия наук
АО – Акционерное общество
им. – имени
КПСС – Коммунистическая партия Советского Союза
НПО – научно-производственное объединение
ОАО – Открытое акционерное общество
ПО – Производственное объединение
РТ – Республика Татарстан
РФ – Российская Федерация = Россия Федерациясе
РСФСР – Россия Социалистик Федератив Совет Республикасы = Российская Социалистическая Федеративная Советская Республика
см. – смотри
СССР – Союз Советских Социалистических Республик
ССР – Советская Социалистическая Республика
ТАССР – Татарстан Автономияле Совет Социалистик Республикасы = Татарская Автономная Советская Социалистическая Республика
ТССР – Татарстан Совет Социалистик Республикасы = Татарская Советская Социалистическая Республика
ТР – Татарстан Республикасы
һ. б. – һәм башкалар

ЭЧТӘЛЕК

СОДЕРЖАНИЕ

Төзүчедән 3
От составителя 5

ИСТӘЛЕКЛЕ ДАТАЛАР ҺӘМ ВАКЫЙГАЛАР
ПАМЯТНЫЕ ДАТЫ И СОБЫТИЯ 7

2020 елның көннәре һәм айлары төгәл
билгеләнмәгән юбилей даталары
Юбилейные даты 2020 года с неустановленным
числом и месяцем 80
Якташларыбыз – Советлар Союзы
Геройларының – 2020 елдагы юбилейлары
Юбилеи Героев Советского Союза –
наших земляков – в 2020 году 87
Якташларыбыз – Дан орденының тулы
кавалерларының 2020 елдагы юбилейлары
Юбилеи кавалеров Ордена Славы трёх степеней –
наших земляков – в 2020 году 91
Якташларыбыз – Социалистик Хезмәт
Геройларының 2020 елдагы юбилейлары
Юбилеи Героев Социалистического Труда –
наших земляков – в 2020 году 92

СПРАВОЧНО-БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ СВЕДЕНИЯ
БЕЛЕШМӘ-БИБЛИОГРАФИК МӘГЪЛҮМАТЛАР 97

Исмәгыйль Рәмиев
Исмагил Рамеев 98
«Татарстан яшьләре» газетасы
Газета «Татарстан яшьляре» 103
Иван Александрович Бодуэн де Куртенэ 107
Шамил Закиров
Шамиль Закиров 112

Фатих Кәрими
Фатих Карими 117
Татарстан Республикасы Милли музее
Национальный музей Республики Татарстан 124
Нургаяз Салих улы Гарифҗанов
Нургаяз Салихович Гарифьянов 129
Лена Шагыйрҗан
Лена Шагирзян 133
Татарстан Автономияле Совет Социалистик Республикасы
Татарская Автономная Советская Социалистическая Республика 140
Җәвад Тәрҗеманов
Джавад Тарджеманов 146
Казан сынлы сәнгать училищесы
Казанское художественное училище 151
Мөхәммәтсадыйк Иманколый
Мухаммадсадык Иманкулый 157
Таҗи Гыйззәт
Тази Гиззат 160
Казан дәүләт консерваториясе
Казанская государственная консерватория 167
Әгъдәс Борһанов
Агдас Бурганов 172
Заһидә Бурнашева
Загида Бурнашева 176
Фәридә Кудашева
Фарида Кудашева 179
Заһир Бигиев
Загир Бигиев 183
Рәссамнар, язучылар, композиторлар турында белешмәлекләр
Справочники о художниках, писателях, композиторах 188
Исемнәр күрсәткече
Именной указатель 190
Учреждениеләр һәм оешмалар атамалары күрсәткече
Указатель названий учреждений и организаций 195
Кыскартылмалар исемлеге
Список сокращений 197

Календарьда Татарстан Республикасы Милли китапханәсе фондларыннан һәм Интернет челтәрендәге ачык чыганаклардан фотолар һәм рәсемнәр файдаланылды.

В Календаре использованы фотографии и иллюстрации из фондов Национальной библиотеки Республики Татарстан и открытых источников в сети Интернет.

ТАТАРСТАН:
КАЛЕНДАРЬ ЗНАМЕНАТЕЛЬНЫХ
И ПАМЯТНЫХ ДАТ. 2020

На татарском и русском языках

Компьютерда җыю	Г. Ш. Зимаголова, Г. З. Закирова
Компьютерда битләргә салу	А. Ф. Гаязов
Техник мөхәррирләре	Р. Ә. Хөсәенова, Г. Ә. Гамбәрова
Тышлык рәссамы	А. А. Хафизова

Басарга кул куелды 14.11.2019. Форматы 60 x 90 1/16.
Тиражы 250 данә. Заказ № 425.
Татарстан Республикасы Милли китапханәсе.
«Милли китап» нәшрияты.
420011, Казан шәһәре, Кремль ур., 33.

Подписано в печать 14.11.2019. Формат 60 x 90 1/16.
Тираж 250 экз. Заказ № 425.
Национальная библиотека Республики Татарстан.
Издательство «Милли китап».
420011, г. Казань, ул. Кремлёвская, 33.

Татарстан Республикасы Милли китапханәсенең
редакция-нәшрият бүлегендә басылды.
420111, Казан шәһәре, Кремль ур., 33.

Отпечатано в редакционно-издательском отделе
Национальной библиотеки Республики Татарстан.
420111, г. Казань, ул. Кремлёвская, 33.